

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**“100 TEMEL ESER” LİSTESİNDE YER ALAN
MASALLARDAKİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep Ezgi ERDEMİR

TEMMUZ 2016

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

“100 TEMEL ESER” LİSTESİNDE YER ALAN
MASALLARDAKİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep Ezgi ERDEMİR

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

TEMMUZ 2016

MUĞLA

T.C
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

“100 TEMEL ESER LİSTESİ”NDE YER ALAN MASALLARDAKİ
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR

Zeynep Ezgi ERDEMİR

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 24.08.2016
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 26/07/2016

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hatice FIRAT

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hasan BAĞCI

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

TEMMUZ, 2016
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 21/07/2016 tarih ve 150/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/4 maddesine göre, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Zeynep Ezgi ERDEMİR 'in "100 Temel Eser Listesinde Yer Alan Masallardaki Bibliyoterapik Unsurlar" adlı tezini incelemiş ve aday 26/07/2016 tarihinde saat 13.00'te jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine **CMBRLİĞİ** ile karar verildi.

Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Doç. Dr. Hatice FIRAT

Doç. Dr. Hasan BAĞCI

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “100 Temel Eser Listesinde Yer Alan Masallardaki Bibliyoterapik Unsurlar” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/08/2016

Zeynep Ezgi ERDEMİR

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı: ERDEMİR

Adı : Zeynep Ezgi

Kayıt No:

TEZİN ADI

**Türkçe : "100 TEMEL ESER LİSTESİ"NDE YER ALAN MASALLARDAKİ
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR**

**Y. Dil : BIBLIOTHERAPHIC FACTORS IN TALES OF 100 BASIC
LITERAL WORKS**

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

●

○

○

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Eğitim Fakültesi

Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : COŞKUN, Mustafa Volkan

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 141

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Bibliyoterapi
2. Masallar
3. Türkçe eğitimi
4. "100 Temel Eser Listesi"nde yer alan masallardaki bibliyoterapik unsurlar

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Bibliyoterapi
2. Türkçe Eğitimi
3. Masallar
4. Az Gittik Uz Gittik
5. Billur Köşk Masalları
6. Alı ile Fırfırı

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Bibliothreaphy
2. Turkish Education
3. Tales
4. Az Gittik Uz Gittik
5. Billur Köşk Masalları
6. Alı ile Fırfırı

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 24/08/2016

ÖZET

“100 TEMEL ESER LİSTESİ”NDE YER ALAN MASALLARDAKİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR

ZEYNEP EZGİ ERDEMİR

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Temmuz 2016, 141 sayfa

“Kitaplar yoluyla iyileşme” ya da “bireyi doğru zamanda, doğru kitapla buluşturmak” olarak tanımlanan bibliyoterapi yönteminin farklı uygulama türleri mevcuttur. Bunlardan biri olan “gelişimsel bibliyoterapi” yöntemi; okullarda, sınıflarda yahut kütüphanelerde eğitimciler eşliğinde gerçekleştirilebilmektedir.

Bibliyoterapi yöntemi, değerler eğitimi de içine alan ve öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunan bir yöntemdir. Metinlere dayalı olması sebebiyle, bu yöntemin kullanılması için en uygun derslerden birisi Türkçedir. Ayrıca bibliyoterapinin okuma yazma becerilerinin geliştirilmesinde, temel dil becerilerinin öğrencinin hayatına etkili bir şekilde yerleştirilmesinde oldukça etkili bir yöntem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bibliyoterapi yönteminin uygulanmasında faydalanılabilecek türlerden biri de masallardır. Masallar, eğitici değeri olan, daha açık bir ifade ile çocukların duyu, düşünce ve hayallerini geliştiren ve bunu yaparken de millî bir kimlik edinmelerinin yanında evrensel değerlerin de farkında olmalarını sağlayan ürünlerdir.

Bu çalışmanın amacı, 100 Temel Eser listesinde yer alan on üç masal kitabından rastgele seçilen “Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav), Allı ile Fırfırı I-II (Oğuz Tansel), Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu)” adlı dört masal kitabındaki 88 masalda yer alan bibliyoterapik unsurları belirlemek ve bibliyoterapi yönteminin bu masallar aracılığıyla nasıl uygulanabileceği konusunda önerilerde bulunmaktır. Ayrıca öğrencilerin yazma, dinleme, konuşma becerilerini geliştirmelerine; okuduklarından edindikleri bibliyoterapik unsurlar vasıtasıyla sağlıklı iletişim kurma becerilerini kazanmalarına, duygusal problemleri aşmalarına ve neticede olumlu değerler edinmelerine katkı sağlaması hususları da bu araştırmanın öncelikli amaçlarındandır. Bu çalışmada kaynak literatür taranmış ve iki alan ve bir eğitim

uzmanı ile birlikte on beş maddelik bir liste (rubrik) oluşturulmuş, ardından seksen sekiz masal bu on beş madde doğrultusunda ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu süreçte araştırmayı nesnel verilerden uzaklaştırmamak için herhangi bir kriterle bağlı olmaksızın seçilen örnek masallar yine aynı alan ve eğitim uzmanları tarafından incelenmiştir. Çalışmanın sonraki bölümünde, her masal için bir ders cümlesi belirlenmiş ve masaldan çıkarılan bu cümlenin işaret ettiği bibliyoterapik unsurlar da masalların ilköğretim seviyesindeki öğrencilere önerilip önerilmemesi bakımından değerlendirilmiştir. Bu işlemin sonunda tüm masalarda yer alan ve öne çıkan bibliyoterapik unsurları karşılaştırabilmek için ortak bir tablo oluşturulmuş, bibliyoterapik unsurların yüzde ve frekans değerleri bu tabloda gösterilmiştir.

Çalışmanın deseni nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasıdır. Verilerin analizi içerik analizi ile yapılmış olup; veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, “Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili BORATAV), Allı ile Fırfır I-II (Oğuz TANSEL), Billur Köşk Masalları (Tahir ALANGU)” isimli kitaplarda yer alan “sorun çözme becerileri, iletişim becerilerini geliştirme, daha olumlu bir benlik algısı oluşturma, yardımseverlik, uzlaşmacılık, kararlılık” gibi bibliyoterapik unsurlar ayrıntılı olarak ele alınmış, bunlara dair örnekler verilmiş ve bulgulara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bibliyoterapi, Türkçe Eğitimi, Masal, Pertev Naili Boratav, Oğuz Tansel, Tahir Alangu, Az Gittik Uz Gittik, Billur Köşk Masalları, Allı ile Fırfır I-II

ABSTRACT

BIBLIOTHERAPHIC FACTORS IN TALES OF 100 BASIC LITERAL WORKS

ZEYNEP EZGİ ERDEMİR

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN

Temmuz 2016, 141 pages

There are different kinds of applications of bibliotherapy which has been identified as “Healing with books” or “bringing the person together within the right time and right book”. One of them is “developmental bibliotherapy” method; which has been used in schools, classes or libraries in accompany with an educator.

Bibliotherapy is a method which consists of values education and contributes to student’s personal development. Thereby it is based on texts; Turkish is one of the most proper classes to use that method. Besides, it might not wrong to say that bibliotherapy is an effective factor to improve the ability of reading-writing and to integrate basic language skills into student’s life.

In practice of bibliotherapy method tales are one of the kinds to be taken the advantage of. Tales are educational materials, to speak more clearly, they are products mentioning childrens’ emotions, opinions and dreams within either oral or written ways and improving their senses of beauty while making them have a national identity and internalize the national and international values inadvertently.

The aim of this thesis is to identify bibliotheraphic factors in 88 tales randomly chosen from 100 basic literal works from thirteen out of four tale books “Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav), Allı ile Fırfırı I-II (Oğuz Tansel), Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu)” and to make suggestions about how to implement bibliotherapy method with the help of these tales/ tale books. Moreover, another prior aims of this study is to underline the contribution of this method to improve students’ writing, listening and speaking skills while acquiring proper communication skills from the text with biliotheraphic factors and gaining positive values as a result of dealing with emotional problems. Therefore, with the related literature review, the researcher has formed fifteen itemed rubric with two domain experts and one educational specialist, and then 88 tales has been examined in detail

in consideration of these fifteen items. Within this time, not to distract this study from objective data, randomly chosen sample tales have been also examined by different two domain experts and one educational specialist and compared with the results of the researcher. Afterwards, an objective statement for each tale and bibliothreaphic factors mentioned by the researcher and inferred from the pointed objective lesson of this tale. At the end of this process, a common table has been created to identify and compare all and prominent bibliothreaphic factors in tales and percent and frequency values of bibliothreaphic factors have been scaled and results have been obtained based upon this table.

The type of this research is a qualitative case study. Datas have been analyzed with the content analysis method and document analysis method has been applied as a data collection method. At the end of this research, some bibliothreaphic factors like “problem solving skills, communication skills development, forming more positive sense of self, helpfulness, conventionalism, determination” in “Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili BORATAV), Allı ile Fırfır I-II (Oğuz TANSEL), Billur Köşk Masalları (Tahir ALANGU)” books have been analyzed in detail, exemplified based on factors and suggestions have been made in terms of the results.

Keywords: Bibliothreaphy, Turkish education, tale, Pertev Naili Boratav, Oğuz Tansel, Tahir Alangu, Az Gittik Uz Gittik, Billur Köşk Masalları, Allı ile Fırfır I-II.

ÖN SÖZ

Bibliyoterapi, yani “kitaplar aracılığıyla iyileştirme”, edebî kaynakların kullanılarak bir terapistin veya bir öğretmenin rehberliği ve yönlendirmesiyle öğrencilerin ruhî gelişimleri açısından kendi kendilerine yardım etmelerini sağlayan bir yöntemdir. Psikoloji alanında uzun yıllardan beri tedavi amaçlı kullanılan bibliyoterapi, son yıllarda, rehber öğretmenler, sınıf öğretmenleri ve diğer eğitimciler tarafından da okul ortamlarında farklı tekniklerle kullanılan bir metottur.

Masal kitaplarındaki bibliyoterapik unsurları belirlemeyi ve bibliyoterapi yönteminin masal kitapları ve masallar aracılığıyla nasıl uygulanabileceği konusunda önerilerde bulunmayı amaçlayan bu araştırmada, 100 Temel Eser listesinde yer alan masal kitapları bibliyoterapik unsurlar çerçevesinde incelenmiştir.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; problem durumuna, problem cümlesine, alt problemlere, araştırmanın amacı ve önemine, sayıtlara, sınırlılıklara ve tanımlara; ikinci bölümde, masal ve bibliyoterapi konuları doğrultusunda ilgili yayın ve araştırmalardan yola çıkılarak oluşturulan kuramsal çerçeveye; üçüncü bölümde, araştırma modeli, evren, örneklem, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, problem ve alt problemlere dair bulgular belirlenmiş ve söz konusu bulgular yorumlanmıştır. Son bölümde ise bulgular doğrultusunda elde edilen sonuçlar paylaşılmış, araştırma sonuçları doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur. Araştırmada faydalanılan eserler kaynakçada belirtilmiş; ayrıca “Ekler” başlığı altında, literatür taranarak oluşturulmuş “bibliyoterapik unsurlara dair rubrik”e ve masallar üzerinde nasıl çalışılması gerektiğine dair örneklerle yer verilmiştir.

Bu çalışmada kıymetli fikirleri, engin tecrübesi ile her zaman yolumu aydınlatan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa Volkan COŞKUN’a; bu süreçte yardımlarını esirgemeyen hocalarım Sayın Yrd. Doç. Dr. Didem ÇETİN ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Raşit AVCI’ya; bugünlere gelmemde emeği sonsuz olan, yaşamım boyunca her an ve her konuda desteklerini hissettiğim kıymetli aileme; bu süreci benimle birlikte yaşayan sevgili nişanlım ve değerli arkadaşlarıma; bilim, teknoloji ve yenilik yoluyla toplumumuzun çağdaş uygarlık seviyesine kavuşmasına hizmet eden, alanında uluslararası etkinliğe sahip bir kurum olan TÜBİTAK’a gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep Ezgi ERDEMİR

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem ve Alt Problem Cümleleri.....	8
1.2 Önem.....	8
1.3 Varsayımlar	11
1.4 Sınırlılıklar	11
1.5 Tanımlar	11
BÖLÜM II	13
2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	13
2.1 Bibliyoterapi.....	13
2.1.1 Bibliyoterapinin tarihçesi ve gelişimi	14
2.1.2 Bibliyoterapinin işlevi ve amaçları	16
2.1.3 Bibliyoterapi çeşitleri	18
2.1.4 Bibliyoterapinin uygulanması ve aşamaları	20
2.1.4.1 Okuma öncesi.....	21
2.1.4.2 Okuma esnası	21
2.1.4.3 Okuma sonrası ve tartışma	22
2.1.4.4 Soruna yönelik çözüm üretme.....	23
2.1.5 Bibliyoterapide materyal seçimleri	25
2.1.6 Bibliyoterapi süreci ve uygulama etkinlikleri	27
2.1.6.1 Özdeşleşme	28
2.1.6.2 Arınma (katarsis).....	29
2.1.6.3 İçgörü	29
2.1.6.4 Genelleştirme	30
2.1.7 Bibliyoterapinin yararları	31
2.1.7.1 Bibliyoterapinin bilişsel değişimler doğrultusundaki yararları	31

2.1.7.2	Bibliyoterapinin duyuşsal değişimler doğrultusundaki yararları ...	32
2.1.8	Bibliyoterapinin sınırlılıkları.....	32
2.1.9	Bibliyoterapi ve Türkçe eğitimi ilişkisi.....	35
2.1.10	Bibliyoterapi ve değerler eğitimi ilişkisi.....	38
2.1.11	Bibliyoterapi ve kavramlaştırma ilişkisi	41
2.1.12	Bibliyoterapi ve özü yakalama/bulma ilişkisi	42
2.1.13	Bibliyoterapi ile ilgili çalışmalar.....	45
2.1.13.1	Bibliyoterapi ile ilgili Dünya’da yapılan çalışmalar	45
2.1.13.2	Bibliyoterapi ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar	48
2.2	Masallar.....	51
2.2.1	Masalların nitelikleri ve amaçları.....	53
2.2.2	Masalların çocuk gelişimine ve eğitimine katkıları	56
2.2.3	Masallar, bibliyoterapi ve değerler eğitimi ilişkisi	59
2.2.4	Masalların bibliyoterapi yöntemindeki yeri ve önemi	61
2.2.5	Masallar ile ilgili yapılan çalışmalar	63
2.2.5.1	Masallar ile ilgili Dünya’da yapılan çalışmalar	63
2.2.5.2	Masallar ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar	66
BÖLÜM III	69
3. YÖNTEM	69
3.1	Araştırmanın Modeli	69
3.2	Araştırmanın Evren ve Örnekleme	71
3.3	Veri Toplama Araçları	71
3.4	Verilerin Toplanması ve Analizi	73
BÖLÜM IV	75
4. BULGULAR VE YORUMLAR	75
4.1	100 Temel Eserde Yer Alan Masal Kitaplarındaki Bibliyoterapik Unsurlara Dair Bulgular.....	75
4.1.1	Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	89
4.1.1.1	Af dileme.....	89
4.1.1.2	Misafirperverlik.....	90
4.1.1.3	Cesaret.....	90
4.1.1.4	Yardımsızlık.....	91

4.1.1.5	Uzlaşmacılık.....	92
4.1.1.6	İş birliği	94
4.1.1.7	Kararlılık	95
4.1.1.8	Umudunu yitirmeme	96
4.1.1.9	Tedbirli ve temkinli olma.....	96
4.1.1.10	Bağışlayıcılık	97
4.1.1.11	Azimli olma.....	97
4.1.1.12	Hoşgörü.....	98
4.1.1.13	Günlük bakıma özen gösterme.....	98
4.1.1.14	Sevgi.....	98
4.1.2	Sorun çözme becerilerini (sorunların çözümüne dair içgörü geliştirme, öngörülü olma) geliştirmeye yönelik masallardan elde edilen bulgular	98
4.1.3	İletişim becerilerini geliştirmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular	103
4.1.4	Fırsatları tespit etme ve değerlendirmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular	104
4.1.5	Daha olumlu bir benlik algısı geliştirmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	106
4.1.6	Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılmaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	106
4.1.7	Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	107
4.1.8	Kalıp yargıların yumuşatılmasına ilişkin, masallardan elde edilen bulgular	107
4.1.9	Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanımaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular	108
4.1.10	Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşmaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	108
4.1.11	Öfke, stres ve zaman yönetimine ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	108
4.1.12	Plân yapma, plânlı olmaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	109
4.1.13	Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılmasına ilişkin, masallardan elde edilen bulgular.....	109
4.1.14	Motivasyon ve geleceği planlamaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular	109
4.1.15	Duygudaşlığa (empati) ilişkin, masallardan elde edilen bulgular....	109

BÖLÜM V	111
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	111
5.1 Sonuçlar.....	111
5.2 Öneriler	113
KAYNAKÇA	117
EKLER	125
EK A: Masalların İncelenmesinde Kullanılan Bibliyoterapik Unsurlar Rubriği ve Masal Örnekleri	125
ÖZGEÇMİŞ	140

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1.Özü Bulmada Bireye Yön Gösterecek Basamaklar	44
Çizelge 2.2. Bibliyoterapinin Yararları Üzerine Yapılan Çalışmalar	46
Çizelge 2.3. Masal Tanımları	51
Çizelge 2.4. Masalların Kişiyeye Kazandırmaya Çalıştığı Duygu ve Düşünceler	54
Çizelge 2.5. Masalların Özellikleri	55
Çizelge 4.1. Masallar ve Bibliyoterapik Unsurlara Dair Genel Tablo.....	82
Çizelge 4.2. Öne Çıkan Bibliyoterapik Unsurlar	86
Çizelge 4.3. Bibliyoterapik Unsurları En Fazla İçeren Masallar	87

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Bibliyoterapi İçin Kullanılabilecek Materyaller	26
Şekil 2.2. Bibliyoterapinin Yararları	31
Şekil 2.3. Bibliyoterapinin Sınırlılıkları	33
Şekil 2.4. Eğitim Ortamlarında Uygulanan Bibliyoterapinin Temel İki Etkisi	40
Şekil 2.5. Metni Anlama ve Anlamlandırma Çalışmaları	42
Şekil 2.6. Özü Bulma/Yakalama ve Ana Fikir Bulma Arasındaki Fark	43

SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. : Aktaran

Bkn. : Bakınız

s. : Sayfa sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

TÜBA: Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Çağdaş bir toplumun duyarlı ve etkin bir üyesi olabilmek için bireyin tüm duyu ve düşünceleriyle yaşadığı evreni algılaması (Sever, 2003: 12); kendisine ve yaşadığı dünyaya dair problemleri tespit etmesi ve bunlara dair çözüm önerileri geliştirebilmesi, ayrıca sosyal ilişkilerini de doğru bir şekilde yönetmesi gerekmektedir. Tüm bunlar için bireyin kendisini ve çevresini gerçeklere bağlı kalarak tanıması son derece önemlidir. Bireyin kendisini keşfetmesi, güçlü ve zayıf yönlerini tespit edebilmesi, duyu ve düşünce evrenini geliştirmesi için birçok yöntem kullanılabilir. Bunlardan birisi 1900'li yılların başında yalnızca profesyonel kişiler tarafından uygulanmasına rağmen, önleyici ve hafifletici etkisi dolayısıyla son yıllarda eğitim ortamlarında da kullanılabilen yöntemlerden biri olan bibliyoterapidir.

Bibliyoterapi, yani “kitaplar aracılığıyla iyileştirme”, bir terapistin yahut ilgili öğretmenin rehberliği ve gerekli hususlarda müdahalesi ile literatür kaynaklarının terapi amaçlı kullanılmasına dayanan bir yöntemdir. Bu yöntem, bireyin kişiliğini değerlendirmede, çevreye uyum sağlama ve olgunlaşmasında kullanılabilen; bireyin kişiliği ve literatür arasında geçen ve birbirini besleyen, karşılıklı bir süreçtir (İpek Eğilmez ve Erdemir, 2016: 1). Bir başka deyişle ise “doğru zamanda, doğru bireyi, doğru kitapla buluşturmaya” bibliyoterapi denilmektedir (Bulut, 2010b: 47). Bibliyoterapinin en geniş tanımı ise, “bireylerin problemlerini çözmesinde veya kendilerini daha iyi tanıyıp anlamalarında edebiyat eserlerinden yararlanmalarını sağlayan bir sürecin veya etkinliğin düzenlenmesi” olarak karşımıza çıkmaktadır (Bodant, 1980; Akt: Öner ve Yeşilyaprak, 2006:559).

Bibliyoterapinin tarihsel sürecine göz atıldığında, bu kuramın temelinin Antik Yunan döneminde, bir kütüphanenin girişinde yazan “İnsan Ruhunun İyileştirildiği Yer” sözüne dayandığı söylenebilir (Öner, 2007:135). Bu yöntemin gelişimi, I. Dünya Savaşı sonrasında hız kazanmıştır. 20. yüzyılın başlarında ise ruh sağlığı uzmanları ve kütüphaneciler iş birliği yaparak hastaların tedavisinde, bibliyoterapi yöntemini kullanmışlardır (Eğilmez & Erdemir, 2015: 2).

Bibliyoterapi yöntemi, örnekleri daha çok psikoloji alanında karşımıza çıkan ve son zamanlarda yaygınlaşmaya başlayan bir yöntemdir. Psikoloji alanında uzun süredir tedavi amaçlı kullanılan bibliyoterapi, son yıllarda rehber öğretmenler, sınıf öğretmenleri ve diğer eğitimciler tarafından da okul ortamlarında farklı tekniklerle kullanılmaya başlanmıştır (Öncü, 2012:153). Söz konusu yöntem, uygulama alanı ve uygulama şekli bakımından, iki ana grupta incelenebilmektedir (Öner, 2007: 140-141):

- 1. Klinik bibliyoterapi:** Psikolojik danışmanlar ve terapistler tarafından tedavi amaçlı kullanılan bu yöntem, “psikolojik danışma destekli bibliyoterapi, kitap reçetesi yazma, telefon ve el kitabı destekli bibliyoterapi” tekniklerini de kapsamaktadır
- 2. Gelişimsel bibliyoterapi:** İlgili öğretmen, kütüphane görevlileri vb. uzman olmayan kişiler tarafından, okul ortamı veya kütüphanelerde uygulanabilen bibliyoterapi çeşididir. Uzman kişiler tarafından yürütülmediği için daha çok tavsiye niteliğindedir. Bireyin günlük yaşamında karşısına çıkabilecek sorunların çözümünde kullanılabileceği gibi, daha karmaşık duygu ve davranış sorunlarının çözümünde de gelişimsel bibliyoterapiden faydalanılabilir. Bu yöntem, bireyin kendisini tanımasına, sorunlarına çare bulmasına yardımcı olduğu gibi; anne babaların, çocuğun yetiştirilmesi hususunda sorumluluğu bulunan diğer yetişkinlerin de çocuğun gelişim dönemlerine dair özellikleri tanıyabilmesi ve belirleyebilmesi hususlarında yararlı ve etkili bir iletişim aracıdır.

Gelişimsel bibliyoterapinin; bireyin sorunlarına çözüm bulma, olumlu kişilik algısı oluşturma, özdeşim kurabilme amacıyla şu hususlar üzerinde durduğu söylenebilir (Coşkun & Çetin, 2013:138-139; Yılmaz, 2014:176-177; Tarhan, 2014):

1. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması; ebeveynlerin çocuklarının gelişimsel ihtiyaçları tanınması ve bu ihtiyaçlara cevap vermesi,
2. Bağışlayıcılık ve hoşgörü,
3. Başkalarını tanıma ve empati,
4. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma,
5. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme,
6. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma,
7. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme,
8. İletişim becerileri,
9. Kalıp yargıların yumuşatılması,
10. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma,
11. Kendini tanıma, farkındalık (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi),
12. Motivasyon ve geleceği planlama,
13. Öfke, stres ve zaman yönetimi (Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma),
14. Sebatsızlık (Kararlılık),
15. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair içgörü geliştirme),
16. Tedbirli olma,
17. Umudunu yitirmeme,
18. Uzlaşmacılık,
19. Yardımseverlik ve iş birliği,
20. Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme.

Günümüzde, eğitimciler ve psikolojik danışmanlar bibliyoterapi yönteminin, öğrencilerin sorunlarına alternatif çözüm getirebileceği hususunda hemfikirlerdir. Bu sebeple bibliyoterapinin amacı; kitaplar aracılığıyla bireyin sahip olduğu yanlış tutumları değiştirmek, bireyi cesaretlendirmek, problemlerin çözümü hususunda alternatif fikirler ortaya çıkarabilmek olarak açıklanabilir. Aslında bu unsurların tümü, yaşama dair becerilerdir. Bireyler, bibliyoterapi yöntemi sayesinde; kitaplar aracılığıyla ve kitaplardan hız alarak; içgörülerini, sorun çözme becerilerini, olaylara

bakış açılarını olumlu yönde değiştirir yahut geliştirir; ancak tıpkı diğer öğretim yöntemlerinde olduğu gibi, bibliyoterapi yöntemin de amacına ulaşması için doğru zemine oturtulması gerekir. Bu sebeple söz konusu yöntemin uygulanış prensiplerine vakıf olmak, uygulayacak kişi ve sürecin sağlıklı ilerlemesi açısından önem arz etmektedir. Bahsi geçen temel uygulanış prensipleri şu şekilde sıralanabilir (Pardeck&Pardeck:1986; Akt: Bulut, 2010a: 20):

- a. Danışman/öğretmen tarafından kazandırılmak istenilen davranışın ve/veya becerinin tespit edilmelidir.
- b. Bireye tanıdık gelen materyalin uygulanmasına yardım edilmelidir.
- c. Danışman/İlgili eğitimci, verdiği okuma ödevlerinin uzunluğuna dikkat etmeli; amaca uygun olmayan, karışık ve gereğinden fazla uzun metinler seçmemelidir.
- d. Danışanın/öğrencinin okuma seviyesi mutlaka bilinmeli ve ona göre okuma metni seçilmelidir.
- e. Danışan/öğrenci okuyamıyorsa yahut okuma güçlüğü varsa sesli kitaplar tercih edilmelidir.
- f. Danışanın/öğrencinin yaşı ve duygusal olgunluğu hesaba katılmalıdır.
- g. Danışanın/öğrencinin okuma tercihleri ve ilgi alanları temel alınmalıdır.
- h. Danışanın/öğrencinin duygusal durumunu yansıtan materyallerin seçimine dikkat edilmelidir.
- i. Nitelikli ve yeterli materyalin olmadığı durumlarda alternatif olarak görsel ve işitsel kaynaklardan yararlanılmalıdır.
- j. Okuma metni, danışanın/öğrencinin sorununu tamamen kapsayacak ve karşılayacak nitelikte olmasa bile sorun ile olabildiğince alakalı olmalıdır.
- k. Okuma ardından yaratıcı ve özgür bir tartışma ortamını oluşturulmalıdır.

Bireylerin; duygu yoğunluğundan kaynaklı duygusal çıkmazlara bir çözüm yolu bulabilmek, içinde bulunulan durumlardan uzaklaşıp yeni hayatlar keşfedebilmek, yüzleşmekten korkulan sorunlarla baş edebilmek, sorunun yalnızca kendi başına gelmediği konusunda ikna olmak, yalnız olmadığı duygusunu pekiştirmek, kendisini ve ihtiyaçlarını tanımak, çevreye dair farklı bakış açıları geliştirmek, parçadan yola çıkarak bütüne ulaşmak; kavramları, sorunları, duyguları bir başkasıyla karşılaştırmak gibi birçok sebeple kitaplara ve dolayısıyla bibliyoterapiye

yöneldiklerini söylemek mümkündür. Zira kitaplar, duygu ve davranış problemlerini çözüme konusunda, etkili araçlar arasında gösterilmektedir. (Öner, 2007: 136) . Bu sebeple, bibliyoterapi yönteminin amacına ulaşabilmesi için kitap seçimi oldukça önemlidir. Kitabın yahut danışman/öğretmen tarafından seçilen metnin; edebî bir niteliğe sahip olmasına, bireyde estetik duygular oluşturmaya, bireyin kelime hazinesini zenginleştirmesine; ayrıca öğrencinin ilgi alanına girmesine, bilgi ve duygu yönünden gelişim düzeyine uygunluğuna, hayal ve duygu dünyasına hitap etmesine dikkat etmek gerekir. Bunların yanı sıra, kitap yahut metin, uygulayıcı tarafından önceden mutlaka okunmalı ve değerlendirilmelidir. İçerikte yer alan belirgin duygu ya da olayların, bireyin ders çıkarabileceği nitelikte olmasına da özen gösterilmelidir.

Bibliyoterapinin ana kaynağı yazılı metinler olduğu için bu yöntemin uygulanabileceği derslerin başında Türkçe dersi gelmektedir. Türkçe dersi ile yakından ilgili olan edebî metinler, bibliyoterapinin temel aracı sayılmaktadır. “Edebî metinler, insanın hem bilişsel hem de duyuşsal yönü üzerinde etkilidir. Okunanlar, insanı bir yandan düşündürürken bir yandan da duygulandırır.” (Öner, 2007: 134). Bireyin duygu dünyası, düşünce dünyası kadar önemlidir; insan yalnızca bu iki unsuru dengeleyebildiği müddetçe, eğitim sisteminin oluşturmaya çalıştığı “kendini gerçekleştirebilen” bir birey olacaktır. Coşkun ve Çetin (2013:141)’e göre bibliyoterapi uygulamaları bireyi her zaman kesin çözüme ulaştırmayabilir; ancak, bu yöntemin Türkçe dersleri kapsamında uygulanması, Türkçe eğitiminin amaç ve kazanımlar çerçevesinde, öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve olumlu davranışlar geliştirmelerine katkıda bulunacaktır. Bu sebeple küçük yaşlardan itibaren gerek aile gerekse okul ortamında, özellikle de Türkçe derslerinde çocuğu edebiyatın güzel örneklerini teşkil eden kitaplarla; masal, hikâye, ninni, efsane, şiir, tekerleme vb. türlerle tanıştırmak son derece önemlidir. Bu tip metinler, okuma alışkanlığı ve zevki oluşturmanın yanı sıra bireyin duygu ve düşünce dünyasının eş zamanlı gelişmesini sağlayacak ve/veya sorun çözüme, empati kurma, iletişim vb. becerilerini de geliştirerek bireyin ruh sağlığını olumlu yönde etkileyecektir

20.yüzyılın ilk yıllarından itibaren çocuklara özgü bir alan olarak gelişmeye başlayan çocuk edebiyatı ve ürünlerinin, çocuğa eğlenceli zamanlar geçirme işlevlerinin

yanında çocuğun dil becerilerini geliştirme, okuma zevki aşılama; çocukta millî ve evrensel kültür değerlerine ilişkin bilincin uyanması ve tutumun oluşmasına yönelik önemli işlevleri olduğu da söylenebilir (Karatay, 2007). Çocuklar, çeşitli türleri okumaya ve edebî bir deneyim kazanmaya açıktırlar. Bu sebeple onların, edebî metinlerle elde ettikleri insanı ve yaşamı tanımaya yönelik deneyimlerin aşamalı olarak çeşitlenmesi gerekir (Sever, 2003: 23). Bu bağlamda çocuklar için seçilen kitapların gözlemlene, karşılaştırma, sınıflandırma, eleştiri gibi bilişsel süreçleri devreye sokması; ayrıca duygu, kişilik ve ahlak gelişimine de hizmet etmesi beklenir. Bir başka deyişle okuma alışkanlığı edinmenin yanında; ortak bir duygu, düşünüş ve değer anlayışı geliştirmek ancak bu değerleri içeren edebî eserleri çocuklara sunmakla mümkün olacaktır.

Bir olay çerçevesinde gelişen hikâyeye, masal vb. türlerdeki eserler, çocukların okumaktan yahut dinlemekten zevk aldıkları, kahramanlarıyla özdeşim kurdukları edebî türlerdir. Bu özellikler dikkate alındığında çocuk edebiyatı eserlerinin çocukların gerek karakter gelişimi gerek değer eğitimi (Karatay, 2011) gerekse problemleriyle yüzleşme ve sorunlarına çözüm üretme gibi konularda ne denli faydalı olduğu/olabileceği görülmektedir. Bu sebeple çocuklar için üretilen nitelikli yayınlar, çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyarıcı olmalıdır (Sever, 2003: 11); çünkü çocuk kendisine sunulan her türlü yaşam öyküsündeki olaylarla, karakterlerle kendisini karşılaştırıp o ana kadar farkında olmadığı, adlandıramadığı birçok farklı ve güçlü yönünü kitaplar aracılığıyla keşfeder (Öner, 2007: 136) ve farkına varmaksızın bibliyoterapinin önleyici ve hafifletici gücü ile karşı karşıya kalmış olur. İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, güçlü ile zayıfın bir arada bulunduğu masallar yahut hikâyeler, çocuğa gerçeğe dayalı evren sunar. Çocuk zıtlıkları, ikilemleri, kendisine ve kişilere dair problemleri ilk olarak bu tür edebî eserler aracılığıyla tanır. Bu sebeple, davranışın ya da olayların olumlu veya olumsuz taraflarını sözlü olarak telkin etmek yerine, öyküleyici bir eserde bunun yararlarını veya zararlarını öykü yahut masal kahramanlarının hayatlarından yola çıkarak anlatmak daha etkili olacaktır (Karatay, 2011b: 1447); zira çocuk masal ve hikâyeler aracılığıyla farkına varmaksızın örnek olaylara, olası problemler ve çözümlerine tanık olur bunlar üzerine düşünme fırsatı bulur. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, kitapların çocukların hayatındaki

yeri ve ahlâk, bilgi ve duygu gelişimleri hususlarındaki önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Bu sebeple, kitapların çocukların gelişimlerine katkısını artırmak, okuma eğitimin pekişmesini sağlamak; öğrenciler arasında okuma zevki, milli ve evrensel değerlere ilişkin ortak bir anlayış, davranış ve tutum geliştirmek, çocuklara kitapları ve literatürün güzide eserlerini tanımak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından “100 Temel Eser” adı altında bir kitap listesi oluşturulmuş ve ilköğretim sürecinde bu eserlerin öğretmenler tarafından çocuklara okutulması önerilmiştir (Karatay, 2011b: 1446). Bu eserler aracılığıyla çocukların sosyalleşme sürecinde edinmeleri gereken değerle karşılaşması, karakter eğitimi ile ilgili toplumun beklentilerini karşılayabilmesi, bireylerin kendileri ve yaşadığı toplumla barışık olmaları, başka kültürlerin farklılıklarına da hoşgörü ile bakmalarını sağlamak amaçlanmıştır (Karatay, 2011b: 1446). Söz konusu listede roman, hikâyeye, masal, anı, deneme, şiir, destan, tekerleme, anı, efsane gibi türlere yer verilmekle birlikte, roman adı altında ele alınan eserlerin çoğunun uzun hikâyeler olduğu görülmektedir (Baş, 2011: 194).

2005 yılında yayımlanan “İlköğretim 100 Temel Eser”e dair genelgede tavsiye edilen eserlerin hedef kitlesi 5, 6, 7 ve 8. sınıflardır. Türkçe Programının (2006: 29) okuma bölümünde “Öğrenciler, İlköğretim Okulları İçin Yüz Temel Eser’i okumaya yönlendirilir. Hangi sınıfta hangi eserlerin okutulacağı Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin ortak kararıyla belirlenir.” şeklinde bir açıklama yer almaktadır. Yani “İlköğretim 100 Temel Eser”de seviyelere göre herhangi bir düzenleme yapılmamış, bu iş öğretmenlere bırakılmıştır. Bu sebeple araştırmada “100 Temel Eser Listesi”nde yer alan ve masal kitaplarından dördü herhangi bir kriter gözetmeksizin seçilmiş, bu masal kitaplarında yer alan seksen sekiz masaldaki bibliyoterapik unsurlar belirlenmiş, masalların bibliyoterapide kullanmak için elverişli kaynaklar olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1 Problem ve Alt Problem Cümleleri

Bibliyoterapi yöntemi, yurtdışında uzun süredir uygulanagelen bir yöntem olmasına rağmen ülkemizde son yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu yöntemin, daha çok psikoloji ve rehberlik alanlarında tercih edildiği, eğitim alanında kullanımına yönelik çalışmaların oldukça az olduğu gözlenmiştir.

Bu çalışmada, ülkemizde son yıllarda kullanılmaya başlanan bibliyoterapi yönteminin ne olduğu ve türleri açıklanmaya çalışılacak; ilköğretim düzeyi “100 Temel Eser” listesinde yer alan masal kitaplarından random yöntemiyle seçilen dört tanesi incelenecektir. Söz konusu masal kitaplarındaki bibliyoterapik unsurlar tespit edilecek, ilgili literatürden yola çıkılarak sınıflandırılacak, bibliyoterapik unsurları en çok içeren masallar belirlenecek ve bu masalların nasıl kullanılabileceği hususunda önerilerde bulunulacaktır.

Çalışmanın problem durumu şu şekildedir:

1. 100 Temel Eser listesindeki masalarda bibliyoterapik unsurlar yer almakta mıdır?

Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. 100 Temel Eser listesinde yer alan masallardaki bibliyoterapik unsurlar nelerdir?
2. 100 Temel Eser listesindeki masalarda en fazla hangi bibliyoterapik unsur/unsurlar ön plana çıkmıştır?

1.2 Önem

Bu çalışmanın amacı, “Altın Işık (Ziya Gökalp), Evvel Zaman İçinde (Eflatun Cem Güney), Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav), Allı ile Fırfırı I-II (Oğuz Tansel), Havaya Uçan At (Peyami Safa), Sevdalı Bulut (Nazım Hikmet), Serçe Kuş (Cahit Zarifoğlu), Yürekdede ile Padişah (Cahit Zarifoğlu), Keloğlan Masalları (Tahir Alangu), Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu), La Fontaine’den Seçmeler (La Fontaine), Andersen Masalları, Ezop Masalları” adlı masal kitaplarındaki

bibliyoterapik unsurları belirlemek, masalların bibliyoterapi için uygun yazılı b-materyaller olup olmadığını belirleyebilmek ve bibliyoterapi yönteminin bu masallar/masal kitapları aracılığıyla nasıl uygulanabileceği konusunda önerilerde bulunmaktır. Ayrıca bu yöntemin; öğrencilerin yazma, dinleme, konuşma becerilerinin geliştirmelerine; okuduklarından edindikleri bibliyoterapik unsurlarla sağlıklı iletişim kurma becerilerini kazanmalarına, duygusal problemleri aşmalarına ve neticede olumlu değerler edinmelerine katkı sağlaması hususlarının altını çizmek de bu araştırmanın öncelikli amaçlarındandır.

Bibliyoterapi yönteminin uygulanmasında, faydalanılabilecek edebi türlerden biri de masallardır. Masallar, eğitici kıymeti olan, daha açık bir ifade ile çocukların duyu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak işleyen ve onların güzellik duygularını geliştiren bunu yaparken de milli bir kimlik edinmelerinin yanında milli ve evrensel değerleri farkında olmadan benimsemelerini sağlayan ürünlerdir. "Masallar iyiye ve güzele yönlendirir, sorumluluklarımızı hatırlatır. Önemli bir eğitim aracı olan masalarda, toplumla uyum içinde olmanın yolları ve şartları gösterilir. İstenilen davranışların kazandırılmasında ve istenilmeyenlerin ortadan kaldırılmasında rolü büyüktür." (Gül, 2013). Bu edebi tür, bir yandan çocukların düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirirken bir yandan da onların kazanması gereken iyilik, dürüstlük, çalışkanlık ve yardımseverlik gibi erdemlerin olaylar içinde edinimini sağlar.

Masalların birçoğu, çocuksu duyarlılığı iyi yansıtan edebî türlerdendir. Masal, çocuk ruhunu besleyip hayal dünyasını zenginleştirirken çocuğu hayata, dolayısıyla geleceğe hazırlar. Masallar taşıdıkları sembolik unsurlardan ayıklandığında ortaya gerçek hayat çıkar. Çocuk hayal ürünü olan masalarda, kendini geleceğe hazırlayan tecrübelerin bir kısmını kazanır. Karatay (2007a: 472)'a göre dikkatli incelendiği zaman masalların insan hayatını aksettirdiği görülür. Şöyle ki, insanlar gerçek olayları yaşarken bir taraftan da düşler görür, hayaller kurarlar. İnsanların gerçek hayatlarıyla düşleri masalarda birleşmiştir. Olağan olaylarla olağanüstü olaylar masalarda gerçek gibi anlatılırlar.

Bibliyoterapi, metin ve terapinin birbiri içinde eritilmiş halidir. Çocuklara sunulan metinlerin (masallar, hikâyeler, ders kitaplarında yer alan metinler vb.); "öğrencilerin

kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir değer kazandıracak nitelikte olması gerektiği” ifade edilmektedir (Eğilmez&Erdemir, 2015: 4). Bibliyoterapi yöntemi, değerler eğitimini de içine alan ve öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunan bir yöntemdir. Metinlere dayalı olması sebebiyle, bu yöntemin kullanılması için en uygun derslerden birisi Türkçedir. Öğrenci Türkçe dersinde, gerek ders kitaplarında gerekse öğretmenin önerdiği metinlerde karşılaştığı kahramanlarla özdeşim kurar ve olası problemlerden yola çıkarak çevresini ve kendisini tanıma fırsatı bulur. Öğrencinin, özdeşleştiği kahramanların sorunlar karşısında nasıl bir tavır takındıklarını görmesi ve bunlardan yola çıkarak alternatif çözümler üretme becerisini kazanması, hayatını kolaylaştırması hususunda son derece önemlidir. Bu noktada, “bibliyoterapi hakkında bilgi sahibi olan öğretmen”in rehber olduğunun farkında olması; öğrencilerini okuma öncesinde, esnasında ve sonrasında gözlemlemesi; okuma sonrasında yaratıcı ve özgür bir tartışma ortamı oluşturarak öğrencilerin problemler ve çözümleri hakkında konuşmalarını sağlaması büyük bir önem arz etmektedir. Öğretmenin Türkçe dersinde öğrencilere yaptırdığı bu eylem ancak bu sayede sıradan bir okuma etkinliğinin dışına çıkacak ve amacına ulaşacaktır. Öğrenci bu şekilde, karşılaşması ihtimaller dâhilinde olan problemler hakkında bilgi edinecek ve bunlara karşı hazırlıklı olacak (önleyici etki); çözüm üretme, iletişim ve empati becerisi gelişecek; farklı tutum, davranış ve değerler edinecektir. Ayrıca öğrencinin sesli okuma esnasında dinleme becerisi, okuma sonrası değerlendirme ve tartışma kısmında ise konuşma ve yazma becerileri gelişecek; eleştirel düşünme, yaratıcı yazma çalışmaları ve dramatizasyon gibi doğru etkinlikler ile de öğrencinin kendisine olan güveni artacaktır. Bu bilgiler ışığında, temel dil becerilerinin öğrencinin hayatına etkili bir şekilde yerleştirilmesinde iyi planlanmış bir bibliyoterapi sürecinin oldukça etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple çalışma; bibliyoterapi yönteminin tanıtılması, türlerinin açıklanması, bibliyoterapinin Türkçe eğitimindeki yerinin ve öneminin belirlenebilmesi, masalların bibliyoterapide nasıl kullanılabileceğini göstermesi; kitapların, öykü ve masalların bibliyoterapi açısından nasıl incelenebileceği hususunda örnek teşkil etmesi, öğretmenlere eğitim ortamında nasıl iyi bir uygulama yapmaları gerektiği hususunda yol göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

1.3 Varsayımlar

1. 100 Temel Eser listesinde yer alan tüm masal kitaplarında bibliyoterapik unsurlara rastlanacağı,
2. 100 Temel Eser listesinde yer alan on üç masal kitabından random yöntemiyle seçilen dördünün tüm evreni yansıtacağı,
3. Masalların eğitim ortamlarında kullanılabilmesi ve öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine faydalı olacağı varsayılmıştır.

1.4 Sınırlılıklar

Bu çalışma; 100 Temel Eser listesinde yer alan “Altın Işık (Ziya Gökalp), Evvel Zaman İçinde (Eflatun Cem Güney), Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav), Allı ile Fırfırı I-II (Oğuz Tansel), Havaya Uçan At (Peyami Safa), Sevdalı Bulut (Nazım Hikmet), Serçe Kuş (Cahit Zarifoğlu), Yürekdede ile Padişah (Cahit Zarifoğlu), Keloğlan Masalları (Tahir Alangu), Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu), La Fontaine’den Seçmeler (La Fontaine), Andersen Masalları I-II, Ezop Masalları” adlı on üç masal kitabından dördü ile (Az Gittik Uz Gittik, Allı ile Fırfırı I-II, Billur Köşk Masalları) ile sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Bibliyoterapi: Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’nde kitaplar yoluyla sağaltım; tıpta, ruhsal sağaltımda ya da kişisel sorunların çözümlenmesinde seçme okuma parçaları kullanarak iyileştirme yöntemi, okumayla sağaltım olarak tanımlanan bibliyoterapi, eğitim alanında ise "bireylere problemlerini çözmede veya kendilerini daha iyi tanıyıp, anlamalarında edebiyat eserlerinden yararlanmalarını sağlayan bir sürecin veya etkinliğin düzenlenmesi (Bodont,1980; Akt: Öner & Yeşilyaprak, 2007: 559) olarak tanımlanmaktadır.

Değer: Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'te değer, 1.*isim* Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör, 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet, 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse, 5. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır.

İçgörü: Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde içgörü 1. Kişinin düşünce ve davranışlarıyla bunların altında yatan bilinçli ya da bilinçdışı etmenleri tanıyabilme yetisi. 2. Kişinin kendi ruhsal durumunun, davranışlarının aksayan yönlerinin bilincinde olması; Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'te ise "Kendi duygularını, kendi kendini anlayabilme yeteneği" olarak tanımlanmaktadır.

Masal: Masal, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü' nde genellikle çocuklara anlatılan, çok eski çağlardan başlayarak halkın yarattığı ve yüzyıllar boyunca sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılan, içinde olağanüstü kişi ve olayların da yer aldığı, büyük ölçüde yaratıldığı kültürün evren, dünya, yaşam, doğa, toplum ve kendisiyle ilgili bakış açısını yansıtan, geleneksel anlatı türü; Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'te ise genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür olarak tanımlanmaktadır.

Kavramlaştırma: Kavramlaştırma; kelimenin, nesne-ad-düşünce-duygu ilişkisi çerçevesinde dikey ve yatay boyutlar da dikkate alınarak, diğer kelime ve kelime gruplarıyla karşılaştırılması, ilişkilendirilmesi, somut veya soyutlaştırılması, kelimeye derinliğine ve genişliğine yolculuk yaptırılmasıdır (Coşkun vd., 2015: 1).

Katarsis: Katarsis yani arınma, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde: 1. fel. Ruhun tutkularından temizlenmesi, 2. fel. göst. Eski tragedya, izleyenlerin korku, öfke ve acıma duyguları yoluyla ulaştıkları varsayılan duygusal iyileşme, 3. insb. Yasakları çiğnemek, dinsel buyruklara karşı çıkmak, günah işlemek, kötü ruh ve güçlerin etkisi altına girmek yoluyla oluşan ruhsal kirlenmeden, hem kendisinin hem de üyesi bulunduğu topluluğun gözünde temizlenmek amacıyla belirli iş ve işlemleri yerine getirme, olarak tanımlanmaktadır.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Bibliyoterapi

Bibliyoterapi yani “kitaplar aracılığıyla iyileştirme”, bir terapistin yahut ilgili öğretmenin rehberliği ve gerekli hususlarda müdahalesi ile literatür kaynaklarının terapi amaçlı kullanılmasına dayanan bir yöntemdir. Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’nde bibliyoterapi, “Tıpta, ruhsal sağaltımda ya da kişisel sorunların çözümlenmesinde seçme okuma parçaları kullanarak iyileştirme yöntemi, okumayla sağaltım olarak tanımlanırken; Bodant (Akt: Öner ve Yeşilyaprak, 2006:559) tarafından “bireylerin problemlerini çözmesinde veya kendilerini daha iyi tanıyıp anlamalarında edebiyat eserlerinden yararlanmalarını sağlayan bir sürecin veya etkinliğin düzenlenmesi” Wolverton (1988) tarafından da “kişinin problemlerini çözmesine okuma yoluyla rehberlik eden; yaşam becerilerini, benlik kavramını ve kişiliğini geliştiren okuyucu ve edebiyat eseri arasındaki karşılıklı etkileşim biçimi” olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle “doğru zamanda, doğru bireyi, doğru kitapla buluşturma” ya bibliyoterapi denilmektedir (Bulut, 2010b: 47). Yani bibliyoterapi, bireylerin okudukları yazılı materyaller aracılığıyla davranış ve tutumlarını etkilemesi, bunların etkisi ile şekillenmesi ya da değişmesine dayanan bir yöntemdir (Marlowe & Maycook, 2000: 329). Daha kapsamlı bir tanıma göre ise bütünsel gelişimi etkilemek için kitapların kullanıldığı, okuyucuyla kişisel değerlendirme, ayarlama, gelişim, klinik yahut zihinsel sağlık amaçlarına hizmet eden edebiyat eseri arasındaki etkileşim süreci ve belirlenen eserlerin okuyucunun üzerinde zihinsel yahut fiziksel anlamda olumlu terapötik etki oluşturduğu sürece bibliyoterapi denmektedir (Doll ve Doll, 1997: 6; Akt, Topuzkanamış ve Uysal, 2010: 885).

Yapılan tanımlar geçmişten günümüze doğru değerlendirildiğinde, bibliyoterapi yönteminin klinik odaktan kişisel gelişime yardımcı ve/veya önleyici ana fikre doğru kaydığı söylenilebilir. Örneğin Wolverson (1988)'e göre bibliyoterapi; kişinin problemlerini çözmesine okuma yoluyla rehberlik eden; yaşam becerilerini, benlik kavramını ve kişiliğini geliştiren okuyucu ve edebiyat eseri arasındaki karşılıklı etkileşim biçimidir. Pardeck ve Markward (1995: 78), literatürün çocukların hayatta karşılaştıkları sorunları çözmesinde yardımcı materyal olarak kullanılmasına bibliyoterapi derken, aynı zamanda söz konusu yöntemin çeşitli yaş gruplarında uyum sorunları, duygusal sorunlar ile fiziksel ve psikolojik gelişim ihtiyaçlarına yardımcı olmak amacıyla bir teknik olarak kullanılabilmesini vurgular. Stamps (2003: 31)'e göre ise bibliyoterapi, danışmanların danışanları için kullanabileceği bir yöntem olmasının haricinde; önleyici rehberlik bağlamında, öğrencilerle sınıflarda da kullanılabilen yararlı bir yöntemdir.

2.1.1 Bibliyoterapinin tarihçesi ve gelişimi

Yunanca kitap (biblio) ve terapi (therapeia) kelimeleri kullanılarak oluşturulan bibliyoterapinin kökeni erken dönemlerde kamp ateşi etrafında söylenen hikâyelere dayanmaktadır. İnsanlar bu hikâyeler aracılığıyla, problemlerini yeni bir bakış açısıyla görmeyi ve empatiyi öğrenmişlerdir (İlter, B. 2015: 52).

Okuma gelişimsel ihtiyaçları karşılamak için önerilen yeni bir fikir değildir. Bu fikir tarih boyunca tekrar ve tekrar gündeme getirilmiştir. M.Ö. 300 yılları civarında, Alexandria'daki bir kütüphanede yer alan bir kitabede, okuma için "ruhun gıdası" ibaresi yer almaktadır. Eski Yunan'da da bu kavram bilinmektedir. Aristoteles daima okumanın teröpatik değerinden ve okumanın bireyin içinde iyileşme hissi yarattığından bahsetmiştir. Thebes'teki bir yazıtta okuma, "ruhun şifası" olarak karşımıza çıkmaktadır. Romalılar tarafından okumanın, zihinsel sıkıntılara faydalı olduğu düşünülmüştür (Zaccaria and Moses, 1968, p. 12; Akt: Afolayan, 1992: 137-138).

Bibliyoterapi ilk zamanlarda psikiyatri hastanelerinde kullanılmıştır; 1802'de Amerika'da psikiyatrinin babası olarak kabul edilen Benjamin Rush, okumayı

terapinin bir parçası olarak görmüş ve dolayısıyla kitapların ruhsal hastalıkların tedavisi için bir araç olarak kullanılması gerektiğini dile getirmiştir (İlter,B. 2015:37)

“Okuma yoluyla iyileştirme” yöntemine dair ilk makale, 1840’ da John Gait tarafından yayınlanmıştır. Okuma yoluyla sağaltım 1904 yılında kütüphaneciliğin de bir parçası olmuş; bibliyoterapi terimi, 1916’da Crothers tarafından literatüre kazandırılmıştır. Pomeroy 1930’larda “Bibliyoterapi: Hastane Kütüphanelerinin Sonuçları Üzerine Bir Çalışma” başlıklı makalesi ile tanınmıştır. 1940’lı yıllara geldiğinde, bibliyoterapinin psikolojik ve felsefi temelleri üzerine makaleler yayınlanmaya; 1950’lerde ise bibliyoterapi üzerine tezler yazılmaya başlanmıştır. 1960 ve 70’lerde de “durum çalışmaları” farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Cardenas, 1980, p. 3; Akt: Afolayan, 1992:138). Günümüzde ise bibliyoterapi uygulamaları hastanelerin yanı sıra eğitim ortamlarında da gerçekleştirilebilmektedir. Öğrencilerin okuma ve tartışmaya odaklanmalarına olanak sağlayan bir ortamda olmaları, kütüphanelerin erişilebilirliği, öğretmenlerin kişisel gelişim alanında daha bilinçli olması ve müfredatlarının esnetilebilir niteliği, bibliyoterapinin okullarda uygulanmasını mümkün kılmaktadır (Rubin, 1979: 241-242).

Bibliyoterapi ilk kez 1945-46 yıllarında çocuklara yönelik ele alınmıştır (McCulliss, 2012: 29). Bibliyoterapi alanında çocuklara ilişkin ilk makalenin temel konusu, sosyal uyum problemi çeken çocuklardır. Ardından 1950’li yıllarda Shrodes, yaratıcı edebiyat ile psikodinamik modeli birlikte kullandığı ve ilk akademik söylem olarak kabul edilen tezini yayınlamıştır. On iki yıl sonra Library Trends isimli yayın, tamamen bu konuya ayrılmıştır. 1970’lerin sonunda Rubin, literatürü tarayarak yayımlanan makalelerin %35’inin kütüphane dergilerinde, % 65’inin psikoloji, eğitim, hemşirelik ve terapi ile ilgili yayınlarda olduğunu bulmuştur. 1983 yılında Belcher, yaptığı çalışmada bibliyoterapiden çocuk istismarı alanında yaptığı çalışmalarda yararlanmıştır. Wilson, 1984’te kaleme aldığı çalışmasında, bibliyoterapi yardımıyla ölümün öğretilmesinin temel mantığını anlatmaktadır. Sheridan, Baker ve Lissovoy 1984’te bibliyoterapiyi aileleri değişim içinde olan çocuklarda kullanmıştır. Nickolai ve Mays 1987’de bibliyoterapinin sosyal yalnızlık içinde olan çocuklarda kullanılabilirliği ile ilgili çalışmışlardır. 1989’da Bernstein ve

Rudman, 1980 yılında Villanova Üniversitesinde bibliyoterapinin kredili ders olarak yer aldığını belirtmişlerdir (Pehrson ve McMillen, 2005; Akt: Deniz, 2014: 103). 90'lı yıllara gelindiğinde ise çocuk istismarı, çocukların evlat edinilmesi ve koruyucu aile, madde bağımlılığı, sosyal ve gelişimsel problemler; öfke, stres ve kaygı yönetimi (Pardeck ve Pardeck 1993: 23), çocukluk döneminde yaşanan şiddet eğilimleri ve zorbalık (Shectman, 1999, Akt: Deniz, 2014: 106), sorunları tespit edip çözme becerileri (Forgan, 2002: 77) gibi konular üzerinde durulduğu görülmektedir.

Türk kültüründe de benzer uygulamalara rastlanmaktadır. Kaynaklarda “fereba'de'ş-şidde” denilen ve “sıkıntıdan sonraki sevinç” anlamına gelen bir bibliyoterapi uygulaması karşımıza çıkmaktadır. Türk dilindeki ilk “ferec” kitabı Kasım İbn Mehmed tarafından Farsçadan tercüme edilmiştir (Pala, 2004: 151) Bu eserde sözlü geleneğin de etkisiyle destanlar, masallar ve gerçek olaylar karışık bir halde işlenmekte ve bu eserde yer alan metinler bir yandan okuma zevkini geliştirirken öte yandan okuyucunun olası problemler ve çıkış yolları üzerinde düşünmesini sağlamaktadır. Eserde yer alan hikâye, destan ve masal karışımı ürünlerde iyiler ödüllendirilirken, kötüler cezalandırılır (Pala, 2004: 152). Kasım İbn Mehmed'in Farsçadan tercüme ettiği bu ilk bibliyoterapik esintiler taşıyan eser; destanların, masalların, Doğu kökenli hikâyelerin de bibliyoterapide kullanılması için bir temel teşkil etmiştir.

2.1.2 Bibliyoterapinin işlevi ve amaçları

Bibliyoterapinin bireye en önemli yardımı, bireyin masal yahut hikâyelerdeki kahramanlarla özdeşleşmesini sağlayarak kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına geldiğini görmesi ve bu bağlamda “bu soruna sahip kişi yalnızca ben değilim” hissi ile tanışması (Shrodes, 1955; Akt: Myracle: 1995) ayrıca bireylerin masal, hikâye ya da kitaptaki karakter aracılığıyla sorun çözme becerilerini geliştirmesidir (Hayati, 2002: 2).

Forgan (2002: 76-78) bibliyoterapinin amaçlarını:

- a. Bireyi, herhangi bir problemle karşılaştığı zaman, kendisinin bu problemle karşılaşan ilk ve tek kişi olduğu yanılgısına düşmekten kurtarmak ve bu tip

problemlerin diğerk insanlar tarafından da sıkça yaşandığını görmesini sağlamak,

- b. Bireye, karşı karşıya gelinen bir problemin birden fazla çözümü olabileceğini göstermek,
- c. Danışana/öğrenciye sahip olduğu problemi hakkında rahatça konuşabileceği bir ortam sağlamak,
- d. Bireyin, probleminin üstesinden gelebilmesi için bir strateji oluşturmasına yardımcı olmak,
- e. Kişinin benlik algısını geliştirmek ve kendisini daha gerçekçi bir biçimde değerlendirmesini sağlamak,
- f. Duygusal ve bilişsel baskıyı dindirmek ya da hafifletmek,
- g. Danışan/öğrenci için farklı ilgi alanları oluşturmak olarak belirler.

Pardeck (1995: 85) bibliyoterapinin amaçlarının, bilgi sağlamak, içgörü kazanmak, problemlere çözümler bulmak, problemlere dair konuşma ve tartışmaya yönlendirmek, yeni değer ve tutumları anlatmak ve bunları kazandırmaya çalışmak olduğunu; Bryant ve Roberts (1992: 53-55) ise olumlu değişimleri ve kişisel gelişimi kolaylaştırmak, bilgi edinmek, sorunun genelliğini ve evrenselliğini fark etmek, dürtülere dair içgörü sağlamak; bireyin kendisi, çevresi ve Dünya'ya dair gerçekçi bir bakış açısı oluşturmasına yardımcı olmak, iletişim becerilerini artırmak, olumlu bakış açısı geliştirmek ve çözüm odaklı düşünmesini sağlamak olduğunu ileri sürmüştür.

Son yıllarda yapılan çalışmalardan yola çıkılarak, bibliyoterapinin yalnızca duygusal problemleri olan bireylerin tedavileri ile sınırlı olmadığı, aynı zamanda günlük yaşamda karşılaşılan daha az sıkıntı veren sorunların da çözümünde kullanılabileceği sonucuna ulaşılabılır (Öner, 1987: 143). Ayrıca bibliyoterapinin yalnızca sorun merkezli olmadığı, bireylerin kişisel gelişimleri ve benlik algılarını daha iyi hale getirmelerini sağlamak amacıyla da kullanılabileceği söylenilebilir.

Tüm bu bilgiler ışığında, bibliyoterapinin genel olarak şu amaçlar doğrultusunda kullanılabileceği söylenebilir (Coşkun&Çetin, 2013:138-139; Yılmaz, 2014:176-177):

- a. Danışanın/öğrencinin iletişim becerilerini geliştirmek,

- b. Danışanın/öğrencinin sorun çözme becerilerini (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma) geliştirmek,
- c. Danışanın/öğrencinin daha olumlu bir benlik algısı geliştirmesine yardımcı olmak,
- d. Danışanı/öğrenciyi iş birliğine teşvik etmek,
- e. Danışanın/öğrencinin fırsatları tespit etmesini ve değerlendirmesini sağlamak,
- f. Danışanın/öğrencinin kalıp yargılarının yumuşatılmasını sağlamak,
- g. Danışanın/öğrencinin çevreyi, toplumu ve dünyayı tanımaya yardımcı olmak,
- h. Danışanın/öğrencinin farklı ve yeni durumlara uyum sağlamasına ve uyum güçlüklerini aşmasına yardımcı olmak,
- i. Danışanın/öğrencinin kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini göreyerek yalnız olmadığı duygusunu pekiştirmek,
- j. Danışanın/öğrencinin duygusal boşalım ve stresten kurtulmasına yardımcı olmak,
- k. Danışanın/öğrencinin yeni değer, tutum ve davranış kazanmalarına yardımcı olmak,
- l. Danışanın/öğrencinin kendisini tanıması ve kendisi ile ilgili sorumluluk alabilmesine (özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi) yardımcı olmak,
- m. Danışanın/öğrencinin başkalarını anlayabilme, kendilerini başkalarının yerine koyabilme becerilerini geliştirmesinde yardımcı olmak,
- n. Danışana/öğrenciye kararlılık, azim, umut, bağışlayıcılık, hoşgörü, yardımseverlik, günlük bakıma özen gösterme, tedbir, temkin, uzlaşmacılık, isteklendirme (motivasyon) gibi hususların kazandırılmasına katkıda bulunmak.

2.1.3 Bibliyoterapi çeşitleri

Tarihsel gelişim sürecine bakıldığında bibliyoterapinin, farklı yaş grupları (okul öncesi, ergenlik, yetişkinlik) ve değişik maksatlar doğrultusunda kütüphaneciler,

hemşireler, doktorlar ve uzman psikiyatrlar tarafından kullanıldığı görülmektedir. (Jones, 2006: 24-26, Akt: Öncü, 2012: 151).

Uygulama alanı ve uygulama şekli bakımından bibliyoterapi farklı kişiler tarafından farklı şekillerde gruplandırılmıştır.

Brewster (2007: 174-175; 2008: 117)' e göre uygulama alanı ve uygulama şekli bakımından bibliyoterapi çeşitleri:

1. Kendi kendine yardım şeklinde bibliyoterapi: Bilişsel davranışçı terapi tekniklerine dayalı kitapların kullanımı ile yapılan bibliyoterapi biçimidir.
2. Tavsiye nitelikli bibliyoterapi: Roman, hikâye, masal, biyografi gibi yazılı kaynakların okunmasının yalnızca “tavsiye edilmesi” üzerine kurulu bibliyoterapi biçimidir.
3. Yaratıcı bibliyoterapi: Kütüphaneciler, okul danışmanları ve diğer profesyoneller tarafından önerilen hikâyelerin, masalların, romaların ve diğer yazılı materyallerin sosyal yaklaşımla grup tartışmasında kullanımını esas alan bibliyoterapi biçimidir.

Herbert&Furner (1997: 167)'a göre uygulama alanı ve uygulama şekli bakımından bibliyoterapi çeşitleri:

1. Klinik bibliyoterapi: Tıbbi ortamlarda, örneğin bir klinik ya da hastane ortamında, psikolojik danışman, terapist ya da bir psikolog yardımıyla ciddi duygusal ve davranışsal sorunların çözümlenmesinde kullanılan bibliyoterapi türüdür.
2. Gelişimsel bibliyoterapi: Klinik dışı alanlarda örneğin laboratuvar, okul, sınıf, kütüphane, dersane gibi ortamlarda bir kütüphane görevlisi yahut eğitimci rehberliğinde yapılan bibliyoterapi türüdür.

Rubin (1979: 242)' e göre uygulama alanı ve uygulama şekli bakımından bibliyoterapi çeşitleri:

1. Geleneksel/Kurumsal bibliyoterapi: Kitapların akıl hastanelerinde bilgi edinme, boş vakti değerlendirme ve yeniden sosyalleşme amacıyla bireysel olarak kullanımını kapsayan bibliyoterapi biçimidir.

2. Klinik bibliyoterapi: Yaratıcı literatürün duygusal ya da davranışsal sorunları olan bir grup danışanla içgörüyü teşvik etmek ve davranış değişimini sağlamak için kullanımıdır.
3. Gelişimsel bibliyoterapi: Yaratıcı veya öğretici literatürün, herhangi bir ruhsal problemi olmayan kişilerde ruh sağlığını koruma amaçlı kullanımıdır.

Öner (2007: 140-141)'e göre uygulama alanı ve uygulama şekli bakımından bibliyoterapi çeşitleri:

1. Klinik bibliyoterapi: Psikolojik danışmanlar ve terapistler tarafından tedavi amaçlı kullanılan bu yöntem, “psikolojik danışma destekli bibliyoterapi, kitap reçetesi yazma, telefon ve el kitabı destekli bibliyoterapi” tekniklerini de kapsamaktadır
2. Gelişimsel bibliyoterapi: İlgili öğretmen, kütüphane görevlileri gibi uzman olmayan kişiler tarafından, okul ortamı veya kütüphanelerde uygulanabilen bibliyoterapi çeşididir. Uzman kişiler tarafından yürütülmediği için daha çok tavsiye niteliğindedir. Bireyin günlük yaşamında karşısına çıkabilecek sorunların çözümünde kullanılabilmesi gibi daha karmaşık duygusal ve davranışsal sorunların çözümünde de gelişimsel bibliyoterapiden faydalanılabilir. Bu yöntem, bireyin kendisini tanımasına, sorunlarına çare bulmasına yardımcı olduğu gibi ebeveynlerin de gelişim dönemlerine dair özellikleri tanıyabilmesi ve belirleyebilmesi hususunda yararlı ve etkili bir iletişim aracıdır.

2.1.4 Bibliyoterapinin uygulanması ve aşamaları

Bibliyoterapinin uygulama aşamaları dört ana başlıkta incelenebilir (Forgan, 2002: 77; Öner ve Yeşilyaprak, 2006:560-562; McCulliss ve Chamberlain, 2013:189-190).

Bu basamaklar:

- a. Okuma öncesi,
- b. Okuma esnası,
- c. Okuma sonrası ve tartışma,
- d. Soruna yönelik çözüm üretmedir.

2.1.4.1 Okuma öncesi

Bu basamakta dikkat edilmesi gereken iki önemli unsur vardır. Bunlardan birincisi doğru kitap seçimidir. Danışanın/öğrencinin kahramanla özdeşim kurması bibliyoterapinin amacına ulaşması oldukça önemlidir. Bu bağlamda bibliyoterapi tanımları genellikle, “doğru kişiyi, doğru zamanda, doğru kitapla buluşturmak” söylemlerini içerir. Bu aşamada danışman ya da öğretmen, okuma materyalini bireye karakterle arasındaki paralelliği görmesine yardımcı olacak şekilde sunmalıdır. Sunulan okuma materyali konusunda bireye seçim hakkı tanınmalı, birey okumaya istekli hale getirilmeli ve birey uygulayıcının daha önceden okuyarak belirlemiş olduğu birkaç kitap arasından istediğini seçebilmelidir. Kitap yahut yazılı materyal seçiminde danışanların/öğrencilerin seviyeleri, hazır bulunuşluk düzeyleri, bilişsel ve duyuşsal gelişimleri, yaş ve cinsiyet değişkenleri gibi faktörleri göz önünde bulundurmaya gerekir. Ayrıca metnin anlamsal yönden kuvvetli, dilin inceliklerini de içeren, verdiği mesaj yönünden net, kelime hazinesi yönünden zengin anlatıma sahip olması da son derece önemlidir. Batı’da kullanılan kendine yardım metinleri oldukça anlaşılır olmasına ve semantik açıdan tartışmaya izin vermemesine rağmen, doğu kökenli hikâyelerin ve masalların ana fikirleri ile vermek istedikleri ders, değişmeceli (mecaz içerikli) ve oldukça farklı değerlendirmelere izin verecek niteliktedir. Bibliyoterapi süreci açısından özellikle tartışmanın zenginliğine katkı sunan bu özellik işlevsel olmayan düşüncelerin ifade edilmesini kolaylaştıracaktır (Aracı, 2007: 13). İkinci adım ise, danışanın/öğrencinin geçmiş zihinsel arka planı ve altyapısını hareketlendirmek ve danışanın/öğrencinin geçmiş deneyimlerini güncel durumla ilişkilendirmektir. Bu adımda seçilen probleme dair gerçekçi olmayan umutlar vermemek gerekir. Problem hakkında doğru bilgilendirme yapmak son derece önemlidir.

2.1.4.2 Okuma esnası

Bibliyoterapinin bu aşamasında okuma parçası yüksek sesle okunur. Danışanların/öğrencilerin altyapısı ve yaş durumlarına göre, gerekli olması halinde metin birkaç defa daha okunabilir. Önemli olan dinleyenlerin metni ve metnin

vermek istediği mesajları tam olarak algılamasıdır. Hikâye, masal ya da diğer okuma parçalarının okunması tamamlandığında danışman ya da ilgili öğretmen danışanların ya da öğrencilerin metni değerlendirmeleri, özümsemeleri, zihinlerinde yapılandırabilmeleri ve kendi hayatları, dolayısıyla da kendi problemleri ile ilişkilendirebilmeleri için birkaç dakikalık düşünme süresi verir. Bu süre, danışanı/öğrenciyi bir sonraki aşamaya hazırlamak için oldukça önemlidir; çünkü tartışma evresinin başarıya ulaşabilmesi için danışanın/öğrencinin zihninde birtakım savlar ve şablonlar oluşturması gereklidir.

2.1.4.3 Okuma sonrası ve tartışma

Bibliyoterapi uygulamasına devam etmeden önce hikâye, masal yahut diğer okuma metinlerinin danışan/öğrenci tarafından tam olarak anlaşıldığından emin olunması gerekir. Bu aşamada metnin anlaşılıp anlaşılmadığını öğrenmek için danışandan/öğrenciden metni özetlemesi istenilebilir. Bu sürecin daha sağlıklı işlemesine yardımcı olacaktır. Ardından danışanın/öğrencinin metindeki karakterlerle özdeşim sağlaması ve olayları doğru değerlendirebilmesi için danışana/öğrenciye sorular yönlendirilebilir (Sharp, Smith ve Cole, 2002; Akt, Aracı: 2007). Örneğin:

- Metindeki kahramanlar kimlerdi? Kahramanlardan biraz bahsedebilir misin?
- Metindeki ... isimli karakter olay karşısında ne düşünmüş, ne hissetmiş olabilir?
- ... isimli kahraman temel sorunun ne olduğunu düşünüyor?
- ... isimli kahraman temel sorun karşısında ne hissediyor?
- Metindeki kahraman sorunları çözmek için nasıl bir yol takip ediyor?
- Kahraman başka hangi çözüm yollarını kullanabilirdi?
- Metindeki kahramanın metindeki diğer karakterlerle ilişkileri nasıl?
- Metindeki kahramanla senin arandaki benzerlikler neler?
- Metindeki kahramanla senin arandaki farklılıklar neler?

Halstead (1994; Akt. Cook ve diğ., 2006: 94). bibliyoterapide tartışmanın doğru bir şekilde yönetilmesi için şu hususlar üzerinde durmuştur:

- a. Katılımcılar iyi bir grup tartışması adabı konusunda önceden güdülendirilmelidir.

- b. Tartışma bölümü anlamlı ve özel olmalıdır, danışana/öğrenciyi hoş bir deneyim de kazandırmalıdır.
- c. Belirli durumlarla baş etmek için faydalı buldukları herhangi bir tekniği paylaşımları konusunda katılımcılar teşvik edilmelidir.
- d. Tartışma bölümünün katılımcıların arzu ettiği yönde akmasına izin verilmelidir.
- e. Uygulayıcı danışman ya da öğretmen, tartışmada lider olarak değil, tartışmayı kolaylaştıracak, tartışmanın ekseninin kaymasına engel olacak kişi vasfıyla bulunmalıdır.

Bu aşamada danışan/öğrenci özdeşleşme, katarsis ve çözüm evrelerinden geçer. Hikâye, masal ve diğer metinlerdeki karakterlerle özdeşleşen danışan/öğrenci, kendi sorunlarına benzer soruların başkalarının da başına gelebileceğini görür, o sorunla muhatap olan tek kişinin kendisi olmadığını fark edince yalnızlık hissinden kurtulur. Yalnız olma duygusu, tüm insanların sık sık yaşadığı bir sorun olarak problemin çözümünde anahtar bir rol oynar (Aracı, 2007: 32). Okuma sonrasında yapılan grupla ya da yüz yüze tartışma esnasında yaşanan diyaloglar danışanın/öğrencinin metindeki kahraman ve kendisine dair içgörü kazanmasına imkân sağlar. Bu işlemin sonunda danışandan/öğrenciden katarsisi tartışmalarda sözlü ya da yazılı ya da sanat ürünleri (Sridhar ve Vaughn, 2000: 77) role girme, taklit, yaratıcı problem çözme gibi sözel olmayan kanallarla ifade etmesi beklenir. Örneğin danışandan/öğrenciden karakterin özelliklerini ya da rolünü kendi gördükleri şekliyle yansıtan bir müzik parçası seçmeleri, metinde yer alan karakter ya da etkilendikleri karelere dair resim yapmaları, hikâyenin ya da masalın kritik anlarını kendi bakış açılarıyla ifade eden dans gösterileri oluşturmaları, hislerine tercüman olacak bir metin yazmaları, yaratıcı drama etkinlikleri ile canlandırma yapmaları istenilebilir (Newton, 1969: 264). Katarsisin bir kere sağlanmış olması, danışanın/öğrencinin, probleme dair içgörü kazanmasını sağlayacaktır (Hayati, 2002: 3).

2.1.4.4 Soruna yönelik çözüm üretme

Bu evre problemlerin, bireyin birikimleri ve okunulan metinlerdeki kahramanların yöntemlerinden yola çıkılarak bağımsız bir şekilde problemin nasıl çözülebileceğini

gösteren stratejilerin geliştirildiği evredir. Bu aşamada öğrenci karakterlerle özdeşleşir, karakterlerin çözüm yollarını bir bir masaya yatırır. Bu işlemin sonunda danışan/öğrenci probleme dair “ben olsaydım bu sorun karşısında yapardım” şeklinde çözüm önerileri getirir. Forgan (2002: 78)’a göre danışan/öğrenci bu aşamada, sorun çözme becerilerini, yaratıcı yönünü ve özdenetimini etkili bir şekilde geliştirir.

Tüm bu bilgiler ışığında bibliyoterapi etkinliklerinin şu unsurları gerçekleştirmesi için tasarlandığı söylenilebilir:

- a. Kişiyi bilgilendirme
- b. Kişiyi içgörü kazandırma
- c. Kişinin problem hakkında konuşmasını sağlama
- d. Kişiyi yeni değer, davranış ve tutumlar kazandırma
- e. Diğer bir insanın da benzer bir sorunla karşılaşabileceği farkındalığını yaratma
- f. Problem hakkında gerçekçi çözüm önerilerinde bulunmasını sağlama

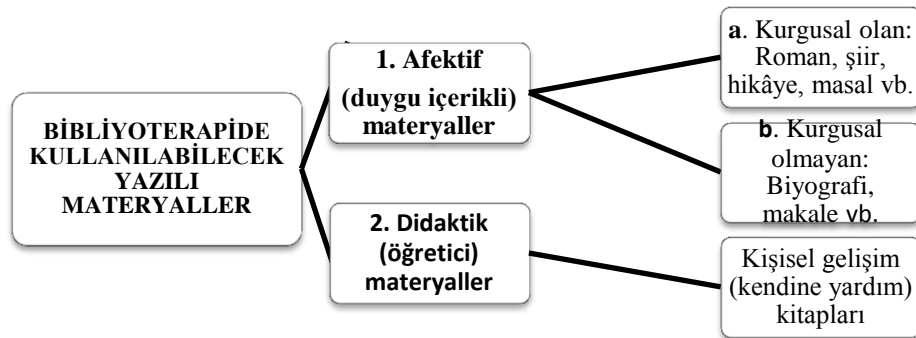
Aiex (1993:3-4), etkili bir bibliyoterapi seansının uygulanabilmesi için hem grupla hem de bireysel olarak uygulanan bir kılavuz oluşturmuştur. Bu kılavuzda yer alan maddeler şunlardır:

- İlk olarak danışanın/öğrencinin ya da grubun ihtiyaçları belirlenmelidir. Aile ile temasa geçmek, kişiyi doğal ve uygun ortamda gözlemlemek; danışan kişi öğrenci ise yazılı sınavları ve öğrenciye dair dokümanları gözden geçirmek bu konuda yol gösterici olacaktır.
- Hikâye, masal veya diğer yazılı materyallerin vermek istedikleri mesajlar net olmalıdır. Ayrıca seçilen metinler, problem çözme becerilerini geliştirici nitelikte olmalıdır.
- Bibliyoterapi seanslar için uygun ortam ve zaman belirlenmelidir.
- Çocukların ve ergenlerin dikkat süreleri yetişkinlere nazaran daha düşüktür. Bu sebeple bu yaş grubuyla yapılan bibliyoterapi uygulamalarında, tartışma kısmının uzun ve sıkıcı gelmemesi için, dikkatleri taze tutacak yaratıcı drama, drama, çizim, yaratıcı yazma, yaratıcı düşünme etkinliklerini içeren izleme çalışmaları yapılmalıdır.

- Uygulamaya geçmeden önce, danışanlardan ya da öğrencilerden, çalışmanın özü ile ilgili şarkı söylemeleri, şiir okumaları, fıkra anlatmaları istenilerek bireyler motive edilmelidir.
- Uygulama seanslarının daha verimli geçmesi için seans esnasında temel sorular sorulmalı ve kişinin konuşması, tartışmaya katılması sağlanmalıdır.
- Verilmesi gereken mesajın alındığından emin olmak için, katılımcılardan kısa bir özetleme yapmaları istenmelidir.
- Seansta ulaşılmaması istenilen noktaya ulaştıktan sonra, ortaya çıkan düşünsel ve duygusal ürünler üzerinde bireylerin rahatlıkla düşünebilmeleri için kısa mola/molalar verilmelidir.
- İzleme etkinlikleri, uygulayıcı tarafından ayrıntılı bir biçimde tanıtılmalıdır. Bunlar: sanat etkinlikleri (şiir yazma, resim çizme, modern dans vb.), yaratıcı yazma (hikâye ve masalı farklı bir biçimde sonlandırma ve/veya dönüştürme vb.), yaratıcı drama, eleştirel düşünme (karakterin güçlü ve zayıf yönlerinin tartışılması) gibi etkinlikler olabilmektedir.
- Tartışma sonrasında ortaya çıkan sonuçlar listelenmelidir ve bu noktada, katılımcıların uygulamadan edindikleriyle ilgili değerlendirme yapmalarına fırsat tanınmalıdır.

2.1.5 Bibliyoterapide materyal seçimleri

Bibliyoterapide kullanılabilen iki tür okuma materyali vardır. Bu gruplandırmayı şu şekilde göstermek mümkündür:

Şekil 2.1.Bibliyoterapi için Kullanılabilecek Materyaller (Bryant ve Roberts, 1992: 55)

Duygu içerikli okuma materyalleri, kurgusal olan ve kurgusal olmayan materyaller biçiminde sınıflandırılabilir. Hikâyeler, romanlar, masallar, şiirler, kıssadan hisseler, güldürürken düşündüren bazı fıkralar kurgusal materyaller sınıfına girmektedir. Bu tip ürünlerde danışan/öğrenci eserdeki kahramanlarla özdeşleşir, sorunları çözme konusunda kahramanı gözlemler ve en sonunda kendisi de probleme dair bağımsız çözüm önerileri getirir. Kurgusal olmayan okuma materyalleri de makale, biyografi gibi ürünlerdir. Kurgusal olmayan materyallerin kullanılma amacı daha çok danışanın/öğrencinin benzer deneyimlerden bilgi edinmesi ve çeşitli seçeneklerden yola çıkılarak kendisi için bir öz oluşturmasıdır (Bryant ve Roberts, 1992: 55).

İlgili literatür incelendiğinde, bibliyoterapi uygulamalarında, okunulacak materyalin seçimi için dikkat edilmesi gereken bazı hususların vurgulandığı görülmektedir. Bu konuda Aieş (1993: 2)'e göre okunulacak materyal:

1. Yeterince uzun olmalıdır. Gereğinden daha fazla uzun olan metinler dikkati dağıtabilir, uygulamayı ekseninden kaydırabilir.
2. İçgörüyü geliştirecek nitelikte olmalıdır.
3. Danışanın/öğrencinin duygu durumuna ve problemine yönelik olmalıdır.
4. Danışanda/öğrencide duygusal boşalmayı (katarsis) desteklemelidir.
5. Danışanın/öğrencinin problem çözme becerisini geliştirme hususunda yol gösterici olmalıdır.
6. Bireyin çevresi ile olan sosyal ve duygusal ilişkilerini destekler ve geliştirir nitelikte olmalıdır.
7. Danışanın/öğrencinin soruna dışarıdan bakmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır.
8. Paylaşılan problemler ile ilgili bilgi edinmeye ve artırmaya yardımcı olmalıdır.
9. Bireye nitelikli zaman geçirme deneyimi yaşatırken, aynı zamanda geliştirici, yatıştırıcı nitelikte olmalıdır.

Heath ve diğerleri (2005: 568-569)'ne göre okunulacak materyalde bulunması gereken özellikler şunlardır:

1. Metinde yer alan problemler ve bu problemlere dair çözümler gerçekçi olmalı, okuyucuya pembe bir dünya sunmadan yaşama dair deneyimler vermelidir.
2. Metinlerde yer alan kahramanların yapamadıklarına değil de yaptıklarına yoğunlaşılmalıdır.
3. Karakterler iyi tasvir edilmeli ve çok yönlü olmalıdır. Karakterlerin yanlış ve zaaflarına da yer verilmelidir.

Tüm bunların yanında, kitabın şekli, boyutu, uzunluğu, yazı karakteri, içerisinde yer alan eğlenceli çizimler; danışanın/öğrencinin yaşına, seviyesine, bilgi altyapısına uygunluğu da son derece önemlidir.

Okul öncesi çocuklarla yapılan bibliyoterapide, kitap seçimi için belirtilen kriterler farklılık arz etmektedir. Bu yaş grubuna resim ya da fotoğraf şeklindeki sevimli çizimler, inandırıcı karakterleri resmeden ve olayların mantık çerçevesinde geliştiği ilginç hikâye ve masallar; çocuğun anlayışı çerçevesinde faydalı bilgiler; geniş mizahlı, beklenmedik olayları ve beklenmedik sonları içeren şaşırtıcı metinler, nakaratlı ve tekerlemeli metinler sunulmalıdır. Ancak tüm bu kriterleri aynı anda taşıyan çok az sayıda kitap bulunabileceğine dikkat edilmelidir. Yararlı ve yönlendirici bilgi ve mizah başta olmak üzere tüm bu kriterler, tüm yaş gruplarındaki danışanlar için kitap seçiminde önem arz eder (Pardeck ve Markward, 1995: 83).

2.1.6 Bibliyoterapi süreci ve uygulama etkinlikleri

Bireyin yaşamdaki rollerini tanıması ve bu rollere uygun tavırlar sergileyebilmesi için bireye farklı tecrübeler sunan yazılı materyallerin, bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı zorlukları tanıması, fark etmesi, adlandırması ve konuya dair çözüm yolları geliştirebilmesi için oldukça önemli bir işlevi vardır. Birey kitaplar sayesinde kendisini ve etrafını tanır, kendisini anlaşılmış hisseder, yalnızlık hissinden arınır. Kimi zaman da kitaplar, bireyin sezdiği; fakat adlandıramadığı problemler konusunda farkındalık kazanmasına yardımcı olur.

Metinleri okumak, kişi üzerinde rahatlatıcı bir etki yaratabilir; ancak uygulamanın bibliyoterapi olarak adlandırılabilmesi için bir ruh sağlığı uzmanı ya da konuya dair bilgisi olan bir uygulayıcı tarafından belirli tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre; okumak iyileştirici etkiyi ortaya çıkarabilir; ancak yalnızca

okumak terapi sayılamaz, sürecin terapi olarak değeriendirilebilmesi için bir uzmanın/uygulayıcının sürece müdahalesi gereklidir. Tüm bunların yanı sıra uygulayıcının süreçleri bilmesi de hayati önem taşımaktadır. Shrodes (1949; Akt: Afolayan, 1992: 140) bibliyoterapi sürecinin neleri içerdiğini ve aşamaları şu şekilde açıklamıştır:

2.1.6.1 Özdeşleşme

Freud tarafından literatüre kazandırılmış olan özdeşleşme kavramı, bilinç dışındaki ortak bir unsurdan kaynaşarak onunla benzerlik taşıyan bir özümsemeyi içermektedir.

Bibliyoterapide bu aşama, okuyucu ve metinde yer alan kahraman arasındaki ilişkiyle başlar. Bu ilişkinin temel amacı kişinin mücadele ettiği problemin ya da problemlerin yalnızca kendi başına gelmediğini görmesi, yalnızlık hissinden kurtulması ve benlik algısını genişletmesidir. Bu şekilde, bireylerin olumsuz düşünce kalıpları yıkılmaya çalışılmaktadır (Afolayan, 1992: 141). Bu sebeple okuma öncesi hazırlık evresi, bu süreçte seçilen kitaplar ve uygulayıcının yaklaşımı doğru özdeşim kurmak için büyük önem arz etmektedir.

Bu evrenin başarıyla sonuçlanması için danışana/öğrenciye özellikle de bağımsız sorun çözme becerisi henüz gelişmemiş çocuklara, okunulan metne dair uygulayıcı tarafından şu sorular sorulabilir:

- Kendini bu masalda/hikâyede hangi karaktere benzettin?
- Karakterlerden herhangi biri sana tanıdığın birilerini hatırlatıyor mu?
- Hikâyede/masalda yer alan kahramanlardan hangisi gibi olmak isterdin?
- Bu hikâyenin/masalın hangi bölümünü değiştirmek isterdin?
- Senin değiştirdiğin hikâyeye/masal nasıl sonlanırdı?
- Hikâyede/masalda en beğendiğin bölüm neresiydi?
- Hikâyedeki/masaldaki olaylardan birisi senin de başına geldi mi?
- Önümüzdeki zamanlarda hikâyeye/masal kahramanlarına ne olacağını düşünüyorsun (McCuliss ve Chamberlain, 2013: 28).

2.1.6.2 Arınma (katarsis)

Katarsis yani arınma, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (<http://www.tubaterim.gov.tr/>)’nde: 1. fel. Ruhun tutkularından temizlenmesi, 2. fel. göst. Eski tragedya, izleyenlerin korku, öfke ve acıma duyguları yoluyla ulaştıkları varsayılan duygusal iyileşme, 3. insb. Yasakları çiğnemek, dinsel buyruklara karşı çıkmak, günah işlemek, kötü ruh ve güçlerin etkisi altına girmek yoluyla oluşan ruhsal kirlenmeden, hem kendisinin hem de üyesi bulunduğu topluluğun gözünde temizlenmek amacıyla belirli iş ve işlemleri yerine getirme, olarak tanımlanmaktadır.

Başka bir tanımla katarsis, zihne ait baskı mekanizmalarıyla bilinç dışına itilen olayların bilinç yüzeyine çıkarılmasıdır (www.uludagsozluk.com). Danışan/öğrenci seçilen metindeki karakterle özdeşleşmeye başlayınca, karakterin duygu ve düşüncelerine dair deneyimler elde etmeye başlar. Özdeşleşme tepe noktasına ulaştığında, birey bastırıldığı duyguları açığa çıkarmaya başlayacaktır. Deneyimlediği olaylar doğrudan kendisi ile ilgili olmadığı, kitapta yer aldığı için de kendisini kendi yaşam alanında güvende hissedecektir. Birey özdeşleştiği karakter ile benzer ve farklı yönlerini zihninde gruplandırarak ve görünürde kahramanın, gerçekte de kendisinin sahip olduğu sorunlara yönelik farklı bakış açıları oluşturmaya başlayacaktır (Afolayan, 1992: 142).

Bu evre büyük ölçüde Freudiyen teori tarafından temellendirilmiştir. Freudiyen bakış açısına göre okul öncesi evresinde bulunan çocuklar, sözlü olarak duygu değişimlerini ifade etmekte zorluk yaşamaktadırlar yöntemidir (Pardeck ve Markward, 1995: 86). Bibliyoterapi, çocuklara, derinlemesine bir sözlü anlatım ve yorumlama olmaksızın problemlerini çözmelerine dair yol gösteren, çocukların duygu ve düşüncelerini drama, dans, şarkı söyleme vb. aracılığıyla daha rahat ifade etmelerine yardımcı olabilecek bir yöntemdir.

2.1.6.3 İçgörü

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te içgörü “Kendi duygularını, kendi kendini anlayabilme yeteneği” olarak tanımlanmıştır. Diğer evrelerde olduğu gibi bu evrede

de uygulayıcının doğru zamanda doğru hamleleri yapması önemlidir (Cornett ve Cornett, 1980:16). Bu aşamada danışan/öğrenci metindeki kahramanın sorunları çözdüğünü görür, sorunların kalıcı olmadığını, çözülebileceğinin farkına varır. Yani karakter bir bakıma okuyucu için rol model olur. Okuyucu bu evrede kendisini karakterin yerine koyar ve alternatif çözümler üretmeye başlar. Bu alternatifli ve çözüm odaklı düşünebilme yetisi bireyin terapi sonrası hayatını kolaylaştırmak için oldukça önemlidir.

2.1.6.4 Genelleştirme

Bu evrelere ek olarak Heath, Sheen, Leavy, Young ve Money (2005: 566-567), dördüncü bir evre olan genelleştirmeden bahseder. Bu aşama süresince birey, diğerleri tarafından desteklendiğini hissederek ötekileştirilme ve yabancılaşmaya dair kötü hislerini ortadan kaldırır (Heath vd., 2005: 568). Birey artık kendisinin yalnız olmadığını, sorunların yalnızca kendi başına gelmediğini anlamış ve olumsuz algılarını yumuşatmıştır.

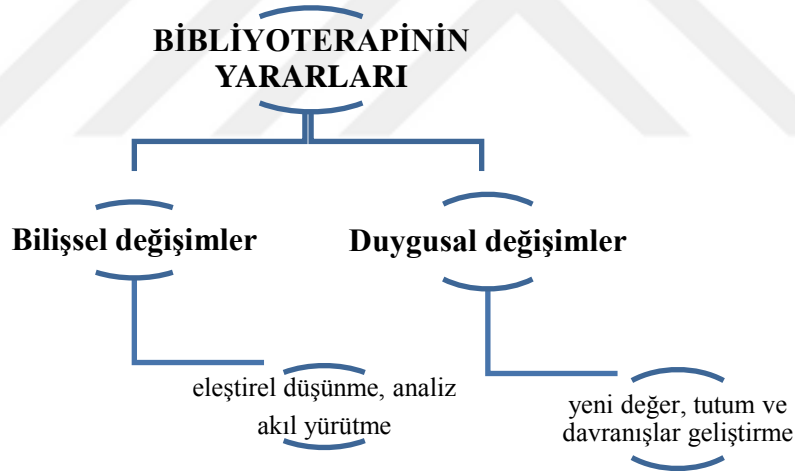
Bibliyoterapinin başarıya ulaşması için kitap seçimi önemlidir; fakat her zaman – özellikle 0-6 yaş grubu öğrencilerle çalışırken- yeterli değildir. Kitap okuma ve tartışma yapıldıktan sonra farklı ve orijinal izleme teknikleri kullanılması gerekmektedir (Béres,2015: 8). Aşağıda birkaç etkinlik önerisi liste halinde verilmiştir:

- Yaratıcı yazma etkinlikleri ile hikâye sonu yazma, hikâye tamamlama gibi etkinlikler yapılabilir.
- Karakterin duygu ve düşüncelerini doğru ve rahat bir şekilde yansıtmasını sağlamak için yaratıcı drama etkinlikleri düzenlenebilir.
- Oyun hamurlarından parmak kuklalar yapıp bunlar sorunlara ve çözümlerine dair konuşturulabilir.
- Bir hikâye ya da masalda yer alan vurucu sahneler resimlenebilir.
- Danışandan/ öğrenciden metindeki problemin çözümüne dair bir slogan oluşturması istenip; dergi ve gazeteden kesilen kelimelerle bir kesyap çalışması yaptırılabilir.
- Karakterler arası mektup yazdırılabilir.

- Danışandan/öğrenciden metinde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların çözülme sürecinden sonra bu durumun kendinde yarattığı duyguya (cesaret, sevgi, saygı, hoşgörü vb.) dair bir şarkı seçip söylemesi istenilebilir.
- Danışandan/öğrenciden problemler ve problemlerin çözümüne dair bir liste yapması ve bu listeyi renklendirmesi istenilebilir.
- Danışandan/öğrenciden metinden çıkardığı özü temel alan bir şiir yazması istenilebilir.

2.1.7 Bibliyoterapinin yararları

Bibliyoterapinin etkinliğini araştırırken ortaya çıkan sonucun, tıpkı diğer tedaviler gibi, tekniğin kendisinden mi yoksa terapi etkisinden mi olduğunu anlamak oldukça güçtür (Pardeck ve Markward, 1995: 79). Bibliyoterapinin yararları şu başlıklar altında incelenebilir:

Şekil 2.2. Bibliyoterapinin Yararları (McCuliss, and Chamberlain, 2013:14-15)

2.1.7.1 Bibliyoterapinin bilişsel değişimler doğrultusundaki yararları (McCuliss, and Chamberlain, 2013: 15)

- Eleştirel düşünme becerisini uyararak analiz etme, düşünme, akıl yürütme, sonuç çıkarma hususlarında danışanı/öğrenciyi daha etkin hale getirir.

- Danışana/öğrenciye kendi hatlarında doğrudan yaşayamayacakları olayları deneyimleme konusunda yardımcı olur.
- İnsan davranışları, tavırları ve dürtülerine dair danışana/öğrenciye içgörü kazandırır.
- Kişinin kendisini daha gerçekçi bir şekilde değerlendirmesine yardımcı olur.
- Bireyin rol model edindiği kahramanın çözüm yollarından yola çıkarak kendi hayatına dair planlar yapması konusunda özendirici olur.
- Danışana/öğrenciye sosyal ve özel ilişkileri çerçevesinde yol gösterici olur.
- Bibliyoterapi öğrencilerin akademik başarıları da artırabilir.
- Bibliyoterapi, danışana/öğrenciye yeni bir bakış açısı kazandırır.

2.1.7.2 *Bibliyoterapinin duyuşsal değişimler doğrultusundaki yararları (McCuliss, and Chamberlain, 2013: 14; Cornett ve Cornett, 1980: 13)*

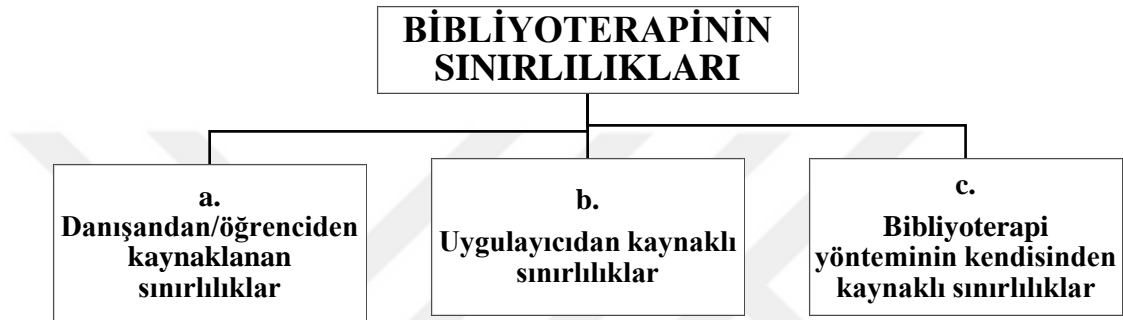
- Danışmanın/öğrencinin benlik algısını geliştirir.
- Bireyin kendisine ve etrafına karşı olumlu tutumlar geliştirmesine yardımcı olur.
- Danışanın/öğrencinin sosyal kabul gören davranışları tanınmasına ve edinmesine yardımcı olur.
- Bireye empati kurmayı öğretir.
- “Yalnızım” hissi ile bireyin üzerinde oluşan duygusal baskıyı hafifletir ve zamanla dindirir.
- Bireylerde farklı ilgi alanları oluşturma hususunda etkilidir.
- Bireylerin diğer insanlara, hayvanlara yani canlı cansız her şeye karşı hoşgörüsü ve sabrı artar.
- Bireyde olumlu örnekleri taklit etme isteği yaratır (Cornett ve Cornett, 1980: 13).

2.1.8 **Bibliyoterapinin sınırlılıkları**

Bibliyoterapinin her ne kadar herkes tarafından kolayca ulaşılabilir ve az maliyetli olması, danışanın/öğrencinin hayatına doğrudan müdahale etmemesi, tedavi süresinin kısalığı gibi birçok yararı olsa da; doğru zamanda, doğru kişiyi, doğru kitapla

buluşturamama durumunda bibliyoterapinin danışana/öğrenciye zarar da verebileceğini söylemek yanlış olmaz. Bu sebeple bibliyoterapi sürecini, teknik konusunda bilgili bir uygulayıcının yönetmesi, uygulayıcı ve danışan/öğrenci ilişkisinin doğru kurulması, uygulayıcı ve danışmanın/öğrencinin yöntemin sınırlılıklarını bilmesi son derece önemlidir (Cornett ve Cornett, 1980: 36-37).

Söz konusu sınırlılıklar şu şekilde gruplandırılabilir:

Şekil 2.3. Bibliyoterapinin Sınırlılıkları

Danışandan/öğrenciden kaynaklı sınırlılıklar (Gladding ve Gladding, 1991: 11-12; Hayati, 2002: 3-4):

- Danışanın/öğrencinin özdeşimi doğru kuramayıp işin içine kendi dürtülerini, kendi algılarını karıştırmaması,
- Danışanın/öğrencinin metindeki kahramanın yaptıklarını tam olarak algılayamaması ya da önemsememesi,
- Danışanın/öğrencinin metindeki kahramanı düşmanı olarak görmesi,
- Danışanın/öğrencinin sosyal ve duygusal deneyim eksikliği,
- Öğrencinin metni okumayı ve dinlemeyi istememesi,
- Danışanın/öğrencinin kendi sorunlarını inkâr etmesi bu başlık altında sayılabilecek sınırlılıklardandır.

Uygulayıcıdan kaynaklı sınırlılıklar (Gladding ve Gladding, 1991:11):

- Uygulayıcının insan gelişimi ve gelişimsel dönemlere ait yeterli bilgiye sahip olmaması,
- Uygulayıcının edebiyat ve edebî eserler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması,
- Uygulayıcının danışanın/öğrencisinin ihtiyaçlarını, düzeyini, fiziksel ve duygusal yaşını hesaba katmadan kitap önermesi,
- Uygulayıcının bibliyoterapi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması,
- Uygulayıcının dar bir bakış açısına sahip olması,
- Uygulayıcının süreci iyi yönetememesi,
- Uygulayıcının önerdiği kitabı önceden okumamış olması,
- Uygulayıcının fazlaca öğüt verir şekilde danışana/öğrenciye yaklaşması
- Uygulayıcının sürecin en başında danışanla/öğrenciyle doğru ilişkiyi kuramamış olması bu başlık altında sayılabilecek hususlardandır.

Bibliyoterapi yönteminin kendisinden kaynaklı sınırlılıklar (Gladding ve Gladding, 1991: 11-12):

- Uygulayıcının ya da danışanın/öğrencinin metni okuma konusundaki isteksizlikleri,
- Uygun olmayan tartışma ortamı,
- Uygulayıcı ya da danışanın/öğrencinin yüzeysel konulara takılı kalması,
- Hem uygulayıcının hem de danışanın/öğrencinin uygulama konusunda yeterince güdülenmemiş olması,
- Probleme dair ilgili metne ulaşılamaması,
- Kitaplarda probleme dair ipuçlarının bulunmaması,
- Bibliyoterapinin ciddi duygusal bir bozuklukta kullanılmaya çalışılması (Afolayan, 1992: 144) gibi hususlar bibliyoterapi yönteminin kendisinden kaynaklı sınırlılıklarıdır.

2.1.9 Bibliyoterapi ve Türkçe eğitimi ilişkisi

Bibliyoterapi, kendini baskı altında hisseden insanlara yardım etmek için kullanılabilen bir yöntemdir (Crago, 1996: 633). Dökmen (1994) ise bibliyoterapiyi, bir uzman eşliğinde gerçekleştirilen okuma etkinliği olarak tanımlamaktadır. Söz konusu uygulayıcı, bir psikolog ve rehberlik uzmanı olabileceği gibi bir öğretmen de olabilmektedir. Tüm bunların yanında kişinin herhangi bir uzmanın katkısı olmadan kendi kendisini ruhsal yönden geliştirmesini de Dökmen (1994) bibliyoterapi uygulamasına benzetmektedir; çünkü bibliyoterapinin temel amacı kişilerin zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunmak ve ruh sağlıklarını korumalarına yardımcı olmaktır. Bibliyoterapinin temel taşı yazılı metinler olduğu için akla doğrudan edebiyat gelmektedir.

Bibliyoterapinin -daha önce de ayrıntılı olarak ele alındığı üzere- iki türü bulunmaktadır. Okullarda öğretmenlerin uygulayabileceği bibliyoterapi türü gelişimsel bibliyoterapidir. Okul çalışanları, gelişimsel bibliyoterapiyi öğrencilerin ergenlik gibi endişelerini tanımlamak, problemler yahut duygusal sorunlar meydana gelmeden önce onları öngörebilmek, benzer durumlardaki genç insanlardan örnek vererek yetişkinlik ve çocukluk çağlarının ileriki basamaklarına bir rehber olarak hizmet etmek amaçlarıyla kullanılabilir (Herbert ve Kent, 2000; Akt: Topuzkanamış ve Uysal, 2010: 886). Bu uygulamada dikkat edilmesi gereken husus, 12-15 yaş ergenlik evresinde bireyin sorununu sağlıklı bir şekilde tespit edip buna yönelik uygun eser seçemeyebileceğini bilmek ve bu sebeple öğrenciye rehberlik etmektir

Bibliyoterapinin eğitim ortamlarında kullanılması, bulunduğu evre dolayısıyla bocalama yaşayan ergenler için oldukça önemlidir. Kişilik ve zihnin gelişmeye başladığı, “birey” fikrinin ortaya çıktığı bu dönemde, edebi ürünler; ergenlik dönemini yaşayan öğrencilerin, kendi sorunlarına çözüm üretmeleri, yaşadıkları sorunun sadece kendilerine ait olmadığını görmeleri, olumsuzlukları yaşamadan okudukları metinlerden ders çıkartarak olayları deneyimlemeleri, olayların birden fazla çözüm yolu olduğunu görmeleri ve problemlere çözüm odaklı yaklaşımları, Türkçe dersinde bireyin içinde bulunduğu döneme hitap eden metinlerin, aslında birer tedavi aracı olduğunu göstermektedir (Bolat, 2010). Ergenlik evresi en sert ve

en fazla çatışmanın yaşandığı evredir. Çocuk biyolojik, fizikî ve güçlü ruhsal değişimler yaşamakta ve bu değişim sürecine ayak uydurmaya çalışmaktadır. Görünümü, sesi, istekleri adım adım değişen ergenler, bu dönemde en fazla şu problemleri yaşamaktadırlar:

- Fiziksel görünümleri ile ilgili problemler (obezite, aşırı zayıflık, orantısız uzunluk, orantısız kısalık, sivilce vb.)
- Bağımlılık (Alkol, sigara, uyuşturucu madde vb.)
- Aileyle çatışma ve aileden utanma
- Ailenin sosyoekonomik durumunu kabul edememe
- Sürekli kaygı (Sınav stresi, akranları arasında ilgi görememe korkusu)
- Zorbalığa maruz kalma veya zorbalık uygulama
- Aileden yahut sosyal çevreden şiddet görme
- Aile içi veya yakın çevreden herhangi birisinin tacizine maruz kalma
- İkili ilişkiler
- Günlük bakıma özen göstermeme

Çocukluktan yetişkinliğe geçilen ergenlik döneminde birey, bir psikiyatristle karşılaşamayabilir; ancak bu süreçte mutlaka en az bir öğretmenle karşılaşacaktır. Yine aynı şekilde tüm çocuklar okuma kitabı ile karşılaşmayabilir; fakat ders kitabı onlar için bir zorunluluktur. Bu nedenle tedavi materyalinin yerini edebiyat, psikiyatristin yerini öğretmen alabilir. Yine de bibliyoterapinin tüm duygulanım bozukluklarına çare olabileceğini düşünmek ve bir kitap okumakla bireylerinin hayatının değişeceğini söylemek aşırı iyimserlik olacaktır. Bunun yerine belirlenen bozukluklarda bibliyoterapik metinlerin yardımcı olacağını söylemek mümkündür (Topuzkanamış ve Uysal, 2010: 888).

Coşkun ve Çetin'e (2013:141) göre de bibliyoterapi uygulamaları her zaman kesin çözüm olmayabilir; ancak bu yöntemin Türkçe dersleri kapsamında uygulanması, Türkçe eğitiminin amaç ve kazanımlar çerçevesinde, öğrencilerin kişilik gelişimlerine ve olumlu davranışlar geliştirmelerine katkıda bulunacaktır.

Türkçe Öğretim Programı vasıtasıyla çocuğa kazandırılması hedeflenen temel beceriler şunlardır (MEB 2006):

- Araştırma
- Bilgi teknolojilerini kullanma
- Eleřtirel dūřünme
- Girişimcilik
- İletişim
- Karar verme
- Kişisel ve sosyal değerlere önem verme
- Metinler arası okuma
- Problem çözüme
- Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma
- Yaratıcı dūřünme

Belirtilen temel becerilerden eleştirel dūřünme, problem çözüme, iletişim ve karar verme, bireyin sosyal gelişimine ve daha olumlu bir benlik algısı geliştirmesine yardımcı olacak becerilerdir. Dolayısıyla Türkçe dersinin de sorumlulukları artmıştır. Kiři, okuma aracılığıyla farkında olarak veya olmadan bilişsel ve duygusal yönden gelişir. Bilişsel ve duygusal yönden gelişen ve değişen bireyler de topluma katkı sağlayan insanlar olmaktadır (Topuzkanamış ve Uysal, 2010: 888).

Okul personeli (eğitimci ve kütüphaneciler) iyi bir gözlemci olmalı, doğru kişiyi doğru kitapla tanıştırmalı ve çocuğa sosyal ve akademik hayatı doğrultusunda fayda sağlamalıdır. Bu sebeple eğitimci ya da kütüphanecinin seçtiği eser oldukça önemlidir. Masal, hikâye, roman gibi kurgusal metinlerin yanı sıra otobiyografi ve makale gibi bilgilendirici metinler de bibliyoterapide kullanılabilir (Doll ve Doll, 1997; Akt: Topuzkanamış ve Uysal, 2010: 889). Ders kitaplarında yer alacak metinlerin hepsinin bibliyoterapiye uygun metinler olmasını beklemek çok da gerçekçi olmayacaktır; ama en azından kitaplarda yer alacak serbest okuma metinlerinin bu doğrultuda hazırlanması mümkündür (Coşkun ve Çetin, 2013; Topuzkanamış ve Uysal, 2010: 890).

2.1.10 Bibliyoterapi ve değerler eğitimi ilişkisi

Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'te bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü olarak ifade edilen değer kavramı, toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutmayı sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Başka bir deyişle toplum kültürünü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sisteminin her biri, birer değer olarak nitelendirilmektedir (Tural, 1992). Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerdendir. Sosyal bir varlık olarak insan, toplum içerisinde yaşamak ve içinde yaşadığı toplumun değerlerini, inançlarını, davranış biçimlerini dikkate almak zorundadır (Doğan, 1993: 13). Okul, sosyalleşmede, kimlik kazanımında ve öğrenciye yeni değerler kazandırılması hususlarında en etkili aracı kurumlardan biridir. Bu sebeple okullarda resmî ve açık müfredatın yanı sıra belirli değer, tutum ve ilkelerden oluşan bir gizli müfredat, öğretmenler tarafından öğrencilere örtük bir biçimde aktarılır (Tezcan, 2003: 1).

Davranışlara rehberlik eden, doğru ve yanlışı ayırt etmemizi sağlayan değerler, İlköğretim Programı'nda "bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâk ilkeleri ya da inançlar" olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2008). Topluma yön veren değerlerimizden bazıları şunlardır:

- Aile birliğine önem verme
- Alçakgönüllülük
- Bağımsız ve özgür düşünebilme
- Cesaret
- Çalışkanlık
- Doğruluk ve dürüstlük
- İyimserlik
- Kültürel mirasa sahip ıkma
- Liderlik
- Misafirperverlik

- Nazik olmak
- Özgüven
- Paylaşımçı olmak
- Saygı
- Selamlaşma
- Sevgi
- Sorumluluk
- Şefkat - merhamet
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımlaşma

Toplumsal bütünlüğün vazgeçilmez unsurlarından olan değerlerin özellikleri ise şu şekilde ele alınabilir (Özkaya ve Coşkun, 2014: 372; MEB, 2008):

1. Değer, normu içerir. Değerlerin normlardan farkı, normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşıyor olmasıdır.
2. Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen, birleştirici olgulardır.
3. Değerler, toplumun sosyal ihtiyaçlarını (saygı, sevgi, hoşgörü, selamlaşma vb.) karşılayan ölçütlerdir.
4. Olumsuz değer diye bir şey söz konusu değildir; tüm değerler bireyi ve dolayısıyla da toplumu geliştirecek, iyileştirecek niteliktedir.
5. Değerler yalnızca bilinci değil; aynı zamanda bireylerin duygu ve heyecan durumunu da baz alan yargılardır.
6. Değerler, bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle ilişkilidirler.
7. Değerler, davranışların, inançların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.

Değerlerin yaşatılabilmesi için toplumda bir altyapı oluşturulması gerekmektedir; çünkü yalnızca sevgi ve özgürlük ortamında değerler yaşatılabilir. Bireyin gönlüne nakşedilmeyen değerler, davranış hâline dönüşemez ve zamanla kaybolur. Değerlerin kaybolmasıyla da toplumun düzeni ve huzurunda bozulmalar baş gösterir (Özkaya ve Coşkun, 2014: 372).

Toplumsal bütünlüğün yapı taşı bilinçli ve sağlıklı bireylerdir; çünkü sağlıklı bireyler sağlıklı bir toplum oluşturur. Bireyin bilişsel ve duyuşsal yönü değerler eğitimi aracılığıyla geliştirilebileceği gibi bibliyoterapi aracılığıyla da geliştirilebilir.

Şekil 2.4. Eğitim Ortamlarında Uygulanan Bibliyoterapinin Temel İki Dayanağı

Eğitim ortamlarında uygulanan bibliyoterapi iki temel unsur üzerine oturtulmuştur. Bunlardan ilki kitaplar aracılığıyla bireyin yaşadığı problemlerden kaynaklı baskıyı hafifletmek ve ortadan kaldırmaya çalışmak; ikincisi ise öğrencide yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirmektir. Öğretmenler, öyküler yoluyla toplumun ahlak kuralları, değerleri ve yaşam tarzları, genç kuşaklara aktarılabilmıştır. Öyküler, masallar, kıssadan hisseler, romanlar, şiirler gibi edebi ürünler aracılığıyla toplumun ahlak kuralları, değerleri ve yaşam tarzlarını, genç kuşaklara aktarmaya çalışmak, yukarıda bahsi geçen her iki maddeyi de kapsayan bir bibliyoterapi uygulamasıdır ve bibliyoterapi sınıf öğretmenlerinin çocuklara uygun sosyal davranış, arkadaşlık ilişkileri, sıkı çalışma ve iyilik yapma gibi değerleri öğretmesinde de uygun bir araçtır. Okullarda okutulan ders kitaplarındaki okuma parçalarının çoğu, yalnızca dil gelişimini ve okumayı geliştirmeyi amaçlamakla kalmayıp, genç insanların kişiliklerini biçimlendirebilmelerini, daha olumlu değerler kazanabilmelerini ve içinde buldukları çevreye uyumlarını sağlayacak şekilde yazılmıştır (Öner, 2007: 136). Bu sayede öğrenciler, kitaplar aracılığıyla kendilerinden önceki yaşamları ve kültürlerini öğrenebilecek; böylece de insanı tanıyarak, yaşama ve gerçekler dünyasına dair kendinde yeni değerler geliştirmeye başlayacaktır (Bulut, 2010a: 23).

2.1.11 Bibliyoterapi ve kavramlaştırma ilişkisi

Kökü “kavra-“ fiiline dayanan “kavram” kelimesi, Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük’te “1. Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon; 2. *felsefe* Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, mefhum, konsept, nosyon” olarak tanımlanmıştır.

Kavramlaştırma” ise, kelimenin, nesne-ad-düşünce-duygu ilişkisi çerçevesinde dikey ve yatay boyutlar da dikkate alınarak, diğer kelime ve kelime gruplarıyla karşılaştırılması, ilişkilendirilmesi, somut veya soyutlaştırılması, kelimeye derinliğine ve genişliğine yolculuk yaptırılması demektir. Kavramlaştırmada asıl maksat, kelimelerin derin anlamlarını ve herkes tarafından görülmeyenlerini diğer kelime, kelime grubu ve kavramlarla karşılaştırarak, ilişkilendirerek ortaya koyabilmek; sadece bir kelimedenden yola çıkıp, özgün duygu ve düşünce yazıları üretebilmek ve böylece öğrencilerin, hafızada kalıcı, aktif, karşılaştırmacı ve ilişkilendirici, soyutlayıcı ve somutlaştırıcı, başka kelimelerle de ilintilendirilmiş bir kelime hazinesine sahip olabilmelerini sağlamaktır (Coşkun ve diğerleri, 2015: 1).

Dilde yaşayarak ve yaşatarak öğrenme kavramlaştırmayla gerçekleşir. Kavramlaştırma, kelimelerin duygu ve düşünce dünyasını algılamaktan, çözümlenmekten geçer ve kavramlaştırmada duygular ve düşünceler birlikte hareket eder. Kişiler kavramlaştırabildikleri kelimeler sayısınca kelime hazinesine sahiptirler. Kavramlaştırılmamış kelimelerin hâkim olduğu bir kelime dağarcığı, sadece gününbirlik yaşantıya hizmet eder; üretici, geliştirici, olgunlaştırıcı, ara bulucu ve olumlu değildir. Kavramlaştırılmış kelime hazinesi yeterli olmayanlar, kendilerini, doğayı, diğer insanları ve olayları çözümleyip anlayamazlar. Böyle kişilerin problem çözücü iletişimi sağlayacak dil birikimleri de yoktur (Coşkun, 2010).

Problem çözme becerileri ve iletişim yönü gelişmiş, olumlu benlik algısına sahip; çevresine, topluma ve dünyaya karşı duyarlı bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bibliyoterapi uygulamalarının başarıya ulaşabilmesi için öğrencilere öncelikle kavramlaştırma eğitimi verilmesi gerekir; çünkü yalnızca kavramlaştırılmış kelime hazinesine sahip öğrenciler, okuma metinlerini tam olarak algılayabilecek, varsa

örtülü anlamları sezebilecek, kahraman ve olaylar hakkında doğru ilişkileri kurabilecek; olumlu, yapıcı eleştirilerde bulunabilecek ve sorunları kaba kuvvete başvurmaksızın doğru müdahalelerle çözebileceklerdir.

2.1.12 Bibliyoterapi ve özü yakalama/bulma ilişkisi

Bibliyoterapinin amacına ulaşması için danışan/öğrencinin, problemlerin yalnızca kendi başına gelmediğini görerek yalnızlık hissinde arınması ve metinde yer alan kahramanla özdeşim kurması gerekmektedir. Bu aşamada, danışanın/öğrencinin metni tam olarak algılaması oldukça önemlidir. Bu sebeple bibliyoterapi uygulamalarına başlamadan önce öğrencilerle farklı metinler üzerinden, metni anlama, anlamlandırma çalışmaları yapmak ve öğrencilere bu hususta eğitim vermek son derece önemlidir.

Metni anlama çalışmaları günümüzde daha çok iki şekilde yapılmaktadır.

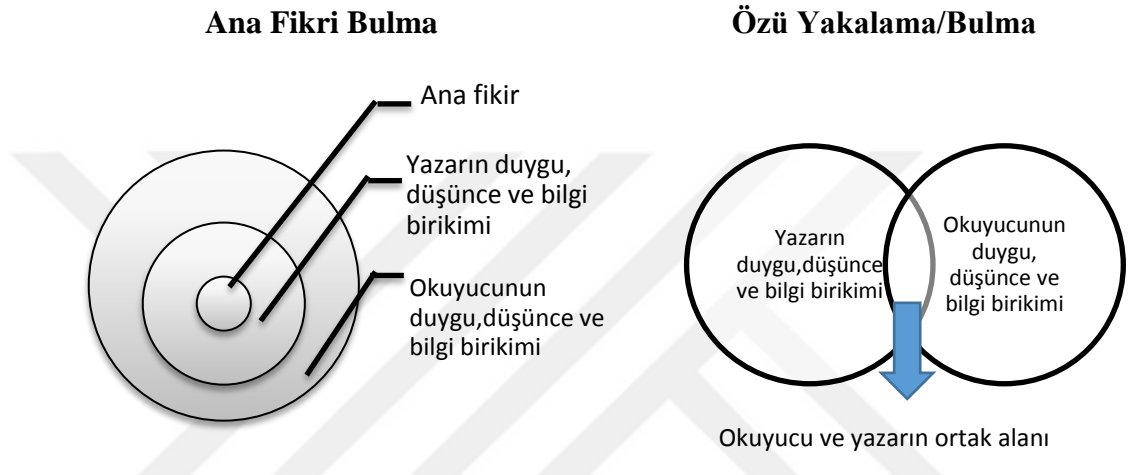

Şekil 2.5. Metni Anlama ve Anlamlandırma Çalışmaları

Özbay ve Özdemir (2012, 18)'e göre, herhangi bir metni okuma sonucunda, zihinde onunla ilgili bir anlamın gerçekleşmesi beklenir. Bunun için bireyin metnidoğru bir şekilde okuması ve algılaması, ardından algıladıklarını yahut duyumsadıklarını kendine göre yorumlayıp bilgiyi yeniden yapılandırabilmesi gereklidir.

Okuduğunu anlama düşünsel bir süreçtir; çünkü anlama okuyucuların metni okuduktan sonra öğrendikleri, önceki bilgileri ve yorumlama güçlerinin eşsiz bir sentezidir. Bu senteze ulaşmada özü bulmanın, bireyi ana fikre oranla daha serbest bıraktığını söylemek yanlış olmayacaktır; çünkü ana fikir bulmada, okuyucunun,

yazarın ana düşüncesini genellikle yüzeyde kalarak bir cümleyle ortaya koyması; özü bulmada ise, metindeki cümle veya cümlelerle ifade edilmiş duygu ve düşüncelerdeki kodlamaların tespit edilmesi, anlamlandırılması ve ilişkilendirilmesiyle, yeniden yapılandırma ve/veya yeni yapma (üretme) yoluna gidilmesi söz konusudur. Yani ana fikirde genellikle görünenden yola çıkılırken, özü bulma/yakalamada görünmeyenden hareket edilerek öze (derine) inilir (Coşkun ve Çetin, 2016:165).

Şekil 2.6. Özü Bulma/Yakalama ve Ana Fikir Bulma Arasındaki Fark

Ana fikir, yazarın erişmek ve vurgulamak istediği noktayı okuyucunun olduğu gibi alıp aktarmasıdır. Okuyucu ana fikri yüzey yapıdan ve yazarın düşüncesine bağlı kalarak çıkarmak durumundadır. Öz ise; bireyin ön bilgileri, yaşantıları, dünyaya bakış açısına bağlı olarak farklılık gösterebilir. Öz, Şekil 6'da da görüldüğü üzere, yazarın ve okuyucunun kesiştiği noktadır. Yani ne tam olarak yazara aittir ne de okuyucuya. Yazar anlatmak istediğini anlatır, okuyucu metni okur, yazarı anlar, öğrendiklerini ve hissettiklerini kendi hayatıyla ilişkilendirerek yeni ve eşsiz bir sentez ortaya çıkarır.

Özü bulmak için metnin iç dünyasına girebilmek, yazar ile ortak alanları bulabilmek, ortak alanlar dışındakileri görebilmek, algılayabilmek, yazarın kodlamalarını bulabilmek, derinden yüzeye yeni kodlamalar yapabilmek, bunları birbirleriyle, iç ve dış dünyalarla ilişkilendirerek anlamlandırabilmek, anlatabilmek için, çaba sarf

etmek, görünmeyenleri ortaya çıkarabilmek, örtüğü açabilmek, derini keşfedebilmek gerekir (Coşkun ve Çetin, 2016:165).

Bibliyoterapi uygulamalarının temeli daha önce de bahsedildiği üzere okuma, anlamlandırma ve özdeşleşmeye dayanır. Öğrencilerin okudukları metinlerden anlamlı sonuçlar çıkarabilmelerini sağlamak için onlara özü yakalama eğitimi vermek son derece önemlidir. Öğrencilerin metnin özünü bulabilmeleri ve bunu iç ve dış dünyalarıyla ilişkilendirebilmeleri için, görünen ve görünmeyenleri, yani yüzeyi ve derini algılama, anlama, anlamlandırabilme, karşılaştırabilme, ilişkilendirebilme, değerlendirebilme, yorumlayabilme vb. becerilere sahip olmaları; kendilerini metindeki şahsiyetlerle özdeşleştirebilmeleri; olay, olgu vb. unsurları da iç ve dış dünyalarıyla ilişkilendirebilmeleri gerekir. Bu sebeple, farklı metin ve metin türlerinden yola çıkılarak yapılan özü bulma çalışmalarlarıyla öğrencilerin şu adımları özümsemesi sağlanmalıdır:

Çizelge 2.1.Özü Bulmada Bireye Yön Gösterecek Basamaklar (Coşkun ve Çetin, 2016)

Özü Bulma Basamakları		
1. Kodlamaların tespiti	İlk aşamada okuyucu metnin her paragrafından, paragrafın özünü içeren kodlar çıkarır.	K1: azarlama K2: küçümseme K3: değersizleştirme K4: suçlama K5: dışlama
2. Kodlamaların birbirleriyle ilişkilendirilmesi	İkinci aşamada daha önceden oluşturulmuş kodlar bir araya getirilir ve ilişkilendirilir.	Olumsuz, yıkıcı eleştiri ↓ +
3. Özün oluşturulması	Üçüncü aşamada kodlardan yola çıkılarak anlamlı ve mantıklı bir cümle oluşturulur.	“Gelişmenin yolu, yapıcı rekabetten, yapıcı eleştiriden geçer.”
4. Okuyucunun empati kurarak metnin özünü kendi yaşantı ve	Dördüncü aşamada okuyucu, bulmuş olduğu öz doğrultusunda kendine bir ders çıkarır ve bunu	“Arkadaşlarımla tartışmak yerine, birbirimizi yapıcı bir şekilde eleştirme

tecrübeleriyle ilişkilendirmesi	kendi hayatına göre yapılandırır.	yollarını arayarak kendimi geliştirir ve onlara örnek olabilirim.”
5. Okuyucunun metnin özünü dış dünya ile ilişkilendirmesi	Okuyucu bulduğu özü tüm topluma mal edecek şekilde genelleştirir.	“Toplumda insanlar arası ilişkilerin sağlıklı olabilmesi için, yıkıcı eleştirilerden kesinlikle sakınılmalı, yapıcı eleştirilerde bulunulmalıdır.”
6. Değerlendirme	Öğretmen tarafından anlama, anlamlandırma süreci ile genel bir değerlendirme yapılır.	

Öğrenci bu basamakları öğrenir ve özümserse karşısına çıkan herhangi bir metnin özüne inebilecek, metni tam olarak anlamlandırabilecektir. Bu da başta akademik başarısı olmak üzere bireyin birçok konuda kendini gelişmesine yardımcı olacaktır. Kendini iyi ifade eden, anlayan ve anlaşıldığını düşünen birey daha yapıcı, olumlu, çözüm odaklı olacaktır. Bu sebeple öğrencilere sadece ana fikri değil, örtük ve derin anlamı da ifade eden “öz”ü de dikkate alarak eğitim vermek son derece önemlidir.

2.1.13 Bibliyoterapi ile ilgili çalışmalar

2.1.13.1 Bibliyoterapi ile ilgili Dünya’da yapılan çalışmalar

Bibliyoterapi 1990’lardan bu yana, psikologlar, rehber öğretmenler, psikiyatri hemşireleri, eğitimciler ve kütüphaneciler tarafından kullanılagelen bir yöntemdir (Pehrsson ve McMillen, 2005: 5). Bibliyoterapi literatürü incelendiğinde, ilgili çalışmaların daha çok şu konular üzerinde yoğunlaştığı söylenilebilir:

Bibliyoterapi çalışmalarında en çok şu problemler üzerinde durulduğu söylenilebilir:

- Fobiler (Santacruz, Mendezve Sanchez, 2006)
- Boşanmalar, ayrılıklar, üvey anne-baba (Kramer ve Smith, 1998)

- Ölümler (Todahl, Smith, Barnes ve Pereira, 1998)
- Depresyon (Floyd, 2003; Floyd ve ark 2004; Floyd ve ark 2006; Ekers ve Lovell, 2002)
- Uyku zamanı problemleri (Yamatsu, Adachi, Kunitsuka ve Yamagami, 2004)
- Öğrenme güçlüğü (Hieb, 1997)
- Panik atak (Wright, 1997; Carlbring, ve ark. 2005)
- Sınıf rehberliği (Borders ve Paisley, 1992)
- Sinirlilik ve öfke kontrolü (Shechtman ve Achshol, 1996; Daniel, 1992)
- Yeme bozuklukları (Frude, 2005)
- Ergenlik dönemi (Herbert ve Kent, 2000; Akt: Topuzkanamış ve Uysal, 2010: 886)

Çizelge 2.2. Bibliyoterapinin Yararları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bireyin kendisine duyduğu saygıyı artırma ve özbilinci geliştirme, kişiler arası ilişkileri ve sorun çözme becerilerini geliştirme	(Afolayan,1992: 143)
Bireyin kendisine ve etrafına dair farkındalığı artırma	(De-Frances, 1982, Akt. Afolayan, 1992:143)
Kendini kabul ve farkındalık	(Hynes, 1980)
Bireylerde kimlik gelişimi	(Holman, 1996; Tway, 1989)
Empatik yaklaşım ve duyarlılık kazanma	(Adler ve Foster, 1997; Pardeck 1991)

Psikolojik kendine yardım için yayınlanan kitaplar Amerika’da geniş okur kitlesi tarafından okunmaktadır. Yapılan Wilson ve Cash’in (2000) yapmış oldukları çalışmada okurların kendine yardım materyallerine ilişkin tutumlarını incelemek için 264 kolej öğrencisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda bibliyoterapinin katılımcılar üzerinde yaşamdan memnurluk ve kendini kontrol edebilme özelliklerinde önemli ve olumlu bir farklılaşma yarattığı bulunmuştur (Akt. Aracı:2007).

2006’da Rapee, Abbott ve Lyneham tarafından yapılan bir çalışmada yaşları 6-12 arasında seçilen 267 çocuk ve ailesi rastgele bir şekilde standart grup tedavisi veya bibliyoterapi grubuna dâhil edilmiştir. Katılımcıların metin okumaları yoluyla

gerçekleştirdikleri bibliyoterapi uygulamasına dâhil olanların, kontrol grubunda bulunanlara oranla anksiyetelerinde bariz azalma olduğu saptanmıştır.

Wright, (1997) Panik Hastalığı için geliştirdiği bibliyoterapi programının, 6 aylık bir uygulama sonucunda, bibliyoterapi uygulamaları yapılan ve yapılmayan grubu karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucunda kaygı beklentisi, açık alan korkusu gibi alanlarda manidar bir farklılığın bulunduğu belirlenmiştir.

Starker (1992) çalışmasında kişisel gelişim kitapları okuyan ve bu kitapları hiç okumamış iki grubu karşılaştırmıştır. Araştırma verileri, ömürlerinde en az bir adet kişisel gelişim kitabı okuyanların, hiç okumamış olanlara oranla yargılarının daha yumuşak ve hayata bakış açılarının daha olumlu olduğunu göstermiştir (Akt. Wilson ve Cash 2000).

Borders ve Paisley (1992)' in ilkokul öğrencileri üzerinden yürütmüş oldukları çalışmanın sonucunda, bibliyoterapi uygulamalarına yer verilen rehberlik çalışmalarının; klasik rehberlik çalışmalarına oranla öğrencinin ruhsal ve kişilik gelişimi üzerinde daha fazla etkisi olduğu görülmüştür.

Guy (1993), ölüm kavramı üzerine otuz bir ilkokul öğrencisi ile yürüttüğü araştırmada, gerçek yaşam hikâyelerinin çocuk edebiyatına uyarlanmış metinlerini kullanmış ve bibliyoterapi uygulamalarının ölüm kavramına dair anlamlı etkileri olduğunu bulmuştur.

Wright (2000), panik atak hastaları üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, biblioterapi uygulanan gruptaki hastaların bibliyoterapi uygulanan hastalara oranla panik belirtilerinin, panik düşüncelerinin, beklenen kaygılarının, kaçınma davranışlarının ve depresyonlarının anlamlı ölçüde azaldığını belirtmiştir.

Edward'ın (1985) kırk sekiz obez hasta üzerinden yürüttüğü çalışması incelendiğinde terapist iletişiminin olmadığı bibliyoterapi uygulamasının Standart Davranışçı Tedavi kadar olmasa da hastalar üzerinde kimi yararlı sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır (Akt. Aracı: 2007) .

Yapılan araştırmalardan incelendiğinde, bibliyoterapinin bireyin olumlu benlik algısı, sorun çözme ve iletişim becerileri geliştirme gibi hususlarda yardımcı bir tedavi yaklaşımından daha fazla etkilerinin olduğu görülmektedir. Bibliyoterapi, eğitim

ortamlarında sosyal uyum bozukluğu yaşayan öğrenciler için uygun bir uygulama olmakla birlikte kendi kendine yardım konusunda da başvurulabilecek yararlı, ucuz ve erişilebilir bir yardımcı yöntemdir.

2.1.13.2 Bibliyoterapi ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar

Bibliyoterapi yöntemi yurt dışında uzun yıllardır kullanılagelen bir yöntem olmasına rağmen, ülkemizde son yıllarda üzerinde durulmaktadır. Eskiden yalnızca klinik bir destek olarak algılanan bibliyoterapi, son zamanlarda eğitim ortamlarında rehberlik maksatlı olarak da rahatlıkla kullanılmaktadır. Birçok araştırmacı, kişinin kendine yardım kitaplarını okumasını da bibliyoterapi uygulaması saymaktadır.

İlgili literatür tarandığında, Türk dilindeki ilk “ferec” kitabı Kasım İbn Mehmed tarafından Farsçadan tercüme edilmiştir (Pala, 2004; Öncü, 2012: 148) Bu eserde sözlü geleneğin de etkisiyle destanlar, masallar ve gerçek olaylar karışık bir halde işlenmekte ve bu eserde yer alan metinler bir yandan okuma zevkini geliştirirken öte yandan okuyucunun olası problemler ve çıkış yolları üzerinde düşünmesini sağlamaktadır. Eserde yer alan hikâye, destan ve masal karışımı ürünlerde iyiler ödüllendirilirken, kötüler cezalandırılır (Pala, 2004: 152).

1969 yılında Altay tarafından yapılan “Bibliyoterapi ve Kütüphaneciler” isimli çalışmada, Altay hastanelerde bibliyoterapinin kullanımı ile ilgili bir tespit yapmış ve kütüphanecilerin bibliyoterapi konusundaki yerlerini netleştirmiştir. Çalışmada, kütüphanecilerin bibliyoterapi uygulamalarını nasıl gerçekleştirebileceklerine dair bilgiler yer almaktadır.

Yıldırım (1975), “Hacettepe Üniversitesi’nde Hastalara Kütüphane Hizmeti” adlı çalışmasıyla klinik bibliyoterapiyi öne çıkarmış; kütüphane hizmetlerinin hastalara niçin verilmesi gerektiği konusunda bilgi vermiştir.

Öner (1987), “Bibliyoterapi” adlı çalışmasında anne babaları ayrılmış, üvey anne babayla yaşayan ve cinsel istismara uğrayan çocuklar için bibliyoterapinin nasıl kullanılacağına dair ipuçları vermiştir.

Uçar (1996), “Orta Öğretim Rehberlik Hizmetlerinde Edebiyat Eserlerinden Yararlanma” adlı yüksek lisans tezinde, edebiyat ile birlikte tüm diğer sanat

dallarının kişilik gelişimine katkıları üzerinde durmuş ve klinik bibliyoterapi kapsamında bir gruba kitaplar önerilmesi ve tartışılması şeklinde bir uygulamada bulunmuştur.

Yılmaz (2002)'ın "Bibliyoterapinin Aileleriyle Çatışma İçinde Olan Gençlerin Çatışma Düzeylerine Etkisi" adlı yüksek lisans tezinde, ergenlik dönemi, bu döneme ait problemler, şiddetli çatışma konularını ele almıştır. Bu sorunların bibliyoterapi ile nasıl çözülebileceği üzerinde durmuş, Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* adlı eserinden yola çıkarak çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkiyi bibliyoterapi açısından irdelemiştir.

Turan (2005), "Arkadaş Edinme Güçlüğü Çeken Çocukların Problemlerini Çözmede Çocuk Edebiyatından Yararlanma" adlı makalesinde arkadaş edinmenin çocuklar için önemli sosyal problemlerinden biri olduğunu altını çizmiştir. *Arkadaş Edinmek Zor mu?* adlı öykü örnek olarak incelenmiştir.

Öner ve Yeşilyaprak (2006), "Bibliyoterapi: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Çocuk Edebiyatından Yararlanma" adlı bildirilerinde bibliyoterapinin süreci, uygulanışı, aşamaları ve rehberlik programlarında kullanılması hakkında bilgi verdikten sonra örnek uygulamaya yer vermişlerdir.

Aracı (2007), "Sûfi Hikâyelerinin Kullanıldığı, Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Biblioterapinin İşlevsel Olmayan Düşünceler ve Kendini Gerçekleştirme Üzerindeki Etkisi" isimli yüksek lisans tezinde on deney grubu on kontrol grubu olmak üzere yirmi katılımcıyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda yapılan analiz neticesinde deney grubunda yer alan katılımcıların fonksiyonel olmayan düşüncelerinde kontrol grubuna nazaran istatistikî açıdan anlamlı bir azalma ve yine deney grubundaki katılımcıların kendini gerçekleştirme düzeylerinde Kişisel Yönelim Envanteri'nin hem toplam puan hem de hem desteği içten alma temel alt testi açısından istatistikî açıdan anlamlı bir artmanın yaşandığı, "Zamanı İyi Kullanma" temel alt testinde ise deney grubunun yükselen bir eğilim sergilediği tespit edilmiştir.

Topuzkanamış ve Uysal (2010), "Bibliyoterapi ve Türkçe Eğitimi" isimli çalışma ile ergenlik dönemini yaşayan gençlerin problemleri üzerinde durmuş ve Türkçe dersinin bu problemleri çözmeye etkili olabileceğini vurgulamışlardır; çünkü

bibliyoterapi uygulamalarının ana kaynakları metinlerdir ve öğrenci Türkçe dersinde nitelikli ve amaca yönelik metinlerle tanışarak problemlerini hafifletebilir.

Bulut (2010a), “Yetişkinlerle Yapılan Psikolojik Danışmada Bibliyoterapi (Okuma Yoluyla Sağaltım) Yönteminin Kullanılması” isimli çalışmada bibliyoterapinin tanımı, tarihsel süreci, kullanım sıklığı, uygun danışan özellikleri ve danışmanın tedavi sürecindeki yeri üzerinde durmuştur.

Bulut (2010b), “Bibliyoterapi Yönteminin Okullarda Psikolojik Danışmanlar ve Öğretmenler Tarafından Kullanılması” isimli çalışmada bibliyoterapinin okullarda ve ders etkinlikleri çerçevesinde uygulama bakımından nasıl kullanılacağını ele almış; bibliyoterapi yönteminin tanımını yaptıktan sonra süreci, yarar ve sınırlılıkları incelemiştir. Makale bibliyoterapi yöntemini kullanmak isteyen psikolojik danışmanlar ve öğretmenler için bir rehber olması düşünülerek yazıldığı için danışan/öğrenci kavramı kullanılmıştır.

Öncü (2012), “Bibliyoterapi Yönteminin Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Amacıyla Kullanılması” adlı makalesinde bibliyoterapinin tarihçesi, uygulama aşamaları, amaçları, yarar ve sınırlılıkları üzerinde durmuş; bu hususta rehberlik öğretmenlerinin önemini vurgulamıştır.

Taşçılar (2012) “Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin de Bulunduğu Sınıflarda Bibliyoterapi Kullanımı: Model Önerisi” isimli çalışmada bibliyoterapinin sınıf ortamında öğretmenler tarafından da kullanılabileceği görüşünü savunmuş ve buna ilişkin ilkeleri ve uygulamaları öne plana çıkarmıştır.

Coşkun ve Çetin (2013), “Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Öykülerinde Bibliyoterapik Unsurlar ve Türkçe Eğitimi” adlı çalışmalarında bibliyoterapi hakkında bilgi vermiş, Kabaağaçlı'nın hikâyelerini bibliyoterapi yönünden incelemiş ve Türkçe eğitimi ile bibliyoterapi arasında anlamlı bir ilişki kurmuşlardır.

Deniz (2015), “Reading Therapy: An Evaluation Of Literary Boks About Puberty On The Axis Of Bibliotherapy” isimli eserinde gençlik kitaplarını en çok satanlar listesinden yola çıkarak ele almış ve bibliyoterapi açısından incelemiştir.

İlter (2015), “Bibliyoterapi Tekniğinin Üstün Yetenekli Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisi” isimli yüksek lisans tezinde bibliyoterapi tekniğinin üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisini

araştırmaktır. Araştırma 2014-2015 eğitim öğretim yılında, Enderun Çocuk Üniversitesi'nde eğitim gören, 64 üstün yetenekli 3 ve 4. sınıf öğrencisi arasından seçilen 14 kişi ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonunda, programın öğrencilerin mükemmeliyetçilik düzeylerini anlamlı bir şekilde azalttığı görülmüştür.

İpek Eğilmez ve Erdemir (2016), “Eflâtun Cem Güney In Terms Of Bibliotheraphic Elements: Once Upon A Time” adlı çalışmalarında “Evvel Zaman İçinde” isimli kitapta yer alan yedi masalı bibliyoterapik unsurlar açısından değerlendirmiş ve bu masalların Türkçe eğitiminde nasıl kullanılacağına dair önerilerde bulunmuşlardır.

2.2 Masallar

Eflâtun Cem Güney (1948: 3) masallar için “Bizim de bir masal dünyamız var, uçsuz, bucaksız bir dünya bu! Keloğlan’ı da içine alır, Koroğlu’nu da, peri kızını da içine alır, dev anasını da, seni de içine alır, beni de, gene de bir fındikkabuğuna sığar, yedi dünyaya sığmaz” der. Birçok araştırmaya konu olmuş halk edebiyatının seçkin ürünlerinden olan masal, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’nde “genellikle çocuklara anlatılan, çok eski çağlardan başlayarak halkın yarattığı ve yüzyıllar boyunca sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılan, içinde olağanüstü kişi ve olayların da yer aldığı, büyük ölçüde yaratıldığı kültürün evren, dünya, yaşam, doğa, toplum ve kendisiyle ilgili bakış açısını yansıtan, geleneksel anlatı türü”; Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük’te “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” olarak tanımlanmıştır. Halk edebiyatı ve masallar üzerine yazılmış kaynaklara bakıldığında “masal” türü ile ilgili pek çok tanıma rastlanmaktadır. Bunlardan birkaç tanesi şöyledir:

Çizelge 2.3. Masal Tanımları

Şemsettin Sami (Akt: Emmez, 2008: 6)	“Âdâb ve ahlâk ve nasâhiye müteallik küçük hikâye”
Ferit Devellioğlu (1962: 47).	“Terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâyedir”

Seyidoğlu (1986:149)	“Masal kelimesi ile halk arasında, yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içindeki olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, ‘bir varmış bir yokmuş’ gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘yedi, içti, muratlarına erdiler.’ gibi sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan, bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.
Püsküllüoğlu, (1995:717)	“Halkın ortak yarattısı olarak ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa aktarılan, cin, peri, dev gibi olağanüstü kişileri olan, olağanüstü olaylara yer veren; genellikle bir tekerleme ya da ‘Bir varmış, bir yokmuş’ gibi sözlerle başlayan edebi bir türdür.”
Sakaoğlu, (1999: 2)	“Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları, masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür”
Elçin, (2000: 368)	“Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesidir.”
Boratav, (2011: 2)	“Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törenlerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekte ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır.”
Çevirme, (2004)	“Masallar, yüzlerce yıllık deneyimlerden süzülüp gelen eşsiz eğiticilerdir.”
Stith Thompson (Akt: Önal, 2011:1)	“Belirli bir uzunlukta birtakım motiflerden veya epizotlardan oluşmuş edebi şekil. Olayı gerçek olmayan bir dünyanın bilinmez bir yerinde geçer; belirli karakterleri olmayan; fakat şaşırtıcı olaylarla dolu bir anlatı şeklidir.”

Türk masalları üzerinde S. Walker – A. Uysal, M. Tuğrul ve N. Tezel, W. Eberhard, P. N.Boratav’ın çeşitli masal tasnifi denemeleri olmuştur. Bunlardan en dikkat çekeni

Wolfram Eberhard ile Pertav Naili Boratav'ın 2536 masal metnini inceleyerek 378 masal tipine ulaştıkları katalog; Türk Masallarının Tip Kataloğu olmuştur. Bu katalogdaki tasnif şu şekildedir (Akt: Önal, 2011:4-5):

- A. Hayvan masalları
- B. Hayvan-insan masalları
- C. Hayvan veya olağanüstü bir varlığın insana yardımı
- D. Olağanüstü bir hayvan veya cin peri ile evlenme
- E. Evliya veya iyi ruhlarla yaşantı
- F. Kaderin hüküm sürmesi
- G. Rüyalar
- H. Kötü olan olağanüstü varlıklarla yaşantı
- İ. Sihirler
- J. Sevgilisine kavuşan kız
- K. Sevgilisine kavuşan erkek
- L. Bir zenginle evlenen fakir kız
- M. Kıskançlık ve iftira
- N. Hor görülen eşin kahraman olduğunu ispatlaması
- O. Zina ve baştan çıkarma
- P. Tuhaf olaylar
- Q. Acayip davalar
- R. Realist masallar
- S. Tuhaf tesadüfler
- T. Komik masallar
- U. Aptal ve tembel erkekler, kadınlar
- V. Hırsız-hafiye
- W. Akıllı, iş bilir, hilekâr veya cimri erkekler, kadınlar.

2.2.1 Masalların nitelikleri ve amaçları

Masal kaynağından birçok bilim alanı yararlanır. Halk masalları bir ulus için zengin birer hazinedir. Karatay (2007a:466)'a göre masal, bir yandan çocuğun dil ve temel becerilerini geliştirirken bir yandan da çocukta farkında olmadan, gerek

millî gerekse evrensel değerlere karşı bir bilincin uyanmasını sağlar. Ayrıca masal, çocuğun hayal gücünü, yaratıcı ve eleştirel düşünme yeteneğini de geliştirir; ona hayatı, doğayı, insanı ve yakın çevreyi tanıma imkânı sağlar. Kısacası masalların, çocuğu oyalama ve eğlendirme işlevinin yanında, çocuğu eğitmek, kendisi ve çevresi ile barışık bir birey olarak yetişmesini sağlamak gibi önemli bir görevi de vardır. Bu durumda, eğitimci ve akademisyen gözüyle, çocuğun dünyasında ve çocuk için, çocuk edebiyatının ve ürünlerinin amacı ve önemi nedir, niteliği nasıl olmalıdır, sorularına cevap aranmalıdır. Çocuk edebiyatının ve ürünlerinin amacı, önemi ve niteliği maddeler hâlinde şu şekilde sıralanabilir.

Çizelge 2.4. Masalların Kişiy Kazandırmaya Çalıştığı Duygu ve Düşünceler

Masalların Amacı
1. Bilgilendirme,
2. Zevk verme,
3. Çocukta dil gelişimini sağlama,
4. Çocuğun zihinsel gelişimine katkı sağlama,
5. Hayal gücünü, yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirme,
6. Kişilik gelişimine olumlu katkılarda bulunma,
7. Kitabı sevdirmek, kitabın vazgeçilmez bir eğlenme, öğrenme ve bilgilenme aracı olduğunu fark ettirme,
8. Okul öncesinde dinlediğini anlama ve görselleri anlamlandırma; okul döneminde bunlara ek olarak metin ve görsel okuryazarlığını geliştirme,
9. Güzellik ve estetik gibi duygu içerikli ihtiyaçları karşılama,
10. Farklı alanlara ve kavramlara karşı ilgi uyandırma,
11. Farklı alanlara ve kavramlara karşı ilgi uyandırma,
12. Öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme
13. Çocuğu sosyalleştirme,
14. İnsana ve çevreye karşı duyarlı olma bilincini kazandırma,
15. Başarma isteği uyandırma,
16. Kendine güven duygusunu geliştirme,
17. Çocuğa yasamı tanıtmaya,
18. Düşündüklerini ve hissettiklerini yazı yoluyla anlatma isteği uyandırma

Asutay (2013: 274)'a göre masallar, halk edebiyatı geleneğinden geldiği için, sözlü halk edebiyatına ait dil ve anlatım özelliklerini taşır. Masallarda genel olarak kolay anlaşılır, sade, yalın; ama hassasiyetle işlenmiş bir dil kullanılır. Ayrıca bu özelliklere ek olarak masalların kendilerine göre şiirsel bir giriş bölümü vardır ve hemen her masal başında bulunur. “Bir varmış, bir yokmuş...” diye başlayan düzyazı formundaki şiirsel anlatım içerisinde çokça ses benzeşmeleri, uyak ve ikileme ve

tekrarlara başvurulur. Bu bölüm aynı zamanda masala hazırlık, ısındırma tarzı, kendine ve de ait olduğu kültüre özgü yazınsal bir gelenektir. Masallar konusunda yapılan çalışmaların çoğunda masalların nitelikleri, amaçları üzerinde durulmuştur. Tüm bunlardan yola çıkılarak masalların belli başlı özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

Çizelge 2.5. Masalların Özellikleri (Oğuzkan, 2001: 17-19; Asutay, 2013: 274)

Masalların Özellikleri
1. Masallarda yer ve zaman unsuru belirsizdir.
2. Masallarda anlatım herhangi bir engele uğramaz.
3. Masallar sözlü geleneğin ürünleri olduğu için yerel söyleyişlere yer verilebilir.
4. Masallar genellikle bir tekerleme ile başlar ve kalıp birkaç cümle ile biter.
5. Masallarda gereksiz tekrarlardan kaçılır.
6. Masallarda yer alan kelimeler akıcı, kolay söylenebilen, bir bütünün parçası olabilecek kelimelerdir.
7. Masallarda anlaşılması güç ve kapalı cümlelerden kaçınılır.
8. Masallarda anlatım sade, süssüz ama eğlencelidir.
9. Masallarda düşünceler ve duygular net ifadelerle aktarılır.
10. Masallarda daha çok rivayet geçmiş zaman eki olan –miş eki kullanılır.
11. Masallar eğlendirici ve aynı zamanda eğiticiidir.
12. Masallar çocuklara yaşama sevinci aşılar.
13. Masallar, çocukların hayatı ve yakın çevrelerini tanıması hususunda temel oluşturur.
14. Masallar, çocuğun davranışını olumlu yönde değiştirmek üzere iletiler verir.
15. Masallar, yaratıcı etkinlikler için alt yapı hazırlar.
16. Masallar dil gelişimine yardımcı olur.
17. Masallar, çocukta estetik duyguların oluşmasını sağlar.

Masalların nasıl olması gerektiği hususunda alanda tanınmış birçok isim benzer maddelerden bahsetmiştir (Oğuzkan, 2001:26; Karatay, 2007a: 467; Boratay, 2014: 341-344; Önal, 2011: 6-8; Sever, 2003:14). Bu maddeler şu şekilde sıralanabilir:

- Masallar eğitici olmalıdır.
- Masallar, çocuğun bilgi ve duygu düzeyine uygun olmalıdır.
- Masallar geliştirici olmalıdır.
- Masallar, farklı yaş grubundaki çocukları ilgi duydukları alanlara yönlendirmelidir.
- Masallar, çocukta merak duygusu uyandırmalı ve çocuğu araştırmaya yönlendirmelidir.

- Masallar, yaşama sevinci ve iyimserliği işlemeli; ama çocuklara tozpembe bir hayat sunmamalıdır.
- Masallar; bilgi, değer ve kültür aktarıcı nitelikte olmalıdır.
- Masallar, çocukların farklı dünyaları ve hayatları deneyimlemesini sağlamalıdır.

2.2.2 Masalların çocuk gelişimine ve eğitime katkıları

Masallar, çocukların okulöncesi dönemde karşılaştıkları ve severek dinledikleri; onların hayal gücünü, dikkat ve dinleme becerilerini geliştiren, kahramanlar aracılığıyla model olan önemli edebi türlerdendir. Bu sebeple özellikle 0-6 ya döneminde; nesnel düşünemeyen, düşünle gerçeği ayıramayan çocuk üzerinde çocuklar için kurgulanmamış masallar korkutucu bir etki yaratabilir. Ayrıca ticari kaygılar nedeniyle başkalarına ait masalları kendi isimleri altında yayınlayan, çok kötü bir dille kitapların orijinallerini çeviren ve özetleyen, bunları haksız kazanç elde etmek pahasına piyasaya sunan bakış açısına sahip kişilerin ürünlerinden çocukların uzak tutulması için, masal kitapları konusunda seçici olmak son derece önemlidir (Dilidüzgün, 2002).

Masallara dair yapılan araştırmalarda masalların eğitime ve çocuk gelişimine yönelik pek çok faydasından bahsedilmiştir. Örneğin Helimoğlu Yavuz (2002: 99), masalların çocuklarda dil edinimine olan katkıları üzerinde durur ve “Bir insana anadilini; ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri vb. gibi konuşma dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan daha iyi, sözlü veya yazılı hangi edebiyat ürünü öğretebilir ki?” der.

Dilidüzgün (1996: 36)’e göre masallarda ele alınan konular, çocuğun problemlerine, gerilimlerine gönderme yaparken dolaylı bir yoldan çocuğun dünyasına girer. Bu açıdan çocuk, farkına varmaksızın kendini masalda bulur.

Pertev Naili Boratav (2007: 17) “Masal çocuğa anadilinin nasıl kullanıldığını öğretir, ona bu dilin kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini gösterir.” diyerek masalların önemi üzerinde durmuştur.

Güney (1971) masallar aracılığıyla, aile ve toplum yaşamına ve kültüre dair pek çok gerçeğin ince bir şekilde sezdirilerek verildiğini; kahramanların tutum ve

davranışlarının, olaylar karşısında gösterdikleri tavırların insanların ruh hallerini tanıma fırsatı kazandırdığını, masalların “insan ruhuna yapılmış yararlı bir gezinti” sayılabileceğini dile getirmiştir. Güney’in sözleri dikkate alındığında günümüz çocuk edebiyatı içerisinde yer alan ürünlerde çocuğun sağlıklı ruh ve kişilik gelişimi için birtakım özelliklere dikkat edilmesi gerektiğinin bir kez daha vurgulandığı görülmektedir.

Sever (2002: 36), çocuk kitaplarında çocukların dil ve anlam evrelerine uygun yaşam durumlarının verilmesi; kahramanların kişilik yapılarının sağlıklı olması; kahramanların duygu, düşünce ve eylemleriyle çocuklara kin, nefret ve düşmanlık gibi duygularla baş etmelerini sağlayacak yolların sunulması gerektiğini dile getirmiş, bu niteliklerden uzak çocuk kitaplarının çocukları örseleyebileceğini belirtmiştir.

Masallar evrensel doğruların ve yanlışların öğrenilmesinde etkili olmakla birlikte “iyi-kötü”; “haklı-haksız” kahramanların çocuğun önyargılarını besleyecek, empati kurma becerisine ket vuracak ya da hata yapınca onda suçluluk duygusuna neden olacak biçimde sunmayan, “kötü, iyi, doğru” gibi kavramları kişilik özelliği olarak değil, davranışların sonuçları olarak veren masallar çocuğun kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyebilir. Bu sebeple seçilen masallar hususunda dikkatli olmak son derece önemlidir.

Karatay (2007a: 472–473) çalışmasında masalların çocukların eğitiminde ve toplumsal değerlerin öğretiminde, onlara aktarımında üstlendiği bazı işlevleri şöyle sıralamıştır:

- a. İyi ve kötü çatışmasının anlatıldığı ve çoğunlukla iyilerin galip geldiği masallar, çocukların zihninde iyi ve doğru kavramlarının şekillenmesine yardımcı olmakta, onların bilincine iyi ve kötü arasındaki çatışmada daima iyiliğin ve haklılığın üstün geleceği düşüncesinin işlenmesini sağlamaktadır.
- b. Masal kahramanı ne kadar zayıf ve küçük olursa olsun haklı ve doğru olduğu takdirde zafere ve başarıya ulaşacaktır. Asıl olan, haklılık ve doğruluktur. Haklılık ve doğruluk nitelikleri taşımayan bir güç, bir şey ifade etmeyecektir.
- c. Kötü kahramanın kazanması durumunda karmaşa yaşanacak, geri dönüşü mümkün olmayan durumlar ortaya çıkacaktır. Masal, iyiliğe ve doğruluğa olan

inancı ve güveni perçinlemekte; çocuğa, her ne şart altında olursa olsun iyiliği ve doğruluğu terk etmemesi gerektiğini öğütlemektedir.

- d. İyi ve doğru olanlar, ne kadar zayıf olurlarsa olsunlar, mutlaka yardım görecekler, gördükleri yardımlar sayesinde başarıya ulaşacak ve yaşadıkları olumsuzluklardan kurtulacaklardır.
- e. Hayat tesadüflerle doludur ve bu rastlantılar, çoğu zaman iyi ve doğruların lehine ortaya çıkacaktır. Rastlantılar, yaşanan gelişmelerde önemli bir yer işgal etmektedir.
- f. İyilik eden iyilik bulacaktır. Onun içindir ki iyilik eden masal kahramanları, iyiliklerinin karşılığını zor zamanlarında iyilik ve yardım olarak göreceklidir.
- g. Masalarda beklenmedik varlıklardan beklenmedik yardımları görmek mümkündür. Hiçbir varlığı ya da kimseyi değersiz ve anlamsız görmemek gerekir. En küçük karınca bile kendisine yapılan en küçük bir iyiliğe iyilik ve yardımla yanıt verebilmektedir.
- h. Her türlü bela ve zorluğa karşı sabırlı olmak gerekmektedir. Sabreden, mutlak bir şekilde mutluluğa ulaşacaktır.

Masalların içindeki eğiticilik ve öğreticilik boyutu, ahlaksal, dinsel, töresel derslerin bir öykünün içinde verilmesi, yetişkinler tarafından çocukların eğitimi için iyi bir malzeme olarak görülür. Özetle masalın çocuk yazını içinde bir tür olarak var olmasının başında, macera yükünün yoğunluğu, olumlu bir dünya anlayışının egemenliği, fantastik örgüsünün çocuğun düş gücüne paralel olması ve öğreticilik özelliğinin çocuk eğitimi için bir araç olarak görülmesi gelir. Yalnız unutulmaması gereken önemli bir konu, masalların eğitim-öğretim amaçlı okutulması değil, çocuk ve gençliğin zevk alacakları bir metni okumaları olarak bakılması gerektiğidir (Asutay, 2013: 275). Burada amaç her şeyden önce okumayı çocuk yaşlarda masal benzeri fantastik kurgu metinleriyle sevdirmek ve aynı zamanda düş gücünü geliştirmektir. Doğrudan öğüt vermek amacıyla okunan yahut okutulan masallar, çocuğun keşif ve sezgi gücünü elinden aldığımız için amacına ulaşamayacak hatta itici olacaktır.

2.2.3 Masallar, bibliyoterapi ve değerler eğitimi ilişkisi

Bibliyoterapinin dayandığı iki temel unsurdan biri problemleri tespit etmek ve çözmek iken; diğeri yeni değer, tutum ve davranış kazandırmaktır. Dolayısıyla değerler eğitimi ve bibliyoterapi son yıllarda, birbirinden beslenen iki alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bibliyoterapi uygulama sürecinin amacına uygun olarak ilerleyebilmesi için danışman yahut öğretmen tarafından seçilecek metnin de edebi bir üslup taşımasının yanında vermek istediği mesajın millî ve evrensel değerlere ters düşmemesine dikkat etmek gerekliliğinin de sebebi budur. Metinlerde yer alan kahramanların sorunları çözme yöntemlerinin değerlere uygun olması son derece önemlidir; çünkü çocuk; metinlerde karşılaştığı ve özdeşim kurduğu kahramanların problemler karşısındaki tavırları aracılığıyla sorun çözme becerilerini geliştirirler. Değerler eğitimi ve bibliyoterapi uygulamalarında kullanılacak araçların başında -çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarına hitap etmesi yönüyle- masalların geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Efe (2005:128)'ye göre masallar; özgürlüğün, sonsuzluk arzusunun içimizde aldığı biçimdir. Masalların, toplumların maddi ve manevi değerlerinin korunması ve yaşatılmasında, kültürün nesilden nesle aktarılmasında oldukça önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu sebeple çocuğun anlama ve kavrama yetisine göre değerlerin masal çatısı altında, sevdirerek ve sezdirerek verilmesi oldukça önemlidir.

Değerler eğitimin esasını değerleri edindirmek oluşturmaktadır. Değerler eğitimi, iyiliği tanıtmaya ve sevdirmeyi amaçlamalı; zekâyâ, kalbe ve iradeye hitap etmelidir. Bu sebeple değer aktarımında ve değerler eğitiminde kullanılacak araç oldukça önemlidir. Kullanılacak aracın doğrudan öğütler içermemesi, verilmek istenilen değeri sezdirerek vermesi gerekir. Bu hususta öğretmene yahut aileye yardımcı olacak en güzel araçlar masal ve hikâyelerdir. Türk toplumunun masal dağarcığı oldukça geniştir ve neredeyse tüm masallar bir değer üzerine kurulmuştur. Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak da tanımlanabilir. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca, bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003: 56).

Çocuklar, masallarda verilen değerler ve karşılıklarına çıkan olaylar aracılığıyla olumlu benlik algılarını geliştirir, daha temkinli ve tedbirli davranır, sorun çözme ve iletişim yönlerini kuvvetlendirir; kendilerine, çevrelerine ve dünyaya karşı daha ilgili ve bilinçli olurlar. Masallardaki olay örgüsünün iyi-kötü çatışması üzerine kurulması ve masalların sonunda iyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırılması çocuğa bilinçaltında şu mesajı verir: İyiler her zaman kazanır; bu sebeple iyi insan olmaya çalışmak önemlidir.

Günümüzde psikoloji ve pedagoji, masalların çocuk eğitiminde önemli bir yere sahip olduğunu öne süren iki disiplindir. Pedagoğlara göre masalın dört temel işlevi bulunmaktadır (Akdeniz, 2006: 179):

1. Eğlenme: Masallar güzel ve kaliteli zaman geçirmek için vazgeçilmez unsurlardır. Çocuklar, masallar sayesinde farklı maceralara kucak açar.
2. Psikolojik işlev: Masalların tedavi edici boyutu son yıllarda sıkça gündeme getirilmektedir. Danışan yahut öğrenci masaldaki kahramanla kendi hayatını ve sorunlarını ilişkilendirerek bir ruhi boşalım yaşar. Batıda bu amaç yazılmış birçok eser vardır. Liberman (2015) 'ın yazmış olduğu "Masal Terapi" ve Peseschkian (1998) 'ın kaleme aldığı "Doğu Hikayeleriyle Psikoterapi" isimli eserler bunlara örnek olarak verilebilir.
3. Eğitim işlevi: Masalların değerler eğitimine hizmet edecek en önemli araçlardan biri olduğu bilinmektedir. Masallar sayesinde değerler çocuğa doğrudan telkin olmaksızın sezdirerek verilir. Bunun dışında masallar, çocuğun dil gelişiminde de son derece etkilidir.
4. Toplum hayatına hazırlama işlevi: Çocuklar; birlikte yaşamak, çözüm odaklı olmak, ara bulucu olmak, hak yememek ve hakkını yedirmemek gibi mefhumları masallardan yola çıkarak öğrenirler. Bu yöntem doğrudan telkinden çok daha etkilidir.

Son yıllarda artan masal incelemeleri, çocukların ve gençlerin zihin ve ruh gelişimi için ana amaçlardan biri haline gelmiştir. Pedagojik bakış açısına göre, destan ve masallar; çocuk ve gençlerin dünyayı ve çevresini gerçekçi bir şekilde anlamlandırmasına, doğayı, insanı ve toplumu kendi sınırları ve doğruları içinde kavramasına; bilimsel, eleştirel ve yaratıcı düşünmeye zemin hazırlamaktadır.

Masallardaki olay zincirinin, temelde *iyi-kötü çatışması* üzerine kurgulandığını, iynin zaferi/ödülü; kötünün mağlubiyeti/cezası noktasında bu ödöl ve cezanın çocuk muhayyilesinde silinmez bir iz bıraktığını söyleyebiliriz. Küçük yaşta sembolik olarak karşılaştığı bu durumu özümseyen her çocuk, *iyi-kötü, doğru-yanlış, gerçek-yalan*, ikilemleri karşısında konumunu çok daha doğru bir biçimde alacaktır. İyi – kötü savaşında hep iynin kazanması, çocuğun hayatını da etkilemekte ve “iyi rol”ünü oynamak için masal kahramanını model kabul etmektedir.

Çocukları eğlendirirken eğiten, onların sosyal gelişiminde önemli faydalar sağlayan masallar, okuma-yazması olmayan ya da düşük olan halkın da romanı ve hikâyesi olmuştur. Masallar, “adalet, doğruluk-dürüstlük, iyilik-güzellik, sabırlılık vb.” değer yargılarını ön plâna çıkartır, bu yönüyle insanları psikolojik ve sosyal bakımlardan etkileyerek onlara örf ve âdetlerin öğretilip ahlâkî değer yargılarının benimsettirilmesinde, sorumluluklarını hatırlatmada, kişilikli birer vatandaş olmada bunların yanında günlük hayatın sıkıntılarında bir an da olsa uzaklaştırmada büyük rol üstlenmiştir (Çıblak, 2008: 39).

2.2.4 Masalların bibliyoterapi yöntemindeki yeri ve önemi

Edebiyat, eğitici metinler aracılığıyla bireylerde duygusal bir deneyim oluşturarak bireyi değişime sürükler. Birey, masal, hikâye, destan, şiir gibi edebi ürünlerde yer alan karakterler aracılığıyla duygusal olarak daha az risk ve tehdit içeren bir ortamda sorunları tanımaya ve farklı çözüm yolları bulmaya çalışır. Vurgulanan durumdaki karakterle özdeşleşme; bastırılmış düşünce ve duyguların boşalımını sağlar. Birey bu sayede kendi tutum, davranış ve sorunlarına dair içgörü kazanmış olur. Metinlerde de yer alan karakterlerle özdeşleşme ile bireyin, söz konusu problem yahut problemlerin yalnızca kendi başına gelmediğini görmesi ve bu sorunu genellemesi beklenilir. Bibliyoterapi yönteminin davranış ve tutumlarda olumlu değişimi sağlayacağı var sayılır, bu sebeple okuyucunun düşünce kalıpları masal, fabl, hikâye, mazlum hikâye gibi metinlerdeki kahramanlardan yola çıkılarak, olumlu yönde şekillendirilmeye çalışılır. (Silverberg, 2003: 132). Tüm bu sebeplerle, kurgusal metin grubunda yer alan masal ve hikâyeler, bibliyoterapinin ayrılmaz bir parçası olarak görülür.

Hikâyeler, peri masalları, mitoslar, kıssadan hisseler, meseller, sanat eserleri (heykel, resim vb.) , şiirler, fıkralar vb. sanat için sanat değerleri dışında halk pedagojisi ve terapisinin araçlarıdır. Psikoterapinin gelişmesinden çok önce insanlar bu araçları kullanarak birbirlerine yardımcı olmuşlardır. Çünkü bu eserler, her şeyden önce insanların birbirine karşı anlayış geliştirmelerine yardımcı araçlardır (Peseschkian, 1998: 10). Ayrıca mitolojik örnekleri barındıran masallar bilinçli kullanıldığında, hastanın kendi dünyasından olmadığı ve zayıflıklarının açığa çıkarılmasına bağlı direnci harekete geçirmede için hastaların, çatışmalarına karşı yeni tutum geliştirmelerine yardımcı olur (Peseschkian, 1998: 11).

Liberman (2015: 11-15), elli dört masaldan oluşan “Masal Terapi” isimli kitabının önsözünde “Masallar bilge arkadaş gibidir. Gerçeğin ateşiyle aranda elçilik yapan masallar, o ateşten yanmadan; ama öğrenerek çıkmanı sağlar. Masal terapi bir iyileşme oyunu; gerçek benliğine, yuvana dönüş oyunudur. Dilerim sana rehberlik eder, seni iyileştirir ve sana keyif verirler. Bırak masallar içine işlesin. Bırak masallar sana rehberlik etsin, seni iyileştirsün ve dönüştürsün.” diyerek masalların bibliyoterapideki işlevini ve iyileştirici yönünü çarpıcı bir şekilde açıklamıştır.

Masalların çok öncelerden beri insanları hatta toplumu iyileştirici bir işlevi olduğu bilinmektedir. Halk terapisinin önemli bir unsuru olan masallar, iç çatışmalarla psikoterapi bilimsel bir disiplin haline gelmeden çok önce ilgilenmiştir. Masal ve hikâyelerin yaşamdaki sorunlarla mücadelede nasıl kullanıldığına, kelimenin en geniş anlamıyla, nasıl psikoterapi olarak kullanıldığına ilişkin sayısız örnek vardır. Bu örneklerden en çok bilineni, ana çerçevesini akıl hastası bir hükümdarı nasıl tedavi edebileceğini gösteren “Bin Bir Gece Masalları”dır. Bu eserdeki masalları özümseyen, onlardan sonuçlar çıkarıp içselleştiren dinleyici ve okuyucular için söz konusu masallar birer tedavidir (Peseschkian, 1998:10).

Hikâye, peri masalı, destan, mitos ve mesellerin çocukları ilgilendirdiği düşünülür; bu düşünce kısmen yanlıştır. Masallar elbette ki çocukları ilgilendirir; ama masallar yetişkinler için de birer eğlence ve ruhi boşalım kaynağıdır. Bu metinlerin akıl, mantık ve başarı ilkelerinden çok sezgi ve fanteziyle ilişkisi vardır. Doğu kökenli hikâyeler ve masallar, uzun süre geleneksel eğitim aracı olarak kullanılmıştır. Değerlerin, ahlaki görüşlerin ve örnek davranışların insanların bilincine aktarılıp

yerleştirilmesi için birer araç olmuşlardır. Eğlendirici özellikleri bu amaca oldukça uygundur. Masal ve hikâyelerin en acı dersi bile tatlandırır ve ilginç kılan bir yönü vardır. Bu metinlerdeki ahlak değişik şekillerde ifade edilmektedir. Bazı masal ve hikâyelerde bu apaçık ortadayken, bazılarında gizli veya imalı şekilde verilebilir (Peseschkian, 1998: 4).

Terapist ile hasta arasında bir aracı olarak kullanılabilen masallar ve hikâyeler önemli bir yardım kaynağıdır. Masal ve hikâyeler hasta için özdeşleşme zemini oluşturur. Aynı zamanda koruyucu da olur. Hasta hikâyeye ilişkilendirerek kendi çatışma ve arzuları hakkında konuşur. Masal ve hikâyeler, özellikle direnç noktalarında değerini gösterir (Peseschkian, 1998:4).

Tüm bu bilgiler ışığında, klinik uygulama yapacak danışmanın yahut eğitim ortamlarında bibliyoterapik uygulama yapacak öğretmenlerin; bibliyoterapinin temel araçlarını oluşturulan masal ve hikâyeler hakkında yeterli bilgiye sahibi olmasının ve hangi metnin hangi yaş grubu ile çalışılabileceğini anlamak için uygulama öncesinde söz konusu metinleri bibliyoterapik bakış açısıyla, öze inerek okumuş olmasının büyük önem arz ettiği söylenilebilir.

2.2.5 Masallar ile ilgili yapılan çalışmalar

Bu bölümde, konu ile ilgili yapılan çalışmalar, yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlık altında ele alınmış ve çalışmaların saptanması için yapılan taramalarda, bibliyoterapi uygulamalarında masal kullanımına yer veren çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür.

2.2.5.1 Masallar ile ilgili Dünya’da yapılan çalışmalar

“Bibliyoterapi uygulamalarında masal kullanımı”nı konu alan yurt dışında yapılmış çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, ilgili çalışmalarda, sorun çözme becerisinin kazanımı, olumlu benlik algısı geliştirme, iletişim becerilerini geliştirme vb. sürecinde masallardan ya da hikâyelerden yararlanıldığı görülmüştür.

Lieberman (2015), elli dört masaldan oluşan “Masal Terapi” isimli kitabının önsözünde masal terapinin bir iyileşme oyunu; gerçek benliğe dönüş olduğunu ileri

sürer. Kitap, masalların bibliyoterapi yönteminde nasıl kullanılabileceğini gösteren; birbirinden ilginç masallar, alıştırmalar ve alıntılara yer veren bir bibliyoterapi çalışmasıdır.

Kitapta yer alan her masalın sonunda dört bölüm yer almaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. *Mesaj*: Yazar bu bölümde, ele almış olduğu masala dair okuyucuya bir mesaj verir. Yazar tarafından verilen mesajlardan on tanesi örnek oluşturması için aşağıda verilmiştir:

- “Odaklan, kendini ada (s. 21).”
- “Kalbinin sesini dinle (s. 25).”
- “Etrafındaki güzellikleri fark et (s. 31).”
- “Anın güzelliğini gör (s.51).”
- “Dünya senin aynandır (s. 80).”
- “Her gün, kendi kısmetiyle gelir (s.174).”
- “Kalbinin derinliklerinden gönder (s.218).”
- “İstediğin kadar paylaş (s.226).”
- “Ruhunun pusulasını takip et (s.236).”
- “Sevgi, güven ve özgürlüktür (s. 240).

Bibliyoterapi uygulamalarında ilk ve en önemli adım, okuyucu tarafından metnin düzgün bir şekilde anlaşılmasıdır. Bu sebeple, masallardan çıkarılan mesajlar, okuyucunun metni doğru yorumlayıp yorumlayamadığını test etmesi için oldukça önemli bir işleve sahiptir.

2. *Seyir defteri*: Masalların bireyi dönüştürmesi amacıyla çalışabilmesi için en önemli unsurun “yazmak” olduğunu ileri süren yazar, okuyucuyu yazmaya yönlendirmek için her masalın sonun seyir defteri bölümünün altında sorular sorar. Örneğin mesajı “Bir şey yapmak zorunda değilsin. Tanık ol. Yanında ol.” olan bir masalın seyir defteri bölümünde yazar şu sorulara yer vermiştir:

- Dünyanın bolluğunu ihtiyacı olanlara ulaştırmanın yolları nelerdir?
- Bugün kalpten bir hediye vermek istesen neler verebilirsin?
- Vücudumuzu yiyeceklerle besleriz; kalbini neyle besliyorsun?

3. *Alıştırmalar*: Tıpkı bir oyun gibi eğlenceli olan alıştırmalar bölümü, okuyucunun, kitabın verdiği mesajları alıp hayatına geçirmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca yazarın deyiimiyle okuyucunun masal oyununu ciddiye alması, hayatna girmesine izin vermesi için birer davetiyedir. Örneğin “Endişeli Kral ve Hayata Güvenen Tamirci (s.170)” isimli masalın mesajı “her gün kendi kısmetiyle gelir.”dir. Alıştırma teması “sadelik” olarak belirlenen masalda, yazar okuyucuyu şu şekilde yönlendirir: “Maddi varlıklar ve aşırı lüks, özgür kalbimizi ağırlaştırır. Bir ay boyunca sade yaşamayı dene. Temel ihtiyaçlar dışında (yiyecek, ilaç, temizlik malzemesi) yeni bir şey alma. Tabağında da sadeliği temizle. Bir ay boyunca basit yiyecekler, sade, yerel malzemeler al. Lüks, yediklerimizin ne kadar gösterişli olduğunda değil her yudumun tam olarak tadını çıkarabilme yeteneğimizdedir. O zaman çorba ve ekmek, gerçek bir ziyafete dönüşür (s.174).”
4. *Alıntılar*: Yazar her masalın sonuna konuya dair etkileyici birer alıntı da koymuştur. Alıntıların, konuya dair içgörü kazandırmak, masalın mesajının net olarak anlaşılmasını sağlamak gibi bir işlevi vardır. “Okyanusa dönüşmezsen her gün deniz tutması çekersin (s.112)”, “Sanki ayaklarınla yeryüzünü öpüyormuşçasına yürü (s. 150)”, “Eylemler, öncelikleri gösterir (s.168).” kitapta yer alan alıntı örneklerinden birkaçıdır.

Peseschkian (1998)’ın İki ana bölüm, 85 hikâye ve meselden oluşan “Doğu Hikâyeleriyle Psikoterapi” adlı eseri, yazarın bu mesel ya da hikayelerin eğitimde, kendi kendine yardımda ve psikoterapide ne denli yardımcı olacağını merak etmesi üzerine kaleme alınmıştır. Yazar hikâye ve meselleri rahatsızlıklar ve sorunların çözümünde kullanılma yönleriyle ele almıştır. Peseschkian’a göre masal ve hikâyeler, uygun zaman ve uygun şekilde kullanıldığında, terapötik çalışmanın merkezi olup tutum ve davranışlarda değişikliğe neden olacaktır.

Kitabın birinci bölümünde hikâyelerin kavramsal çerçevesi genel olarak ele alınmıştır. Pozitif Psikoterapi’nin öğretilerinde yola çıkılarak, hikâye ve masalların insan ilişkileri, sorun çözme becerileri üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. İkinci bölüm masal ve hikâyelerin günlük yaşamda nasıl kullanılacağı ile ilgilidir. Üçüncü ve dördüncü bölümler ise örnek hikâye ve masalları içermektedir. Bu eser

yazılı materyallerin bibliyoterapide araç olarak nasıl kullanılacağını gösteren oldukça başarılı bir eserdir.

2.2.5.2 *Masallar ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar*

Masallar ile ilgili ülkemizde sayısız çalışma olmasına rağmen, masalın bibliyoterapi aracılığıyla kullanılması yönündeki çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Aracı (2007)'nin hazırlamış olduğu “Sûfi Hikâyelerinin Kullanıldığı, Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Bibliyoterapinin İşlevsel Olmayan Düşünceler ve Kendini Gerçekleştirme Üzerindeki Etkisi” isimli yüksek lisans tezinde çalışmanın amacını sûfi hikâyelerinin kullanıldığı, bilişsel-davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş bibliyoterapi uygulamasının işlevsel olmayan düşünceler ve kendini gerçekleştirme üzerindeki etkisinin incelenmesi, olarak belirlemiştir. Çalışma, araştırmacı tarafından üniversite mezunu ve yaşları 24 ila 35 arasında değişen 26 gönüllü ile yapılmıştır. Araştırmada deney ve kontrol gruplarına Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği (FOTÖ) ile Kişisel Yönelim Envanteri (KYE) uygulama öncesinde bir kez ve uygulama sonrasında bir kez olmak üzere katılımcılara doldurtulmuştur. Ön test ölçümlerinden sonra deney grubunda yer alan 13 kişiye 8 oturumdan oluşan sûfi hikâyelerinin kullanıldığı, bilişsel-davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş bibliyoterapi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonrasında deney grubunda yer alan katılımcıların fonksiyonel olmayan düşüncelerinde kontrol grubuna oranla istatistikî açıdan anlamlı bir azalma ve yine deney grubundaki katılımcıların kendini gerçekleştirme düzeylerinde, Kişisel Yönelim Envanteri'nin hem toplam puan hem de hem desteği içten alma temel alt testi açısından istatistikî açıdan anlamlı bir artmanın yaşandığı gözlenmiştir. Çalışma bibliyoterapi yöntemi ile ilgili bilgi ayrıntılı bilgi vermesi ve hikâyelerin bibliyoterapi yönteminde nasıl kullanılacağı konusunda örnek teşkil etmesi adına büyük önem arz etmektedir.

Coşkun ve Çetin (2013), “Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Öykülerinde Bibliyoterapik Unsurlar ve Türkçe Eğitimi” adlı çalışmalarında bibliyoterapi hakkında bilgi vermiş, Kabaağaçlı'nın hikâyelerini bibliyoterapi yönünden incelemiş ve Türkçe eğitimi ile bibliyoterapi arasında anlamlı bir ilişki kurmuşlardır. Çalışma, Türk yazının başarılı

isimlerinin hikayelerinin bibliyoterapide bir araç olarak kullanılıp kullanılmayacağı konusunda bir örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Tarhan (2014), “Mesnevi Terapi adlı üç ana başlıktan oluşan eserinde bibliyoterapi yöntemini ele alır. Yazar, Mesnevi'nin bazı ciltlerinde “Ruhlara şifadır, sevgilileri sevdiğine, hastalarını sağlığına kavuşturur.” ibaresinin yer aldığını, bunun da Mesnevi'de geçen hikâyeler aracılığıyla oluşturulduğunu söyler (s.46). Yazara göre bibliyoterapide bir hikâye ya da masal üzerinde analiz ve çıkarım yapılır ve elde edilen çıkarımlar sonucunda sorun oluşturan konu derinlemesine incelenir. Kişinin çözüm sürecine girmesi, çıkarımlarda bulunabilmesi ona tartışarak sorun çözmeği öğretir. Travma böylece çözülür. Mevlana'nın anlattığı hikayelerin de travma çözücü etkisi vardır. Tarhan, Mesnevi'den seçtiği hikâyeler aracılığıyla ve hikâyeler sonrasındaki yönlendirme ve açıklamalarıyla bireylerin ruhlarına dokunmayı amaçlar. Her bir hikâye sonunda Mesnevi'den alınan ve konuyu özetleyen bir özlü söz de mevcuttur. Yazarın “Aşk Terapi” ve “Yunus Terapi” isimli eserleri de tıpkı “Mesnevi Terapi” gibi masal ve hikâyelerin ruhu iyileştirmek için nasıl kullanılacağına dair bilgi vermesi yönüyle araştırmacıların, kendine yardım yönüyle de ruhunu iyileştirmek isteyenlerin başvurabileceği bir eserdir.

Özdemir (2015), “Bibliyoterapi ile Sorun Çözme: Çözüm Var Sorun Yok” adlı eserinde bibliyoterapiyi tanımlamış ve bibliyoterapinin 1900'lerde kullanılmaya başlandığı savunulsa da aslında bizde çok önceden, 1200'lü yıllarda kullanıldığını ileri sürmüştür. Bilimsel olmasa da Mevlana, “Mesnevi”sinde hikâyeleri iyileşmeye yarayan araçlar olarak kullanmıştır. Bu sebepler, bu kitapta yer alan hikâyelerin çoğu da Mesnevi'den seçilmiştir. Her bir bölümün başında Mevlana'ya ait bir söz yer alırken, sonunda da doğru yönlendirme sağlayabilmek amacıyla konunun özüne dair bir öneride bulunulmuştur. Kitap bibliyoterapi hakkında bilgi vermesi, hikâyelerin bibliyoterapi konusunda nasıl kullanılacağına dair örnekler teşkil etmesi ve hikâyelerin sonunda yer alan yönlendirici önerileri sayesinde hem kendi kendine yardım konusunda okuyucuya hem de bibliyoterapi konusunda araştırmaya yapanlara yol gösterici niteliktedir.

Deniz (2015), “Reading Therapy: An Evaluation Of Literary Boks About Puberty On The Axis Of Bibliotherapy” isimli eserinde “Bir Genç Kızın Gizli Defteri, Küçük

Kara Balık, Mucitler ve İcat Öyküleri, Meşhur Olan Fakir Çocuklar, Büyük Hayatlar-Büyük Düşünceler, Yeşil Kiraz, Durdurun Dünyayı İnecek Var, Düşünüyorum Öyleyse Sınavdan Kaç Alırım?, 14 Yaşında Bir Genç Kızım Ben, Bizim Gizli Bahçemizden” isimli satış listelerinin üst sıralarında yer alan on adet gençlik romanını incelemiş ve Erikson’un psikososyal gelişim kuramında ele aldığı ergenlik çağı durumlarıyla bu kitapların temalarını eşleştirmiştir. Çalışmada genç bireylerin kitap tercihleri ve problemler eşleştirildiğinde benzer arayışı, kendini keşfetme, rol modeli arayışı, sosyoekonomik durum farklılıkları, kural/kuralsızlık çatışması, sınav kaygısı, karşı cinsi fark etme gibi temaların ortak olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışma, gençlik kitaplarını en çok satanlar listesinden yola çıkarak ele almış ve bibliyoterapi açısından incelemiştir. Çalışma, ergenlik dönemini yaşayan gençlerin, kitap seçimleriyle kendilerine yardım girişimlerini bibliyoterapi çerçevesinde incelemek, Türkçe öğretmenlerine, öğrencilerine eğitim ortamlarında kendine yardım konusunun nasıl yardımcı olabileceklerini göstermek hususunda katkıda bulunması bakımından önemlidir.

İpek Eğilmez ve Erdemir (2016)’ in “Eflâton Cem Güney In Terms Of Bbliotheraphic Elements: Once Upon A Time” adlı çalışmalarında ünlü masal derlemecilerinden Eflâton Cem Güney’in “Evvel Zaman İçinde” isimli masal kitabında yer alan yedi adet masalı bibliyoterapi çerçevesinde incelemişler ve şu sorulara yanıt aramışlardır: 1. Bibliyoterapi yöntemi nedir?, 2. Masallar bir bibliyoterapi aracı olarak kullanılabilir mi?, 3. Evvel Zaman İçinde isimli kitapta yer alan yedi adet masalda bibliyoterapik örnekler mevcut mudur? Çalışma, bibliyoterapinin Türkçe eğitimi alanında kullanılmasına yönelik örnek teşkil etmesi bakımından önem arz etmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, deney ve kontrol gruplarının oluşturulması, deneysel işlemler ve verilerin analizi ile ilişkili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

“100 Temel Eser listesinde yer alan masallardaki bibliyoterapik unsurlar” konulu bu çalışma, bir “durum çalışması”dır. Çalışmada araştırma yöntemi olarak içerik analizi yöntemi, veri toplama tekniği olarak da doküman analizi kullanılmıştır.

Durum çalışması sosyal bilimlerde kullanılan bir yöntemdir. Toplumsal bir birimin geçmişini, şimdiki durumunu ve çevreyle ilişkisel özelliklerini oldukça ayrıntılı bir biçimde incelenmesi durum çalışması yöntemi ile yapılabilir. Durum çalışması, tek bir kişinin, bir ortamın, tek bir tür dokümanın ve olayın ayrıntılı olarak incelenmesidir (Kazak, 2001: 146).

İçerik analizi yönteminin ise farklı tanımları mevcuttur. Bu farklılık, içerik analizi yöntemine yönelik farklı bakış açılarından ileri gelmektedir. İçerik analizi ile ilgili olarak yapılan tanımların en eskisi Berelson tarafından yapılmıştır. Berelson’a göre içerik analizi, “iletişimin yazılı açık içeriğinin nesnel, dizgeli ve sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir” (Akt: Gökçe, 2006).

Merten (1983: 15) e göre “içerik analizi toplumsal gerçeğin yazılı/açık içeriklerinin özelliklerinden içeriği yazılı/açık olmayan özellikler hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla toplumsal gerçeği araştıran bir yöntem” (Akt. Gökçe, 2006); Stacey (1970)’e göre “Temelde nitel verilerin nicel terimlere indirgendiği bir teknik (Aktaran: Öğülmüş, 1991)”; Smith (1975)’e göre ise “içerik çözümlemesi, mevcut verileri

özetleme, standardize etme, karşılaştırma ya da başka bir biçime dönüştürme araçları (Aktaran: Ögülmüş, 1991)’ olarak tanımlamıştır.

Cohen, Manion ve Morrison (2007)’a göre içerik analizi, eldeki yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi ve belirtilmesi işlemi olarak da tanımlanmaktadır (Akt. Sert vd., 2012: 352). Çalışmada dört adet masal kitabındaki seksen sekiz masal içerdikleri mesajlara göre gruplandırılmak istenildiği ve masalarda var olan bibliyoterapik unsurlar on beş madde altında toplandığı için içerik analizi yönteminin kullanılması uygun görülmüştür.

İçerik analizinin genel özellikleri Holsti (1968. Aktaran: Ögülmüş, 1991)’ye ve Mayring (1993. Aktaran: Gökçe, 2006)’e göre şöyledir:

Nesnellik, farklı araştırmacı, gözlemcilerin ya da çözümleyicilerin aynı dokümandan aynı sonuçlara ulaşılabilmesidir. Bu bilimselliği yakalamak için son derece önemlidir.

Bu sebeple örnekleme oluşturan dört masal kitabı iki alan uzmanı ve bir eğitim uzmanına da okutulmuş, nesnellik bu şekilde sağlanmaya çalışılmıştır.

Sistemlilik, araştırmacının yalnızca kendi çalışmasının amaçları doğrultusundaki verileri çözümlemesi, diğer verileri göz ardı etmesidir.

Çalışmada, bibliyoterapik unsurları barındırmayan, okuyucuyu herhangi bir sorun ve çözümüne yönlendirmeyen; yalnızlık hissinden kurtarmayan, herhangi bir çatışma unsuruna yer vermeyen; yeni değer tutum ve davranış geliştirmeyi sağlamayan fıkra nitelikli masallar incelemeye alınmamıştır.

Genellik, bulguların kuramsal bir temele sahip olmasıdır. İleti hakkında betimsel bir bilgidен çok iletinin alıcısı ya da vericisinin bilinen özellikleri ile karşılaştırılmış olması betimsel bilgiyi bilimsel bir değere taşır.

Çalışmada incelenen masallardaki bibliyoterapik unsurların vermek istediği mesajların muhatabı öğrencilerdir. Bu nedenle elde edilen bulguların yorumunda sorun çözme becerilerinin çocuklar üzerindeki olası etkileri verilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerden yola çıkılarak masalarda yer alan bibliyoterapik unsurların toplam sayısı, frekans ve yüzde değerleri belirtilmiş; ön plana çıkan

bibliyoterapik unsurlar masalların bibliyoterapi yöntemindeki yeri ve işlevi tartışılmıştır.

3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği ilköğretim seviyesi “100 Temel Eser” listesinde yer alan on üç adet kitapta yer alan üç yüz yirmi dokuz masal oluşturmaktadır.

Çalışmanın örneklemi ise “100 Temel Eser” listesinde yer alan on adet masal kitabından random yöntemiyle seçilen dört masal kitabı ve bu kitaplarda yer alan seksen sekiz masaldır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Durum çalışmalarında veri toplamak için birçok yöntem kullanılabilir. Veriler, dokümanlardan, detaylı röportajlardan, test sonucu ve arşiv kayıtlarından toplanabilir (Christensen vd., 2015: 146-147).

Durum çalışmalarında veri analizinin temel düşüncesi her bir durumun ayrı ve yoğun bir biçimde analiz edilmesi yönündedir. Bu da herhangi bir durumun parçalarında oluşmuş bir sistemmişçesine analiz edilmesini gerektirir. Durum çalışması ayrıca analiz işleminin sonunda birleştirmeyi de içerir. Araştırmacının soru ya da soruları durumla ilişkili olmak zorundadır (Christensen vd., 2015: 149).

İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 79). Cohen, Manion ve Morrison (2007)’a göre içerik analizi, eldeki yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi ve belirtilmesi işlemi olarak da tanımlanmaktadır (Akt. Sert vd., 2012: 351). Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla kitap, kitap bölümü, mektup, tarihsel dokümanlar, gazete başlıkları ve yazıları gibi bir metnin bazı

sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenabilir bir teknik olarak tanımlanabilir. Çalışma metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır (Büyüköztürk vd., 2008). İçerik analizinin temel amacını toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olarak ifade eden Yıldırım ve Şimşek (2006)'e göre toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir.

Çalışmada, verilerin sağlıklı bir şekilde toplanabilmesi için iki alan ve bir eğitim uzmanından görüş alınarak hazırlanan bir rubrik kullanılmıştır. Ulusal ve uluslararası ilgili literatür taranarak, sonuçta elde edilen maddeler bir havuzda toplanmıştır. Uluslararası literatür doğrultusunda toplam on sekiz problem tespit edilmiş; bu problemleri kapsayan on beş maddelik aşağıdaki rubrik oluşturulmuştur.

MASALIN SAYISI			
Masalın Adı:	Masalın Kahramanları:		
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%	
1. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış			
2. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma			
3. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme			
4. Duygudaşlık (Empati)			
5. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)			
6. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma			
7. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme			
8. İletişim becerilerini geliştirme			
9. Kalıp yargıların yumuşatılması			
10. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma			
11. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Öz bilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)			
12. Motivasyon			
13. Plân yapma, plânlı olma			

14. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)			
15. Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme			
TOPLAM			
Masaldan Çıkarılan Ders:			
Masaldan Çıkarılan Dersin İşaret Ettiği Bibliyoterapik Unsurlar:			
Masalın Önerilme Durumu:			

3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın veri analizinde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187).

Çalışmanın veri analizi sürecinde, öncelikle araştırmanın kaynaklarını oluşturan Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında ilköğretim için tavsiye ettiği “100 Temel Eser” listesinde yer alan on üç masal kitabı satın alınarak bir araya getirilmiş; ayrıca bibliyoterapi, masallar, Türk masalları, değerler eğitimi, özü yakalama ve kavramlaştırma ile ilgili kütüphane ve internet ortamından kaynaklar taranmıştır.

İlgili literatür taranarak ve iki alan ile bir eğitim uzmanının görüşü alınarak hazırlanan on beş maddelik bir liste (rubrik) oluşturulmuş, ardından seksen sekiz adet masal bu on beş madde doğrultusunda ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu süreçte araştırmayı nesnel verilerden uzaklaştırmamak için, herhangi bir kritere bağlı olmaksızın seçilen örnek masallar, iki alan uzmanı ve bir eğitim uzmanı tarafından daha değerlendirilmiş ve araştırmacının çıkarmış olduğu sonuçlarla karşılaştırılmıştır. Ardından her masal için bir ders cümlesi, araştırmacı tarafından belirlenmiş ve masaldan çıkarılan bu dersin işaret ettiği bibliyoterapik unsurlar da ayrıca ele alınmıştır. Bu işlemin sonunda tüm masalarda yer alan ve öne çıkan bibliyoterapik unsurları belirleyebilmek ve karşılaştırabilmek için ortak bir tablo oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında içerik analiziyle incelenen masallardan elde

edilen veriler betimsel istatistikî yöntemler (yüzde ve frekans) kullanılarak çözümlenmiştir. Oluşturulan havuzda kayıtlı bulunan veriler ile ilgili olarak, her bir unsura karşılık gelecek şekilde verilerin frekansları ve bu frekanslara bağlı olarak yüzde oranları hesaplanmıştır. Sonuçta elde edilen sayısal veriler çizelgeler halinde sunulmuştur. Araştırmanın sonucunda, “Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili BORATAV), Allı ile Fırfırı I-II (Oğuz TANSEL), Billur Köşk Masalları (Tahir ALANGU)” isimli kitaplarda yer alan “sorun çözme becerileri, iletişim becerilerini geliştirme, daha olumlu bir benlik algısı oluşturma, yardımseverlik, uzlaşmacılık, kararlılık” gibi bibliyoterapik unsurlar örnekleriyle ayrıntılı olarak ele alınmış, unsura dair örnekler verilmiş ve bulgulara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın temel amacı ve alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgulara ve ilgili yorumlara yer verilmiştir.

4.1 100 Temel Eserde Yer Alan Masal Kitaplarındaki Bibliyoterapik Unsurlara Dair Bulgular

Bu bölümde, ulusal ve uluslararası literatür taranmış, bibliyoterapinin konu aldığı problemler şu şekilde başlıklandırılmıştır:

1. Duygusal değişimler, dönemsel duygu değişimleri
 - Ölümler (Anne, baba, kardeş kaybı)
 - Boşanmış ebeveynlere sahip olma
 - İkinci evlilik yapan ebeveynlere sahip olma (Üvey anne, üvey baba)
 - Koruyu aileye sahip olma
 - Ebeveynleri hapisanede bulunan çocuklar
 - Taşınma ile gelen çevre değişikliği
 - Doğal afetler, felaketler ve ani kayıplar
 - Evsiz kalma
2. Var olan engel durumları
 - Görme bozukluğu
 - İşitme bozukluğu
 - Öğrenme bozuklukları
 - Zihinsel engel
 - Psikolojik engel
 - Sosyal bozukluklar

3. Zorbalık ve çözüm yolları
 - Zorbalığa maruz kalmak,
 - Zorbalık göstermek
4. Aile, sosyal çevre ve arkadaş çevresindeki çatışmalar
 - Aile içi şiddet
 - Sosyal çevrede şiddet
 - Ayrımcılığa maruz kalma
 - Irkçılığa maruz kalma
 - Sosyal çevre, arkadaş çevresi, aile tarafından dışlanma
5. Diğerlerinden farklı görünmek (obezite, cücelik, albinizm vb.) ve bu durumu kabullenme süreci
6. Kronik hastalıklar ve uzun süren tedavi süreci
7. Sürekli kaygı durumu
8. Bağımlılık
9. Depresyon
10. Kalıp yargıların
11. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme
12. Günlük bakımına özen gösterme
13. Uyku zamanı problemleri
14. Karşıdakine güven duyamama
15. Amaçsızlık
16. Aşırı mükemmeliyetçilik
17. Terbiye, görgü, gelenek ve görenek yoksunluğu
18. İletişim problemleri yaşama

Literatür taranarak ana problem başlıkları tespit edildikten sonra; Coşkun ve Çetin (2013), Tarhan (2014) ve Yılmaz (2014) 'ın çalışmalarından yola çıkılarak, iki alan uzmanı ve bir eğitim uzmanı ile birlikte on beş maddelik bir rubrik oluşturulmuştur. Masalların bibliyoterapik unsurlar açısından incelenmesi için hazırlanan bu rubrikte yer alan maddeler şunlardır:

- Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması; ebeveynlerin çocuklarının gelişimsel ihtiyaçları tanınması ve bu ihtiyaçlara cevap vermesi
- Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma ve bu unsurlara dair sorumluluk alabilme
- Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme
- Duygudaşlık (Empati)
- Duygusal boşalım ve stresten kurtulma (Öfke, stres ve zaman yönetimi)
- Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma
- Fırsatları tespit etme ve değerlendirme
- İletişim becerilerini geliştirme
- Kalıp yargıların yumuşatılması
- Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma
- Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)
- Motivasyon ve geleceği planlama
- Plân yapma, plânlı olma
- Sorun çözme becerilerini (Sorunların çözümüne dair içgörü geliştirme, öngörülü olma)
- Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme

Oluşturulan bu rubrik aracılığıyla çalışma kapsamında ele alınan seksen sekiz masal ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu işlemin sonunda tüm masalarda yer alan ve öne çıkan bibliyoterapik unsurları belirleyebilmek ve karşılaştırabilmek için genel bir tablo oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında, içerik analiziyle incelenen masallardan elde edilen veriler, betimsel istatistikî yöntemler (yüzde ve frekans) kullanılarak çözümlenmiştir. Ardından her bir unsura karşılık gelecek şekilde verilerin frekansları ve bu frekanslara bağlı olarak yüzde oranları hesaplanmıştır. Sonuçta, sayısal veriler çizelgeler halinde sunulmuştur ve elde edilen veriler ayrı ayrı yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında, kırk dokuzu “Az Gittik Uz Gittik”, yirmi beşi “Allı ile Fırfırı I-II” ve on dördü “Billur Köşk Masalları”nda olmak üzere seksen sekiz masaldan on dokuz tanesi hayvan masalıdır.

Çalışma esnasında incelenen masallar şunlardır:

1. Ayağına Diken Batan Karga (Az Gittik Uz Gittik)
2. Bokböceği (Az Gittik Uz Gittik)
3. Yarım Horoz (Az Gittik Uz Gittik)
4. Koca Nine ile Tilki (Az Gittik Uz Gittik)
5. Ayşe, Fatma Kuzular (Az Gittik Uz Gittik)
6. Ayı ile Tilki (Az Gittik Uz Gittik)
7. Yolcu ile Yılan (Az Gittik Uz Gittik)
8. Tilki (Az Gittik Uz Gittik)
9. Kuyruğu Zilli Tilki (Az Gittik Uz Gittik)
10. Tilki ile Yılan (Az Gittik Uz Gittik)
11. Göğsü Kınalı Serçe (Az Gittik Uz Gittik)
12. Erler- Dev Karısına Koca Olmaya Giden Keloğlan (Az Gittik Uz Gittik)
13. Dev-Baba (Az Gittik Uz Gittik)
14. Dünya Güzeli (Az Gittik Uz Gittik)
15. Benli Bahri (Az Gittik Uz Gittik)
16. Kral Padişahının Kızı (Az Gittik Uz Gittik)
17. Kara Tavuk (Az Gittik Uz Gittik)
18. Yeraltı Diyarının Kartalı (Az Gittik Uz Gittik)
19. Cazı Kız (Az Gittik Uz Gittik)
20. Çan Kuşu, Çor Kuşu (Az Gittik Uz Gittik)
21. Papağan (Az Gittik Uz Gittik)
22. Çember Tiyyar (Az Gittik Uz Gittik)
23. Deli Gücük (Az Gittik Uz Gittik)
24. Eşek Kafası (Az Gittik Uz Gittik)
25. Üşengeç (Az Gittik Uz Gittik)
26. Altı Kız Babası (Az Gittik Uz Gittik)
27. Telli Top (Az Gittik Uz Gittik)

28. Ütelek(Az Gittik Uz Gittik)
29. Mehmed Eşkîya (Az Gittik Uz Gittik)
30. İlik Sultan (Az Gittik Uz Gittik)
31. Balıkçı Güzeli (Az Gittik Uz Gittik)
32. Hızır (Az Gittik Uz Gittik)
33. Tık Sopam (Az Gittik Uz Gittik)
34. Tencerecik (Az Gittik Uz Gittik)
35. Üç Bilenler (Az Gittik Uz Gittik)
36. Fesatçı Saliha (Az Gittik Uz Gittik)
37. Allah Kerim Padişahın Oğlu Erim (Az Gittik Uz Gittik)
38. Derviş Baba (Az Gittik Uz Gittik)
39. Çiftçi Mehmed Ağa (Az Gittik Uz Gittik)
40. Kaz Yollasam Yolar mısın? (Az Gittik Uz Gittik)
41. Zengin Hamamı (Az Gittik Uz Gittik)
42. Kösenin Tavşanı (Az Gittik Uz Gittik)
43. Köse Ayak Kaç? (Az Gittik Uz Gittik)
44. Üselek (Az Gittik Uz Gittik)
45. Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu (Az Gittik Uz Gittik)
46. Nohut Oğlan (Az Gittik Uz Gittik)
47. Culfa Kadınları (Az Gittik Uz Gittik)
48. Akıllı Oğlanlar ile Deli Oğlanlar (Az Gittik Uz Gittik)
49. Karatepeli Hikâyeleri (Az Gittik Uz Gittik)
50. Üç Peri Kızı (Allı ile Fırfırı)
51. Allı ile Fırfırı (Allı ile Fırfırı)
52. Oduncunun Karısı (Allı ile Fırfırı)
53. Mavi Benekli Firik (Allı ile Fırfırı)
54. Çobanla Bey Kızı (Allı ile Fırfırı)
55. Naz Kız (Allı ile Fırfırı)
56. Becerikli Kız (Allı ile Fırfırı)
57. Alaca Bulaca (Allı ile Fırfırı)
58. Dünya Güzeli (Allı ile Fırfırı)
59. Balıkçı (Allı ile Fırfırı)

60. Kabak Donunda Kız (Allı ile Fırfırı)
61. Topal Dev (Allı ile Fırfırı)
62. Korkak Adam (Allı ile Fırfırı)
63. Kırk Kardeşler (Allı ile Fırfırı)
64. Allı Tilki (Allı ile Fırfırı)
65. Hotlu Kız (Allı ile Fırfırı)
66. Avcı Oğlu (Allı ile Fırfırı)
67. Konuşan Balıkla Yalnız Kız (Allı ile Fırfırı)
68. Üç Kardeşler (Allı ile Fırfırı)
69. Dalyanoğlu (Allı ile Fırfırı)
70. Mavi Gelin (Allı ile Fırfırı)
71. At, Tilki, Kurt (Allı ile Fırfırı)
72. Karanlık Dünya (Allı ile Fırfırı)
73. Yedi Dullar (Allı ile Fırfırı)
74. Perioğlu (Billur Köşk Masalları)
75. Billur Köşk Masalları (Billur Köşk Masalları)
76. Helvacı Güzeli (Billur Köşk Masalları)
77. Ağlayan Nar Gülen Ayva (Billur Köşk Masalları)
78. Muradına Eren Dilber (Billur Köşk Masalları)
79. Muradına Ermeyen Dilber (Billur Köşk Masalları)
80. Tasa Kuşu (Billur Köşk Masalları)
81. Zümrüdüanka Kuşu (Billur Köşk Masalları)
82. İğci Baba (Billur Köşk Masalları)
83. Hırsız ile Yankesici (Billur Köşk Masalları)
84. Sefa ile Cefa (Billur Köşk Masalları)
85. Saka Güzeli (Billur Köşk Masalları)
86. Karayılan (Billur Köşk Masalları)
87. Alicengiz Oyunu (Billur Köşk Masalları)
88. Mercan Kız (Billur Köşk Masalları)

Araştırmada, toplamda seksen sekiz masalın, hazırlanan rubrik aracılığıyla, detaylı olarak incelenmesi sonucu bir ortak çizelge elde edilmiştir. Bu ortak çizelgede üst sütun bibliyoterapi unsurlarına, sol sütun araştırma kapsamında incelenen seksen

sekiz masala ayrılmıştır. Var olan bibliyoterapik unsurlar her masal için ayrı ayrı tabloya işaretlenmiş, toplam ve yüzde değerleri alınmıştır. Yatay satırlar, masalda yer alan farklı bibliyoterapik unsurların toplam sayısının bulunmasına yardımcı olurken; dikey sütunlar, bibliyoterapik unsurların her birinin masalarda kaç kez kullanıldığının görülmesine yardımcı olmuştur. Buna göre, çizelge 4.1. incelendiğinde, Az Gittik Uz Gittik, Allı ile Fırfırı I-II, Billur Köşk Masalları kitaplarında yer alan masalarda toplamda bin yüz sekiz bibliyoterapik unsurun yer aldığı görülmektedir.

Çizelge 4.1. Masallar ve Bibliyoterapik Unsurlara Dair Genel Tablo

Masallar		Bibliyoterapik unsurları															Bibliyoterapik Unsurlar Toplamı	
		İletişim becerilerini geliştirme	Sorun çözme becerilerini	Öfke, stres ve zaman yönetimi	Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme	Duygudaşlık (Empati)	Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görebilme	Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	Motivasyon ve geleceği planlama	Kalıp yargıların yumuşatılması	Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme	Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çöz.	Plan yapma, plânlı olma	f	%
1	Ayağına Diken Batan Karga	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	11	-	-	11	1,0
2	Bokböceği	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	10	0,9
3	Yarım-Horoz	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	5	0,5
4	Koca-Nine ile Tilki	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	8	0,7
5	Ayşe, Fatma Kuzular	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	6	0,5
6	Ayı ile Tilki	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	4	-	-	8	0,7
7	Yolcu ile Yılan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2	0,2
8	Tilki	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	0,2
9	Kuyruğu Zilli Tilki	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,1
10	Tilki ile Yılan	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	0,3
11	Göğsü Kınalı Serçe	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	0,2
12	Erlər-Karısı'na Koca Olmaya Giden Keloğlan	3	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	20	1,8
13	Dev-Baba	7	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	2	41	3,7
14	Dünya-Güzeli	2	6	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	15	-	1	28	2,5
15	Benli-Bahri	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	9	0,8
16	Kral-Padişahının	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	6	0,5

	Kızı																	
17	Kara-Tavuk	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	4	-	-	7	0,6
18	Yer altı Diyarının Kartalı	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	15	1,4
19	Cazı-Kız	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	0,3
20	Çan-Kuşu, Çor-Kuşu	1	3	-	-	-	-	2	1	-	-	-	1	15	-	-	23	2,1
21	Papağan	8	1	2	1	-	-	-	-	-	-	1	2	10	1	-	26	2,3
22	Çember-Tiyar	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	5	0,5
23	Deli-Göçük	2	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	13	-	-	21	1,9
24	Eşek-Kafası	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	5	-	-	10	0,9
25	Üşengeç	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	5	0,5
26	Altı Kız Babası	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	1	-	-	6	0,5
27	Telli-Top	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	0,1
28	Ütelek	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	5	0,5
29	Mehmed- Eşkiya	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	11	1,0
30	İlik-Sultan	4	2	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	9	-	-	18	1,6
31	Balıkçı Güzeli	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	8	-	-	12	1,1
32	Hızır	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	4	0,4
33	"Tık Sopam"	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3	0,3
34	Tencerecik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	0,1
35	Üç-Bilecenler	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	5	-	-	9	0,8
36	Fesatçı Seliha	-	2	-	1	-	-	-	-	3	-	-	-	1	-	-	7	0,6
37	"Allah Kerim, Padişah Oğlu Erim"	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	3	0,3
38	Derviş-Baba	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,1
39	Çiftçi Mehmed Ağa	2	4	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	9	-	-	16	1,4
40	Kaz Yollasam Yolar mısın?	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	4	0,4
41	Zengin Hamamı	-	1	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	4	-	-	8	0,7
42	Köse'nin Tavşanı	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,1

43	Köse Ayak Kaç?	-	1	-	-	-	-	-	-	1			1	1	-	-	4	0,4
44	Üselek	-	3	-	-	-	-	-	1	4	-	-	-	3	-	-	11	1,0
45	Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	-	-	5	0,5
46	Nohut-Oğlan	1	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	3	-	-	7	0,6
47	Culfa Kadınları	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	0,3
48	Akıllı Oğlanlar ile Deli-Oğlan	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	7	-	-	10	0,9
49	Karatepli Hikayerleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0,0
50	Üç Peri Kızı	1	5	1	-	-	1	-	3	-	-	-	-	18	-	-	29	2,6
51	Al'lı il Fırfırı	-	5	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	8	0,7
52	Oduncunun Karısı	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	0,3
53	Mavi Benekli Firik	1	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	5	-	-	10	0,9
54	Çobanla Bey Kızı	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	21	1,9
55	Naz Kız	1	3	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	3	-	-	11	1,0
56	Becerikli Kız	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	5	0,5
57	Alaca Bulaca	1	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	12	1,1
58	Dünya Güzeli	3	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	20	1,8
59	Balıkçı	5	3	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	9	-	-	19	1,7
60	Kabak Donunda Kız	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	3	-	-	4	0,4
61	Topal Dev	3	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	14	-	-	20	1,8
62	Korkak Adam	-	3	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	3	-	-	10	0,9
63	Kırk Kardeşler	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	10	-	-	13	1,2
64	Al'lı Tilki	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	0,1
65	Hotlu Kız	1	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	12	-	-	16	1,4
66	Avcı Oğlu	-	2	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	2	-	-	8	0,7
67	Konuşan Balıkla Yalnız Kız	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	7	-	-	9	0,8
68	Üç Kardeşler	4	13	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	6	-	-	25	2,3

69	Dalyanoğlu	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	11	-	-	16	1,4	
70	Mavi Gelin	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	9	-	-	16	1,4	
71	At, Tilki, Kurt	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	0,2	
72	Karanlık Dünya	1	8	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	15	-	-	25	2,3	
73	Yedi Dullar	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	-	-	9	0,8	
74	Perioğlu	-	4	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4	-	-	9	0,8	
75	Billur Köşk ile Elmas Gemi	7	6	1	-	-	-	-	1	-	-	2	1	17	-	-	35	3,2	
76	Helvacı Güzeli	3	5	-	-	-	1	1	-	2	-	-	-	13	-	-	25	2,3	
77	Ağlayan Nar ile Gülün Ayna	5	12	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	21	-	-	41	3,7	
78	Muradına Eren Dilber	-	2	1	-	-	-	5	-	1	-	1	-	8	-	-	18	1,6	
79	Muradına Ermeyen Dilber	1	2	-	-	-	1	2	-	1	-	1	1	19	-	-	28	2,5	
80	Tasa Kuşu	3	1	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	11	-	-	18	1,6	
81	Zümrüdüanka Kuşu	4	12	1	3	-	1	2	-	5	-	-	-	23	-	-	51	4,6	
82	İğci Baba	-	2	-	1	-	2	-	-	-	-	-	1	6	-	-	12	1,1	
83	Hırsız ile Yankesici	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	5	0,5	
84	Sefa ile Cefa	5	4	-	-	-	-	-	1	2	-	1	-	16	-	-	29	2,6	
85	Alicangiz Oyunu	3	4	-	-	-	-	-	2	4	-	1	-	4	-	-	18	1,6	
86	Saka Güzeli	-	3	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	16	-	-	22	2,0	
87	Karayılan	4	8	-	-	-	1	1	1	-	-	2	2	15	-	-	34	3,1	
88	Mercan Kız	2	4	-	-	-	1	-	-	-	-	2	1	14	-	-	24	2,2	
Toplam Değer Sayısı		f	111	212	14	21	0	15	23	22	58	0	16	15	596	2	3	1108	100
Yüzde		%	10	19,1	1,3	1,9	0,0	1,4	2,1	2,0	5,2	0	1,4	1,4	53,7	0,2	0,3	100	

İncelenen masalarda, bibliyoterapik unsurlardan hangilerinin ön plana çıktığı aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 4.2. Öne Çıkan Bibliyoterapik Unsurlar

Bibliyoterapik unsur	f	%
1. Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme	596	53,7
2. Sorun çözme becerilerini geliştirme	212	19,1
3. İletişim becerilerini geliştirme	111	10
4. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	58	5,2
5. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	23	2,1
6. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	22	2
7. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	21	1,9
8. Kalıp yargıların yumuşatılması	16	1,4
9. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	15	1,4
10. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	15	1,4
11. Öfke, stres ve zaman yönetimi	14	1,3
12. Plân yapma, plânlı olma	3	0,3
13. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması	2	0,2
14. Duygudaşlık (Empati)	-	-
15. Motivasyon ve geleceği planlama	-	-
Toplam	1108	100

Çizelge 4.2.'de "Az Gittik Uz Gittik, Allı ile Fırfırı I, Allı ile Fırfırı II, Billur Köşk Masalları isimli masal kitaplarında yer alan seksen sekiz masalda tespit edilen bibliyoterapik unsurlar en çoktan en aza doğru sıralanmıştır. Masalarda en çok %53.7'lik oranla "yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme," %19.1'lik oranla "sorun çözme becerileri", %10'luk oranla "iletişim becerilerini geliştirme", %5.2'lik oranla "fırsatları tespit etme ve değerlendirme", %2.1'lik oranla "daha olumlu bir benlik algısı geliştirme", %2'lik oranla "kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma", %1.9'luk oranla "kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme", %1.4'lük oranlarıyla "kalıp yargıların yumuşatılması; çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma; farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma", %0.3'lük oranla "plân yapma, plânlı olma" ve %0.2'lik oranla "anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması" unsurlarının olduğu belirlenmiştir. İncelenen metinlerin hiçbirinde "empati" ile "geleceği planlama ve motivasyon" unsurları tespit edilememiştir.

Çizelge 4.3. Bibliyoterapik Unsurları En Fazla İçeren Masallar

Masalın adı	Masalın yer aldığı kitap	f	%
Zümrüdüanka Kuşu	Billur Köşk Masalları	51	4,6
Dev-Baba	Az Gittik Uz Gittik	41	3,7
Billur Köşk ile Elmas Gemi	Billur Köşk Masalları	35	3,2
Karayılan	Billur Köşk Masalları	34	3,1
Üç Peri Kızı	Allı ile Fırfırı	29	2,6
Dünya-Güzeli	Az Gittik Uz Gittik	28	2,5
Papağan	Az Gittik Uz Gittik	26	2,3
Üç Kardeşler	Allı ile Fırfırı	25	2,3
Karanlık Dünya	Allı ile Fırfırı	25	2,3
Mercan Kız	Billur Köşk Masalları	24	2,2
...

Bibliyoterapik unsurlar, masallar açısından değerlendirildiğinde en çok unsurun yer aldığı ilk on masal; %4.1'lik oranla “Zümrüdüanka Kuşu” masalında bulunduğu, bunu takiben sırasıyla %3.7'lik oranla “Dev-Baba”, %3.2'lik oranla “Billur Köşk ile Elmas Gemi”, %3.1'lik oranla “Karayılan”, %2.6'lık oranla “Üç Peri Kızı”, %2.5'lik oranla “Dünya-Güzeli”, %2.3 oranlarıyla “Papağan, Üç Kardeşler, Karanlık Dünya” ve %2.2'lik oranla “Mercan Kız” adlı masalarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Masalların çoğunda kahramanların isimlerine yer verilmemiştir. İsimden ziyade kahramanlar fiziksel yahut ruhsal özellikleriyle anılmaktadır. İyi-kötü ayrımında ele alınmış olan masal kahramanlarının adlandırılış biçimlerinin, onların karakterleri hakkında ipucu verecek nitelikte olduğu göze çarpmaktadır. İyi karakterler, “Dünya Güzeli, Yeşilli Sultan, Nine, Talihsiz Kızın Anacığı, Şehzade, Padişah, Sultan, Akça Koç” olarak adlandırılırken; kötü karakterler “Üvey Ana, Yedi Başı Dev, Kara Koç, Hotlu Kız, Ütelek, Al'lı, Allı Sultan” kavramları ile adlandırılmıştır.

Konuları açısından benzer özellikler gösteren masalların çoğunda “uğradıkları haksızlıklara rağmen iyi niyetli davranışlarından vazgeçmemeleri, yapılan hiçbir iyiliğin karşılıksız kalmayacağı ve umut etmekten vazgeçmemeleri” unsurlarını vurguladığı görülmektedir. Öte yandan bazı masallar, vermek istedikleri mesaj

hususunda net değildir veya ön plana çıkarılan özellikler olumlu değildir. Örneğin “Hırsız ile Yan Kesici (*Billur Köşk Masalları*, s. 200-213)”adlı masalda bir kadının iki kocası vardır ve kadın bu iki erkeği sabah biri akşam biri ile görüşmek suretiyle idare etmektedir. Bir gün iki adam, rastlantısal bir şekilde aynı kadının eşleri olduğunu anlarlar. Bunun üzerine bir iddiaya girerler. Bu noktada, hırsızın da yankesicinin de yaptıkları bir maharetmişçesine gösterilir. Masalın genelinde “fırsatları tespit etme ve değerlendirme ve sorunları çözme becerisi” bibliyoterapik unsurları vardır; ancak bu hususların olumlu örneklerle aktarıldığı söylenemez. Zira masalın sonunda hırsız olan adam hin bir plan sayesinde kadının tek kocası olmaya hak kazanır. Masalın vermek istediği mesaj kaba bir tabirle “Dinsizin hakkından imansız gelir.”dir. “Ütelek (*Az Gittik Uz Gittik*, s.172-177)” adlı bir başka masalda padişah karısının ölümünden sonra kendi öz kızı ile evlenmek ister, kızı bunun üzerine çok üzülür ve kendini yollara vurur. Masalın geneli “fırsatları tespit etme ve değerlendirme” bibliyoterapik unsuruna işaret etmekte olsa da bu kötü örnek dolayısıyla çocuklar için uygun bir masal olmadığı düşünülmektedir. Bu örneklerin yanı sıra bu dört masal kitabında yer alan “Karayılan, Saka Güzeli Alicengiz Oyunu, Hırsız ile Yankesici, İğci Baba, Helvacı Güzeli, Perioğlu, Yedi Dullar, Dalyanoğlu, Avcı Oğlu, Allı ile Fırfırı, Karatepeli Hikâyeleri, Akıllı Oğlanlar ile Deli Oğlanlar, Culfa Kadınları, Nohut Oğlan, Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Üselek, Kösenin Tavşanı, Çiftçi Mehmed Ağa, Derviş Baba, Fesatçı Saliha, Mehmed Eşkuya, Ütelek, Telli Top, Altı Kız Babası, Üşengeç, Cazı Kız, Kral Padişahının Kızı Benli Bahri , Ayı ile Tilki, Yarım Horoz“ adlı masallar, şiddetli ve kanlı sahnelerin çokluğu, değerlerimize uymayan özellikler taşımaları, argo sözcüklere yer vermesi, bibliyoterapik unsurları barındırma açısından yetersiz olması gibi faktörler dolayısıyla eğitim ortamlarında, gelişimsel bibliyoterapi metni/aracı olarak önerilmemektedir. Bu durum masallarımızın kıymetsiz olduğu anlamına gelmemelidir. Yalnızca metin seçimi önemli olduğu için ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için, bibliyoterapide kullanma açısından uygunluk görülmemektedir.

“Billur Köşk Masalları, Az Gittik Uz Gittik, Allı ile Fırfırı I-II” isimli kitaplarda yer alan masalarda, bibliyoterapik unsurlara dair örtük mesajların yanı sıra doğrudan göze çarpan mesajlar da yer almaktadır. İncelenen seksen sekiz masalda toplamda

bin yüz sekiz adet bibliyoterapik unsur tespit edilmiş, bu unsurlardan bazıları örnek teşkil etmesi bakımından yorumlanmıştır. Bunlar şu şekilde örneklendirilebilir:

4.1.1 Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Çalışma kapsamında incelenen masalarda; yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilmeye ilişkin yardımseverlik, hoşgörü, bağışlayıcılık, uzlaşmacılık, kararlılık, günlük bakıma özen gösterme, azimli olma, tedbirli ve temkinli olma, umudunu yitirmeme, iş birliği, cesaret, misafirperverlik, af dileme gibi değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit Bu değerler ve tutumlara ilişkin tespit edilen örnekler şunlardır:

4.1.1.1 Af dileme

(...)Bütün engellerin sonuna geldiğini anlayan şehzade, candan yürekte pişmanlığını döküp saçmış, kusurlarının affını dilemiş (Alangu, 2015:30).

Af dileme, insan ilişkilerini düzenleyen en önemli değerlerimizden bir tanesidir. Bu değeri çocuğa aktarabilme hususunda yardımcı araçlardan bir tanesi de masallardır; çünkü çocuklar masal kahramanları ve onların olaylar karşısındaki tutumları aracılığıyla değerleri özümserler. Bu tip bir değer aktarım biçimi, telkin yolundan çok daha fazla etkilidir.

“Billur Köşk ile Elmas Gemi (Alangu, 2015)” isimli masalda Yemen Padişahı’nın Oğlu İstanbul Padişahı’nın Kızı’nın kendisini sevdiğini anlayınca kibrine yenik düşer ve kızın gönlünü kırar. İstanbul Padişahı’nın Kızı bunu üzerine bir plan çerçevesinde zaman içerisinde ve kimi taktiklerle Yemen Padişahı’nın Oğlu’nu kendisine aşık eder ve oğlanın kibrini yenebilmesi için birçok zorluk çıkarır. Padişahın oğlu kıza aşık olduğu için kızın her istediğini yılmadan ve canla başla yerine getirmeye çalışır. Bir müddet sonra kız, padişahın oğlunun sevgisinden emin olur ve her şeyi anlatır. Yemen Padişahı’nın Oğlu yaptığından çok pişman olduğu için kızdan af diler. Bu hareketi üzerine kız şehzadeyi affeder ve ömür boyu mutlu olacakları bir ilişkiye – evliliğe- adım atarlar. Bu masal, af dilemenin insan ilişkilerindeki onarıcı etkisini

göstermesinin yanı sıra kararlılık ve zorluklar karşısında yılmama gibi noktalara da parmak basmaktadır.

4.1.1.2 Misafirperverlik

(...)Yer gösterir, şerbetler, şekerler, orada bulunmayan yemişler ikram edip ağırlarlar, hal hatır sorarlar (Alangu, 2015: 18).

Türk kültürünün akla ilk gelen özelliklerinden olan misafirperverlik, masallardan halk hikâyelerine, ninnilerden tekerlemelere kadar her yerde karşımıza çıkan ve bizi biz yapan değerlerden bir tanesidir. İncelenen masallardan biri olan “Billur Köşk ile Elmas Gemi (Alangu, 2015)” isimli masalda yoğun olarak işlenmiştir. Masalda, padişahın oğlu, karşı köşkün penceresinde görmüş olduğu kıza gönlünü kaptırır ve annesini kızın kim olduğunu sorup soruşturması için köşke gönderir. Vâlîde Sultan köşke ilk gittiğinde hayal kırıklığına uğrasa da ikinci gittiğinde bu durum telafi edilir. Masalda yer alan karşılama ve ağırlama şekli ve diğer örnekler bireye bu değer kazandırılmasında aile ve eğitimcilerle yardımcı olacak önemli hususlardan bir tanesidir.

4.1.1.3 Cesaret

(...) “Arkadaşlar, ben, o kızı almaya gidiyorum. Beş saate dek gelmezsem, beni aramaya gelirsiniz.” Atına bindiği gibi kaybolur. Dereleri, dağları uçarak gider. İki dağ yukarıdaki devler konağını görür. Devler, daha önceden görmüşler oğlanı. Onu yemek için pusuya yatmış bir tanesi. Oğlanın bundan haberi yok. Atık kişner, kulaklarını diker; burnunu öttürür, devi, Hançeroğlu’na gösterir. Oğlan hançerini çekip oracıkta devi haklar. Öteki devler üzerine saldırırlar, alayını temizler (Tansel, 2014: 171).

“Topal Dev (Tansel, 2014)” isimli masalda bir dişi aslan tarafından büyütülen ve dişi aslan tarafından “Hançeroğlu” oğlu olarak adlandırılan bir yiğit delikanlının zekâsı, gözü karalığı ve cesareti sayesinde düşmanlarını alt edişi, karısını kurtarması ve sonunda mutluluğa erişmesi konusu ele alınmıştır. Burada verilmek istenilen mesaj

şudur: Cesur bir şekilde, yılmadan ve kararlılıkla zorlukların üstesine gidildiği takdirde çözülemeyecek sorun yoktur.

4.1.1.4 Yardımseverlik

(...)Hemen o günden başlayarak büyük bir düğün dernek kurulmuş. Fakirler doyurulmuş, çulsuzlar giydirilmiş; yerlidir yabancısı dememişler, gelene geçene çil çil altın dağıtmışlar (Alangu, 2015: 30).

(...)Kırk gün kırk gece düğün dernek kurarlar. Fakirleri yedirirler, çulsuzları giydirirler (Alangu, 2015: 42).

Yardımlaşma ve dayanışma, huzurlu bir toplum olmanın en önemli şartlarından biridir. Çalışma kapsamında incelenen masalların çoğunun sonuç kısmında, olaylar tatlıya bağlanmakta ve gücü olanlar, güçsüzlere yardımda bulunmaktadır. Bu durum Türk kültürünün yardımlaşma, dayanışma, iş birliği gibi güzel özelliklerinin masallara ne denli yansıdığını göstermesi açısından önemlidir.

Aşağıdaki örnekler sırasıyla “Hotlu Kız (Tansel, 2014), Yolcu ile Yılan (Boratav, 2014) ve Konuşan Balıkla Yalnız Kız (Tansel, 2014)” masallarında yer alan yardımlaşma değerine yönelik örneklerdir.

(...)Bu sırada, gelinin sesini duyan harman erenlerinden üç kadın ortaya çıkıverir: “Korkmaz kızım, şimdi kurtulursun” derler. Ellerinden tutup hamamın içinde gezdirirler. Göbek taşına oturtup belini ovarlar. Gelin bir kız çocuğu getirir, dünyaya. Çimdirip kundakladıktan sonra gelinin kucağına verirler. Çorbalar getirip geline içirirler. Ertesi sabah çocuğu yıkamak için kaldırırılar, leğene tutarlar (Tansel, 2014: 218).

(...)Bir kişi seyahate çıkmış. Yolda gidiyormuş, yorulmuş... Şöyle bir kara-ağacın dibine uzanmış: “Biraz şurada dinleneyim.” demiş. Kara-ağaçta bir yılan. Ağacın altında adam ateş yakmış, alevler ağacı sarmış. Ağaç yanmakta. Yılan yukarıda çığırıyor. Zavallı yılan yanacak ateşte. “Şunu kalkayım, kurtarayım.” demiş adam. Kalkmış, yılanı kurtarmış ateşten (Boratav, 2014: 38).

(...) Mavi bıyıklı adam, balığın çırpınmalarına dayanamadı; koştu, çevresinde arandı, paslı bir teneke buldu. Kuyumsu bir çukurdan su doldurdu. Çocuk başlı,

mavi kanatlı, mercan kuyruklu balığı tenekye koyu. Konuşan balığı ölümden kurtardı. İyilik etmek yüce bir erdemdir. Siz siz olun çocuklar, elinizden gelen yardımı esirgemeyin kimseden. Masalcı Baba olabilir bu adam. Balıkların dilini biliyordu. Dipsiz Göl'deki balık okulunda öğrenmişti balıkçayı (Tansel, 2014: 249).

4.1.1.5 Uzlaşmacılık

Uzlaşmacılık, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te “çıkarlarından, düşüncelerinden ödünler vererek uzlaşma sağlama siyaseti” olarak tanımlanmaktadır. Tarhan (2014: 229)' a göre uzlaşmacılık “çatışmaya neden olan durumları tanıma, iki tarafın da istek ve ihtiyaçlarını belirleme, karşılıklı ihtiyaçları dikkate alarak öneriler oluşturma, iki taraf için de uygun çözüm önerilerini seçme, karar verilen çözümde kimin ne yapacağını belirleme ve işbölümü yapma” yeteneğini geliştirmek için son derece önemlidir. Birey, bu sayede sorunların kara girdabında boğulmak yerine çözüm odaklı düşünmeyi alışkanlık haline getirebilir. Masallardan elde edilen örneklerde farklı uzlaşma biçimleri göze çarpmaktadır:

(...)-Aman vâlide sultan! Ben kendimi öyle olur olmaz şeylerle gösteremem; yüz görümlüğüm pek ağır şeylerden olmalı.

-Aman sultan kızım! Ne dilerseñ dile, yoluna hazineler döker, başarmaya çalışırız elbet. Yeter ki, has yüzünü şu dertli oğlum bir kerecik görürsün .

- Ey, valide sultan! Sana doğrusunu söyleyeyim. Şimdi som altından bir köprü yaptırın. Etrafını bir güzel süslesinler. Şehzâde, köprüünün başında dursun, beni beklesin. Ben o köprüden geçerken dilediği kadar görür, deyince vâlide sultan, müsaade isteyip eteği zil çalarak, uçar gibi saraya gelir (Alangu, 2015: 26).

“Billur Köşk ile Elmas Gemi (Alangu, 2015)” adlı masalda Yemen Padişahı'nın karısı Vâlide Sultan, daha önceden kendisine karşı sergilemiş olduğu küstah tavırlar dolayısıyla İstanbul Padişahı'nın Kızı'na çok kızmış olmasına rağmen oğlunun aşk acısı çekmesine dayanamayarak tekrar kızın evine gider ve kızdan yüzünü bir kerecik oğluna göstermesini ister. Bunun üzerine İstanbul Padişahı' nın Kızı işi zora koşmak için altından bir köprü yaptırılmasını, etrafının süslenmesini ve kendisi geçene kadar padişah oğlunun onu köprüde beklemesini diler. Vâlide Sultan bu işten hoşlanmasa

da oğlunun hatırına İstanbul Padişahı'nın Kızı'nın dediğini yapar. Bu masalda uzlaşmacı tavrı Vâlîde Sultan'ın sergilediği görülmektedir. Karşısına türlü zorluklar çıkarılsa da oğlunun hatırına İstanbul Padişahı'nın kızı ile uzlaşmayı seçmiş ve onun dediklerini yapmış, ortak bir noktada buluşmaya çalışmıştır.

(...) Eğer ağlamazsam, anamı isterim diye tutturmazsan, seni kendi kızım yaparım. Bu dediklerimi tutmazsan, şu tahta kapağın altındaki odada iki kız var, oraya atarım seni de, der. Kız:

“Dev baba, senin kızın olurum ama sen de benim istediklerimi yapacağına söz ver... diye nazlanır (Tansel, 2014: 106).

“Becerikli Kız (Tansel: 2014)” isimli masalda, bir anne ve üç kızının sahip oldukları tek varlık olan tavukları kaybolur. Bunun üzerine büyük kız annesinin iznini almadan tavuğu aramaya çıkar ve ormanda bir deliğe düştüğü için evine dönemez. Bu duruma akıl sır erdiremeyen ortanca kız da annesinin iznini almadan ablasını aramaya çıkar; ama aynı durum onun da başına gelir. Ertesi gün küçük kız, uzun uğraşlar sonucu annesini ikna eder ve ablalarını aramak için yollara düşer. Etrafına bakınırken ablalarının düştüğü deliğe yani devin evine düşer. Dev, ağlamaması kaydıyla onu kendi kızı yapacağını; aksi halde de elinde rehin tuttuğu iki kızın yanına onu da atacağını söyler. Oldukça zeki olan küçük kız, bu durumda dev ile uzlaşmasının en akıllıca yol olduğuna karar verir ve kendi isteklerini de devin yerine getirmesi şartıyla devin söylediklerini kabul eder. İsteği devin diğer iki kızını sakladığı yeri görmektir; bu şekilde o kızların ablaları olduğundan emin olacaktır. Dev kızın isteğini yerine getirir, kız da devin söylediklerini yapar.

Küçük kız kendisinin de tutsak edilmemesi için uzlaşma yoluna gitmiş, dev de küçük kızın evladı olmasını istediği için onunla uzlaşarak söylediklerini yerine getirmiştir.

(...) Nine nine kuyruğumu ver, diye yalvarınca nine:

-Git sütümü getir, sana kuyruğunu vereyim, demiş. Bunun üzerine tilki:

-Koyun kardeş, bana süt ver. Nineye vereyim, kuyruğumu alayım, diye yalvarmış. Koyun da demiş ki:

-Sen git bana ot getir, ben de sana süt vereyim.

Tilki çayıra gitmiş:

-Çayır çayır, bana ot ver. Koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin.

...

Tilki dereden suyu almış, tarlaya vermiş. Tarladan mısırı almış, tavuklara vermiş. Tavuklardan yumurta almış, kuyumcuya vermiş. Kuyumcudan inci almış, kızlara vermiş. Kızlar çayırdan oynamışlar. Çayırdan otu almış, koyuna vermiş. Koyundan sütü almış, nineye vermiş. Nineden kuyruğunu almış, çıkmış, gitmiş (Boratav, 2014: 31).

“Koca Nine ile Tilki (Boratav, 2014)” isimli masalda Koca-Nine sütlerini kendisinden habersizce içen Tilki’yi bir gün yakalar ve kuyruğunu koparır. Tilki kuyruğunu geri ister; ama Koca-Nine hiç oralı değildir. Tilki uzunca bir müddet yalvardıktan sonra, Koca- Nine dayanamaz ve tilkiye, şartlarını yerine getirmesi kaydıyla kuyruğu geri vereceğini söyler. Tilki başka çaresi olmadığı için Koca-Nine ile uzlaşma yoluna girer. Masalın bundan sonraki her bölümü de bir uzlaşma örneğidir; çünkü yardım istediği herkes ve her varlık önce tilkiden bir şey yapmasını ister. Tilki, kuyruğuna kavuşmak umuduyla tüm söylenenleri yapar ve Koca-Nine anlaştıkları gibi kuyruğunu Tilki’ye teslim eder.

4.1.1.6 İş birliği

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te “amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai” olarak tanımlanan iş birliğine dair masallardan elde edilen örneklerden bazıları şunlardır:

(...) Hemen hekimleri, hocaları, danışmanları çağırılmış; derin derin düşünmüşler. Sonunda bir kararda birleşip: “Padişahım, bu kızı artık dışarı çıkarın; ama birden olmasın; gözü gönü pek yorulmasın. Her gün biraz gezdirir yine mağaraya indirirsiniz. Bu dünyaya alışuncaya kadar sürdürürsünüz bu işi” diye kararlarını bildirmişler (Alangu, 2015: 11).

(...)Babası ile anası saraydakiler, dışarıdakiler, köydekiler, kenttekiler, yazıda yabanda kim varsa herkesi bir telaştır almış. “Bu kızı nasıl olsa da yaşatsak?” diye

tasaya düşmüşler. İşin sonunda padişah hekimlere, hocalara başvurmuş, danışmış. Onlar da uzun uzadıya kitaplar karıştırdıktan sonra padişaha: “yerin altında gün girmez, dünya görmez bir mağara yaptırın. Varsın orada yaşasın büyüsun. Ancak böyle olursa olur, başka çaresi yoktur.” demişler (Alangu, 2015: 9).

(...) Mavi ilksizde, mavi vaktin birinde, bir ülkede; deve tellal, pire berberken bir kurtla tilki arkadaş olmuşlar. Beraber avlanır, bile yerler, birlikte gezip tozarlarmış. Birlikten güç doğar. Tilkinin oyunları, alları, kurdun gücü, avlanmalarını, av bulmalarını kolaylaştırmış. Ölümlü, korkulu işlerin içinden çıkarlar, yaşantılarını, böylece sürdürüp tadını çıkarırlarmış (Tansel, 2014: 310).

4.1.1.7 Kararlılık

Bibliyoterapi süreçleri ve etkinliklerinin bireye kazandırmak istediği en önemli hususlardan bir tanesi de kararlılıktır. Kararlı olmak, ne istediğini bilmek, bireyi başarıya götüren en önemli etkenlerden bir tanesidir. Çalışma kapsamında incelenen masallardan elde edilen verilerden kararlılığa dair örneklerden birkaçı şunlardır:

(...)”Bu kadarı yeter sana yiğit oğlum! Daha yaşın küçüktür; bu töre seni aşar yavrum. Gel, hele yaban yerlere, gurbet ellere gitme! Yiğide arka, ile de yiğit gerek; gurbet elde, tek başına yiğitlik olmaz bu yaşta. Bu dev azmanının sana çetin zararı dokunur.” derse de şehzadenin kulağına söz, gönlüne kuşku girmez, öyle ayak direr ki sonunda babasının hayır duasını alır; el öper, diz vurur, huzurundan çekilir (Alangu, 2015: 147).

(...)Ondan başkasını almam, ille de o kızı isterim... diye direnir Beyoğlu. Oğlanın kulağına söz gitmez, öğüt dinlemez. Bu kızı isteyip almaktan başka çıkar yol bulamazlar. Beyoğlu'nun anası, gidip düşünür düşer; oğluna, Kabak Donundaki Kız'ı ister (Tansel, 2014: 160).

(...)Yoo... Ben ineğimi isterim, diye tutturmuş karga. Kocakarı aldırış etmemiş; ama karga da tünemiş pencerenin kenarına: “Ya ineği, ya gelini / Ya ineği, ya gelini...” diye bağırması da bağırması, durup dinlenmeden, saatlerce (Boratav, 2014: 21).

4.1.1.8 Umudunu yitirmeme

Umut, insanları hayata bağlayan, var olmalarını sağlayan, insanın duygu ve düşünce dünyasını besleyen en önemli değerlerden bir tanesidir. Bireye umut etmeyi, umudunu yitirmemeyi öğretmek onu hayata bağlamakla eşdeğerdir. Bu sebeple “umudunu yitirmemeyi öğrenme” bibliyoterapinin bireye kazandırmaya çalıştığı en önemli değerlerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. 100 Temel Eser Listesinde yer alan masallardaki bibliyoterapik unsurlar konulu bu çalışmada umudunu yitirmeme ve dua etmeye –ki dua varsa umut da vardır- yönelik örnekler tespit edilmiştir ve konuya dair aşağıda birkaç örnek sunulmuştur.

(...)Aman, benim sevgili anneciğim! Ne olursa yine senden olur, hak oyunu üçe kadardır; benim kapağı yaldızlı elyazması bir Kurân'ım var; al götür ona ver. Belki bu sefer bu kitabın yüzü suyu hürmetine bana acır da insafa gelir (Alangu, 2015: 25).

(...)Keloğlan beklemeye başladı çeşmenin başında. Orada geceledi. Umuduyla korkusu güreşiyordu içinde (Tansel, 2014: 118).

(...) Sabah olunca kalkar bir abdest alır. Dervişin başında iki rekât namaz kılar. Ya rabbi, bana selametler ve gönümdekini ver, der. Çıkar gider (Boratav, 2014: 111)

4.1.1.9 Tedbirli ve temkinli olma

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te tedbir “hazırlık ve önlem”; temkin ise “Bir işin sonunu düşünerek ölçülü, tedbirli davranma” olarak tanımlanmaktadır. Tanımlardan da anlaşıldığı gibi her iki eylem de (tedbirli ve temkinli olma) “önleyici” niteliktedir. Bibliyoterapinin amaçlarından bir tanesi bireyi, muhtemel sorunlarla önceden karşılaştırmak ve sorunlara dair içgörü kazanmasına yardımcı olmaktır. Birey, özdeşleştiği kahramanların başına gelen sorunları tanır, üzerine düşünür ve kendince çözümler getirir. Bu çözümler bireyin karşılaşması muhtemel sorunlara karşı tedbirli ve temkinli olmasını da sağlayacak, böylece bireyin olaydan daha az hasarla kurtulmasını mümkün kılacaktır. Bibliyoterapik unsurların belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada tedbirli ve temkinli olmaya dair tespit edilen örneklerden birkaç tanesi şunlardır:

(...)Aman yavrum, yol yakinken bu işten vazgeçelim. Sonu korkarım kötüye varacak. Bu kız seni olmayacak kılıklara sokuyor, sonunda başına bir felaket getirmesin (Alangu, 2015: 28).

(...) Urganın bir ucu aşağı gelince, Tomurcuk kızın beline bağlamaya başladı oğlan. “Ey yiğit, dedi, kız! Kişioğlu çiğ süt emmiştir. Kardeşlerinde olsa, ben o iki kızdan güzelim, bir oyun edebilirler. Önce yukarı sen çık, sonra urganı gönder, beni çıkart...” (Tansel, 2014: 320).

(...)Kuzular bu sefer:

-Sesin ince; ama ayaklarını göster bakalım, bizim annemiz misin, demişler. Kurt kapının aralağından ayaklarını göstermiş. Ayşe ile Fatma:

-Bizim annemizin ayakları bembeyaz, pamuk gibidir. Senin ayakların kara. Sen bizim annemiz değilsin, demişler, kapıyı açmamışlar (Boratav, 2014: 33).

4.1.1.10 Bağışlayıcılık

(...)Şehzade, babasının eline ayağına kapanır, ağlar sızlar yalvarır; padişah, birkaç kez yine buyruklar verip gelin sultanın başını isterse de, zavallı oğlunun ağlamalarına yüreği dayanmaz; araya valide sultan da karışınca, halin perişanlığını görüp bir tek evladından olmamak için:

-Ne haliniz varsa görün, der ve onları bağışlar (Alangu, 2015: 130).

(...)Sakin bir daha yalan söylemeyin. Doğruluktan ayrılmayın. Kimseye kötülük etmeyin. Duyar, bilirsem külünüzü savururum. Şimdilik ikinizi de bağışladım... diye bunları sıkıladı (Tansel, 2014: 284).

4.1.1.11 Azimli olma

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te azimli olmak “Bir işteki engelleri yenme kararlılığı.” olarak tanımlanmıştır. Azimli olma da tıpkı kararlılık gibi hedefe ulaşmadaki en önemli basamaklardan bir tanesidir. Birey hayatının her evresinde azim ve kararlılık sayesinde sorunları çözebilir. Aşağıda, örnek teşkil etmesi

bakımından, çalışma kapsamında incelenen masallardan elde edilen azimli olmaya yönelik örnekler yer almaktadır.

(...) Gece gündüz durup dinlenmeden yol alır, denizler aşar, boğazlardan geçerler; aylar süren bu yolculuktan sonra uzakta denizin ortasında parıltısı dünyayı tutan yüce bir yapı görürler (Alangu, 2015: 13).

(...) İki sopalarını kaka kaka yola koyulmuşlar. Gitmişler, gitmişler, gitmişler. Dereden geçmişler, tepeleri aşmışlar (Boratav, 2014: 26).

4.1.1.12 Hoşgörü

(...)Tüm yaptıklarına rağmen ona gönül koymaz, toyluğuna verir (Alangu, 2015: 97).

4.1.1.13 Günlük bakıma özen gösterme

(...)Hızır hamamda iken önce kendi yıkanır, sonra çocuğu yıkamaya girer (Alangu, 2015: 98).

4.1.1.14 Sevgi

(...)Menevşe boyalı gözlerinden sevgi uzanırdı varlıklara (Tansel, 2014: 71).

4.1.2 Sorun çözme becerilerini (sorunların çözümüne dair içgörü geliştirme, öngörülü olma) geliştirmeye yönelik masallardan elde edilen bulgular

Sorun çözme, belli bir durum çerçevesinde düşünebilme, ne yapılacağına ve nasıl yapılacağına karar verebilme, eldeki imkânları kullanabilme ve bu yolla çözüme ulaşmaktır. Daha geniş tanımla problem çözme, problemin tanımlanması, probleme ve çözümüne ilişkin bilgilerin toplanması, en uygun çözüm yolunun uygulamaya konulması ve sonucun değerlendirilmesidir. Kişisel, sosyal ve mesleki alanlarda karşılaşılan problemlerin çözümü için bireyin bazı becerilere sahip olması gerekir.

Bunlardan birkaçı, eleştirel düşünme, eleştirel okuma, öngörü, özdeşleşme, empati kurma ve içgörü geliştirmedir.

Tarhan (2014: 212-213)'a göre sorun çözme becerisi, şartlara göre değişiklik arz edebilir. Sorun çözme yöntemlerinde önce sorun tanımlanır, sonra olası çözüm yolları belirlenir ve ardından en kuvvetli çözüm yolunun hangisi olduğuna karar verilir.

Bu becerileri geliştirmeye yönelik kullanılacak örneklerden birkaç tanesi örnek teşkil etmesi bakımından şu şekilde yorumlanmıştır:

(...) Siz hikâyenin gidişine gelişine bakın sultanım, diyerek yeniden hikâyesine başlar:

-Sonra ey padişahım, bunlar saraya gelir, eşyalarınıza, kıymetli şeylerinize el sürmeyip, yalnızca bir kazınızı kesip yolar kızartırlar. Bir hırsızda bu kadar maharet ve cesaret bulunmuş olsun. Şimdi Allah aşkına ferman buyurun devletli padişahım. Bu kadın, bu yarışmada kime düşer? deyince padişah şöyle bir duralayıp:

-Elbette hırsıza düşer, bunda kuşku yok, deyince hırsız sevinçten gülerken padişahın da sinirleri iyice gevşer, derin uykulara dalar, gider (Alangu, 2015: 210).

“Hırsız ile Yankesici (Alangu, 2015)” isimli masalda bir kadının birbirinden habersiz iki kocası vardır. Kadın bunlardan biri ile sabah biri ile akşam görüştüğü için bu adamların birbirinden uzunca bir süre haberi olmaz. Bir gün bu durumu öğrenirler; ancak herhangi biri karısından ve düzeninden vazgeçmek istemez. Bunun üzerine bir iddiaya girerler, kaybeden buldukları şehri terk edecektir. Masalın bu kısmından sonra yankesici ve hırsızın sorunu çözmeye yönelik planları okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Yukarıda bir kesiti verilen örneğe göre hırsız bir gün hünerini(!) kanıtlamak için padişahın sarayına girer ve kaşla göz arasında lalayı zembilin içine kilitler. Ardından uyur uyanık halde bulunan padişahın isteği üzerine bir hikâye anlatmaya başlar. Hikâye kahramanı kendisidir. Olayları öylesine heyecanlı ve eğlenceli anlatır ki olayın heyecanı ile padişahın ferman niteliğinde bir söz alır. Durumu sorun çözme becerisi sayesinde lehine döndürür.

(...) Sen hiç üzülme hem de ağlama anacığım. Bunu bana anlattığına iyi ettin. Şimdi padişah babamın yanına gider, ona yalvarırım. Yaşım küçük derim, o da beni sünnet

ettirmez, der, kalkar doğruca babasının yanına gider, elini öpüp yüzüne sürer ve ağlamaya başlar. Padişah biricik oğlunun ağladığını görünce pek üzülür:

-Biricik oğlum, sevgili şehzadem, niçin ağlarsın? diye sorunca, o da:

-Aman babacığım, beni sünnet ettireceğini duydum; onun için ağlarım. Ben daha küçüğüm... deyince padişah da bakar, oğlan doğru söyler; hem daha vakit de var, boş yere üzülmesin diye düşünür.

-Oğlum, evladım, sen ağlama, bu yıl kalsın, gelecek yıl hayırlısı ile o iş de olur” diyerek sırtını okşar. Çocuk da sevinçle babasının elini öptükten sonra, koşa koşa anasının yanına gelip boynuna sarılır:

-Aman anneciğim, babamın gönlünü ettim. Gelecek yıla bıraktı sünneti; sil gözlerinin yaşını artık, deyince zavallı kadıncağızın yüzü bir parça olsun güler; içi açılır, sarılıp çocuğunu gözlerinden öper (Alangu, 2015: 57-58).

“Ağlayan Nar ile Gülen Ayva (Alangu, 2015)” isimli masalda padişah dokuz kızı vardır. Karısına, erkek evlatları olmaması halinde kendisini cellatlara vereceği tehdidini savurur. Kadıncağız onuncu çocuğu da kız olunca, can korkusu ile bir yalan uydurur ve çocuğun erkek olduğunu söyler. Bir müddet de olsa canını kurtardığına sevinir. Birkaç yıl sonra padişah, erkek sandığı çocuğunu sünnet ettirmeye kalkışınca Hanım sultanı bir telaş sarar. Annesinin korktuğunu ve üzüldüğünü gören küçük çocuk bu soruna dair bir çözüm yolu üretir ve babasını henüz küçük olduğu için sünnet fikrinden vazgeçirir.

(...) Ey Cefa, dünya ahiret kardeşim ol. Sen de bilirsin ki gönlümün şehzadesi elbette ki Sefa'dır. Artık öbür gün Hint emirinin oğluna gelin gidiyorum. Bütün hazırları bitti, kervan hazırdır. Yarın ben ağırlıkları önden gönderir, has cariyelerim ve hoca hanımla bir arabaya binerim. Şehrin dışında bir saatlik menzilde, Hint yolunun ayrıldığı yerde, tepe üstünde bir türbe vardır. Âdettir, gurbete çıkan, geri dönen ziyaret için oraya uğrar ve adak adar. Sen daha önce Sefa ile oraya gidersen; türbedarı razı eder, beklersiniz. Biz oradan geçerken arabayı durdururum; yalnız başıma çıkar, ziyarete gelirim. Üzerimdeki gelin elbiselerini sana giydiririz. Sen doğruca türbeden çıkar, benim yerime arabaya binersin; Hint padişahının oğluna gelin diye gidersen. Biz de Sefa ile dağdan dağa kaçar, deniz kenarına ineriz; orada

seni bekleriz. Sen de elbet bir yolunu bulursun; gelir bize kavuşursun (Alangu, 2015: 225).

(...) Bakar ki bu işi bir düzenle karşılamaktan başka çare yoktur. Hemen davranıp bir ... keser; kanını bir tasa doldurur, saraya ulaklarla yollar. Sonra, içinden sürgülü bir ceviz sandığına kızcağızı koyup çarşıya mezada gönderir (Alangu, 2015: 51).

(...) Günün birinde aklına ta yüksekte, tavanın ortasındaki tepe penceresi düşmüş. Odada ne kadar masa, rahle varsa üst üste koymuş; bunların üzerine tırmanıp tepe camını kırmış. Başını dışarı çıkarınca ne görsün? Karşıda uçsuz bucaksız bir deniz (Alangu, 2015: 10)...

(...) Kız hemen yerinden fırlar. Acele acele, bütün kurnaları dolaşp sularını boşaltır; ne kadar musluk varsa hepsinin ağızlarını bezden yaptığı tıkaçlarla tıkar (Alangu, 2015: 38).

(...) Gece olup herkes uykuya dalınca, şehzade eline bir iğne alır, ucunu çenesine dayar. Uyku bastırır da başı düşerken iğne çenesine batınca hemen gözlerini açar, uyanır. Böylece dala uyuya, bekleye bekleye gece yarısını eder (Alangu, 2015: 131).

(...) Günün birinde, vaktin erinde, memleketine erişip tenhadan dolaşp doğruca bir kasap dükkânına girer. Hemen oradan bir deri alıp başına uygun bir takke yapar, geçirir. Oradan çıkar, pazara koyun getirmiş bir çobanla, bir köşede elbiselerini değiştirir. Oradan doğruca saraya yürüyüp padişah babasının has bahçesinin arka kapısına yanaşır. İçeri girer. Bahçivanbaşına kendisini işe alması için yalvarır (Alangu, 2015: 164).

(...) Ey sultanım, birazdan o cadı gelir. Gel dizime yat da başındaki bitleri ayıklayım, dersin. Başından yavaşça biraz saç çekersin, o zaman derin bir uykuya dalar. Tam kırk gün, kırk gece uyur; ancak kırk birinci günü kalkar. Hemen gelir, beni tavandan indirirsin, birlikte kaçarız, diye yol yordam gösterir (Alangu, 2015: 196).

Sorun çözme becerilerinin dayandığı temel unsurlardan bir tanesi de öngörülüdür. Öngörü yeteneği gelişmiş bir birey muhtemel sorunu ve sorunun beraberinde getireceği olumsuzlukları tahmin eder, elindeki verilerden yola çıkarak bir sonuca ulaşır. Bibliyoterapinin bireye kazandırmak istediği en önemli

özelliklerden bir tanesi öngörülü olmaktır. Birey, bu sayede tıpkı temkinli ve tedbirli olma başlığında ele alındığı gibi, soruna dair bir çözüm geliştirme fırsatı bulacak ve problemlen olabildiğince az etkilenecektir. Öngörülü olmaya dair örnekler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

(...) Geminin önünü kara dumanlar aldığına göre, bu durum cariyenin Tanrı katında makbul olduğunu gösterir. Sabır taşını alıp dönerken kara dumanın açılıp, denizlerin yol verişinde, çabucak gelişimizde elbet bir hikmet ve başkaca bir anlam olsa gerek (Alangu, 2015: 94).

(...)”Aman sultanım, siz ölçmüş biçmişsiniz de uygun bulmuşsunuz. Sizden bir kız değilim. Baş üstüne, Tanrı nasıl yazdıysa öyle olsun.” demesiyle, valide sultan kız vazgeçmesin diye hemen oracıkta, kendisiyle birlikte gelenler ve konak halkı ile nişan takar; şerbet içer, el öptürür (Alangu, 2015: 102).

(...) Öte yandan şehzade de böyle bir kızın öldüğünü duyunca yürekten üzülmüş. Olup biteni, başında dönene açıkça kavrayamazmış; ama bir şeyler sezinler, gün geçtikçe karısından soğurmuş (Alangu, 2015: 115).

(...) Kızın kocası olacak o yiğit, çarşıya öteberi, yiyecek almaya gitmiştir. Dönüp eve gelince ocak başında büzülmüş yatar; garip, derviş kılıklı bir adam görünce kıza sorar; kızın anlattıklarını dinler; ama gönlü bir türlü kanmaz, içinde bir çürük yer kalır. Düşüne düşünce bu kılıksız görünen dervişi kim olduğunu anlar(Alangu, 2015: 198).

(...) Onun kasılıp kasılıp gerildiğini görünce, kızın başına gelenler, birden içine doğar; adam daha kamasını vurmada can havliyle kendini bahçeye, oradan da kabarmış akan derenin seline atar; göz açıp kapayıncaya kadar kaybolup gider (Alangu, 2015: 259).

(...)”Ay kızım, zavallı kızım,

Geride kalmış bahtsızım!

Kırk kirpinin derisini,

Dikenlerin irisini,

Giyinir kuşanırsın,

Karayılan saldırdıkça

Diken batar geriler

Çıkar kürkünü derse

Önce o çıkarsın sonra sen

O soyununca davran hemen

Ocağa atar yakarsan kürkünü

Şehzadeye kavuşursun.”(Alangu, 2015: 276).

(...) Aman hanım sultan, artık burada kalamazsın. Şimdi bu yoldan gidersen, ileride bir çeşme gelir karşına. Onun başına oturursun, tam karşında bir konak vardır. Oradan çeşmeye su alamaya bir kız gelir. Hemen ona: “Bahtiyar’ın başı için, beni içeri alın da doğurayım.” Dersin. Seni konağa aldıklarında, gider benim odamda doğurursun. Sonra da ben gelir, çocuğun adını koyarım, der (Alangu, 2015: 280).

4.1.3 İletişim becerilerini geliştirmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

İnsanlar arası iletişimin temel amacı, var olan sorunları tespit etmek ve akılcı bir biçimde çözmektir. İletişim, selamlaşma, ikna edebilme, gerçekçi bir bakış açısı oluşturma, yapıcı ve olumlu düşünme yetisi kazandırma, özsaygı, sosyal bilinç geliştirme, duyarlı olma, iyi niyetli olma, nazik olma, ölçülü davranma gibi konuları ele alır.

Çalışma kapsamında incelenen masalarda ikna edebilme, selamlaşma, sosyal bilinç geliştirmeye yönelik örnekler tespit edilmiştir.

(...)Başından geçenleri, baştan aşağı bir bir anlatıp sefere çıkmak için izin ister. Babasının hayır duasını ve iznini alır almaz, doğruca, adamları ile gemisine binip kızın arkasından İstanbul yollarına düşer (Alangu, 2015: 29).

(...)Hayvan koklaşa koklaşa, insan da söyleşe söylese anlaşır. Şehzade konuşa konuşa, sonunda kızı ağaçtan aşağı inmeye razı eder (Alangu, 2015: 42).

(...) Derviş bu sözleri söyleyip adamın arkasını sıvazlar. “Yolun açık olsun, Allah yardımcın olsun.” der. Adamcağız bir de bakar ki derviş gözden kayboluvermiş (Borataş, 2015:91).

(...) O zaman Kartal dilinin altından oğlanın etini çıkarıp oğlana veriyor, bacağına kesik yerine yapıştırıyor; oğlan eskisi gibi güzel yürüyünce “Haydi oğlum, uğurlar olsun!” deyip ayrılıyor (Borataş, 2015: 102).

4.1.4 Fırsatları tespit etme ve değerlendirmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Doğru zamanda doğru hamleyi yapabilmek hayatı kolaylaştıracak en önemli unsurlardan bir tanesidir. Bu sebeple bibliyoterapinin bireye kazandırmaya çalıştığı temel niteliklerden bir tanesi “fırsatları doğru tespit etme ve değerlendirme”dir. Bu noktada fırsatları tespit etme ve fırsatçılığın birbirine ayrılması son derece önemlidir.. Fırsat, herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart olarak tanımlanabilirken; fırsatçılık “güç durumlarda, davranışlarını ahlak kuralları veya düzenli bir düşünceden çok, çıkarlarına uyacak biçimde ayarlamayı amaçlayan tutum” olarak tanımlanmaktadır. Bibliyoterapinin amacı, bireyi olumsuz bir özellik olan fırsatçılığa yöneltmek değil; bireyin karşısına çıkan fırsatların farkına varmasını sağlamak ve bunlardan doğru şekilde yararlanmasını sağlamaktır. Fırsatları tespit etme ve değerlendirmeye yönelik örneklerden birkaç tanesi aşağıda yer almaktadır:

(...)-Ey Helvacı Güzeli, hep biz anlattık, sen ise helvanı karıştırdın. Sen ki bunun gibi nice sohbetleri görüp buraya gelinceye kadar hayli diyar gezmiş olmalısın. İnsanoğlu bir kutu, içi başa gelenlerle dolu. Sen de şu kapalı kutunu aç bakalım, elbet onlar da helvan gibi tatlı olmalı, diye üzerine düşünce bütün herkes bir ağızdan bu ricaya katılır. Helvacı Güzeli fırsatı kaçırmaz:

-Baş üstüne efendilerim, elbette bizim de düşten, gerçekten anlatacak bir şeylerimiz vardır. Ben ne vakit bir hikâye anlatsam, âdetim şudur ki kapıdan kimseyi salıvermem. Dışarı çıkmak isteyen varsa şimdiden çıksın, deyince herkes bir ağızdan “Hayır hiç kimse yoktur, can kulağıyla dinliyoruz.” der. Helvacı Güzeli, mangalla helva tenceresini oda kapısının önüne yerleştirir, ağır ağır helvasını karıştırır ve

kendi hikâyesini anlatmaya başlar. Önce, sıra ile hamamda olanlarım anlatırken müezzin kulakları diker, sancılanmış gibi olduğu yerde kıpırdanmaya; hele kendi hikâyesinin sonlarına doğru ecel terleri dökmeye başlar. “Aman karnım! Vay aman! Karnım ağrıyor, bağırsaklarım sancıyor.” diye iki büklüm olup karnını ovuşturarak feryada başlayınca Helvacı Güzeli;

-Otur oturduğun yerde, çatlasan da dışarı bırakmam. Çiğ yiyenin karnı ağrır, diyerek başına gelenleri bir bir anlatıp vezirin yolda kesip öldürdüğü zavallı çocukların halini söylerken, bu sefer vezir saklanacak delik arayıp olduğu yerde kıvrınmaya başlar(...)

Kız yeniden söz alıp:

-Ey cemaat, başına bunca iş gelen kız benim. İşte babam, kardeşim, kocam şehzade de bunlardır. Düşmanlarıma gelince, işte onlar aranızda sancılanıp kıvranan müezzin ile şu vezirdir. Bohçacı karyı da aşağıda kadınlar arasında bulursunuz, deyince ortalık birdenbire karıştı. Hasretler birbirine kavuşup gözyaşları içinde sarmaş dolaş olurlarken, cemaat de kaçmak için biri merdivenlere diğeri de pencerelere saldıran müezzin ile veziri zorlukla yakalayıp bağlarlar (Alangu, 2015: 53).

(...)Aman kardeşim burası çok ünlü bir tapınaktır. Hem de bir ziyaret yeridir. Kim buraya gelir de sıdk ile dua eder, suyundan bir tas dökünürse, kadında erkek, erkekte kadın olur. Gizli bir yerdir hem de yasaktır. Düğün telaşıyla korucular, bekçiler dağılmışlar. Ben de adını duyardım; ama buralara kadar gelip görmemiştim. Seninle konuşup söyleşirken ayağımız bizi buralara getirdi. Bunda elbet bir hikmet vardır. Gel sultanım, seni pek sevdim; içim oynadı, kanım kızıştı, şuraya girip candan yürekten dua edip, birer tas su dökünelim. Belki duamız tutar da ya sen ya ben belki erkek oluruz, deyince, gelin sultan bunu önünde açılmış bir kurtuluş yolu görür, hemen razı olur. Gelin sultan zaten tebdil kılığında, işin sonunu nasıl getirteceğini, yakasını nasıl sıyracağını düşünür dururmuş. Bu çareye dört elle sarılır (Alangu, 2015: 229).

(...) Bir kolayını bulup konakta aşçının yanına yardımcı olarak girer. Mutfak işlerinde dönüp ağar. Bir gün aşçı başına: Beyoğlu'na bir tas çorba pişirip götürelim. Hiçbir şey yemiyormuş. Belki biz yedirebiliriz, der. Çorbayı alıp odasına

varırlar. Baksalar ki, doktorlar, Hotlu Kız'ın anası, Hotlu Kız oradalar. Beyoğlu'nun etrafından dönüp dururlar. Çorba tası elinde, Keloğlan Beyoğlu'nun gözüne ilişir: Keller çok metel bilir. Bir metel dök de dinleyelim, der (Tansel, 2014: 224).

4.1.5 Daha olumlu bir benlik algısı geliştirmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

(...)Elbet bu kuşun dediklerinin de, ettiklerinin de bir hikmeti olsa gerek. Hak'tandır bu olanlar. Alnıma yazılanlar elbette gelir başıma. Sabredip duayla meşgul olmalı, diyerek beklemeye başlar. Gönlünden, aklından başka ne varsa çıkarıp, tespih çekip, dua ederken dalar gider (Alangu, 2015: 88.)

(...) Haftalar, aylar, yıllar geçiyor. Kedinin gittiğinin de yedinci senesini sürüyormuş. Elde avuçta kalmamış; ama o umudunubir olsun yitirmeden sabredip dua etmiş. (Boratav, 2014: 79)

4.1.6 Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılmaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

(...)Bu oğlancığın kimi kimsesi yokmuş. Anası da babası da o daha kundakta bebe iken rahmete kavuşmuşlar (Tansel, 2014: 19).

(...)Anası kalkıp dünürlüğe başlanır ya, gelinlik kızın anası düğünü görmeden ölür. Ölenle ölünmez (Tansel, 2014: 219).

(...) Ah kardaşım, bu dert bende de var. Babam, bana hiç tat vermez. Günde bir kez, öküz dövercesine, döver. Canıma tak etti, başımı alıp savuştum...diye babasından çektiklerini anlattı. İkimizin de derdi birmiş. Ölene dek kardaş olalım. Her ne kazanırsak ortadan bölüşelim...diye kavil karar ettiler. Kalktılar bir kentin yolunu tuttular (Tansel, 2014: 146).

(...) Çok geçmeden kocası ölüvermiş bir gün. Ölenle ölünmez. Mavi kanatlı zaman acılarını alıp götürüyor. Kadında bitecik oğlunu on yaşına değin büyütüyor (Tansel, 2014: 279).

4.1.7 Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilmeye ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Bireyin kendisine dair gerçekçi bir bakış açısına sahip olması son derece önemlidir; çünkü kişi ancak bu sayede eksik ve güçlü yönlerinin farkına varıp kendisine, ailesine ve çevresine faydalı olacak hamlelerde bulunabilir. Aşağıda avcı bir adamın kendisini değerlendirdiği bir örnek verilmiştir:

(...) İşi gücü avcılıkmış adamın; evinin geçimini avladıklarıyla sağlarmış. Ona, buna el açmadan yaşayıp giderlermiş. Kuşların, hayvanların canını yakmak için hiç güzel değil ama el eline bakmaya, köleliğe dayanamaz adam olan diye düşünürmüş avcı (Tansel, 2014: 231).

4.1.8 Kalıp yargıların yumuşatılmasına ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Kişi, durum ve olaylara atfedilen, kalıplaşmış, var olduğuna inanılan yargılara kalıp yargılar denilmektedir. Başka bir deyişle bu tip düşünceler birer önyargıdır. Bibliyoterapinin ele aldığı kısım, kalıp yargıların yüzde olmasa dahi bir miktar yumuşatılması yönüdür. Birey kalıplaşmış yargılarını inanç ve umut sayesinde yenebilir. Bu sebeple kalıp yargıların yumuşatılması ve umudunu yitirmeme unsurları birbirini besleyen unsurlardır denilebilir. Aşağıda kalıp yargıların yumuşatılmasına dair birkaç örnek yer almaktadır.

(...)Aman anneciğim! Olmuş zaten bana olanlar. Ne dediyse yapalım, boyun eğip razı olalım. Bu sefer de mezara girer, öldüm diye haber salarım, orada yatar beklerim. Tanrı alnıma ne yazdıysa o olur. Elbet bu başıma gelenlerin bir manası vardır (Alangu, 2015: 28).

(...)El çırpıp, sırmalı elbiseler içindeki cariyelerin getirdikleri turunç şerbetlerini koklaya koklaya yudumlarlar. Havadan sudan konuşurlar, konuştuğunda valide sultanın içi açılır, yüzü güler, yeniden umutlara düşer (Alangu, 2015: 25).

4.1.9 Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanımaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

(...)Zavallı kız, görgüsüz büyüyüp gelinlik yaşına kadar evlerde kapalı kaldığından, her türlü düzene karşı hazırlıksızmış. Bu yüzden her söze, her anlatılana inanan biri olmuş. Hele kaonın dışındaki hayata dair anlatılanlara karşı dinmez bir susuzluğu varmış. Kocakarı oradan buradan laf dolaştırı dolaştırı, kızın bu zayıf damarını bulunca, sözü hep bir tarafa getirir, komşu kızların eğlenceli yaşayışından konu açarmış (Alangu, 2015: 33).

4.1.10 Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşmaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Evlenme, boşanma, taşınma, şehir değişikliği, iş değişikliği, yakın çevreden birilerini kaybetmek, doğal afetler dolayısıyla evsiz kalma, savaş, sağlık durumlarındaki değişimler, sonradan meydana gelen engel durumları farklı ve yeni durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda yeni ve farklı durumlarla karşılaşmaya dair masallardan elde edilen örneklerden birkaçı yer almaktadır:

(...) Artık her gün dadısı hanım sultanı alır, sarayın bağlarında, has bahçelerinde dolaştırmış. Git gide kızcağz dünya yüzünün havasıyla güneşine, suyu ile toprağına, canlısı ile cansızına iyice alışır olmuş (Alangu, 2015: 11).

(...) Sonunda ne kadar acılı, dertli olsa da, insanoğlu içinde bulunduğu hale alışmış. Bu kızcağzın da yüzü zamanla bir parça gülmeye başlar. Güldükçe yanaklarında güller açar ki kervancıbaşı ile karısı şaşar kalır (Alangu, 2015: 108).

4.1.11 Öfke, stres ve zaman yönetimine ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Zaman yönetimi: *(...)Küçük Şehzade: "Aman kardeşler, işimizin arasını fazla soğutmayalım, zamanında ne yaparsak yapalım, haydin davranalım!" der (Alangu, 2015: 147).*

Öfke kontrolü: (...) Tezinden mutfağa girer. Tencerenin kapağını açınca, usuna gelenin başına geldiğini görür. Bi'kez olan olmuş. Suçlu aramaya kalksa kavgaya dikilekalır. Oduncu hiç sesini çıkarmaz. “Karısı şaşkın olanın böylesi işler sıkça gelir başına...” der içinden (Tansel, 2014: 51).

4.1.12 Plân yapma, plânlı olmaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

(...) Şehzade atla ince ince her şeyi planlayıp giriyor bahçeye. Gül çubuğunu kesiyor. Başlıyor atın dediklerini yapmaya (Tansel, 2014: 72).

4.1.13 Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılmasına ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

(...) Padişah, kızına bakınca içini büyük bir pişmalık ve üzüntü kaplıyor. Kızından yaptıkları için defalarca özür diliyor. “Zararı yok, sen benim babamsın.” diyor kız. Birbirlerine sarılıp onca yılın acısını çıkarıyorlar (Boratav, 2014: 126).

4.1.14 Motivasyon ve geleceği planlamaya ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te “güdüleme, isteklendirme” olarak tanımlanan motivasyon ve geleceği planlama unsurlarına çalışma kapsamında incelenen masallarda rastlanılmamıştır. Roman ve hikâye gibi kurgusal metinlerde sıkça karşımıza bu unsurlara, incelenen seksen sekiz masalda da -diğer masallarda olduğu gibi- zamanın belirgin olmaması ve dolayısıyla geleceğe yönelik bir plana yer verilemeyeceği için rastlanılmadığı düşünülmektedir.

4.1.15 Duygudaşlığa (empati) ilişkin, masallardan elde edilen bulgular

Olaylar karşısında kendini karşıdakinin yerine koyma olarak bilinen empati, kişiler arası iletişimin en önemli unsurlarından bir tanesidir. Empati (duygudaşlık, eşduyum)

sayesinde bireyler bencillikten sıyrılıp, dünyaya bir başkasının gözünden bakabilir; daha duyarlı olabilirler.

Empati, sorun çözme ve iletişim becerilerini de geliştiren besleyici bir bibliyoterapi unsur olmasına rağmen çalışma kapsamında incelenen seksen sekiz masalda bu unsura rastlanılamamıştır; fakat bu noktadan yola çıkılarak “Masalarda empati unsuruna yer verilmemektedir.” genellemesine ulaşmak da doğru olmayacaktır. Zira İpek Eğilmez ve Erdemir (2016) “Eflâton Cem Güney In Terms Of Bibliotheraphic Elements: Once Upon A Time” isimli çalışmalarında Eflâton Cem Güney’in yedi masalının olduğu “Evvel Zaman İçinde” isimli masal kitabını bibliyoterapik unsurlar bağlamında incelemiş ve empatiye dair toplamda yirmi dört örnek tespit etmiştir.

BÖLÜM V

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışma kapsamında ulaşılan bulgulardan hareketle araştırmanın sonuçları verilmiş ve bu sonuçlar neticesinde çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.1 Sonuçlar

Kitapların bireylerin okudukları aracılığıyla yaşamında duyabilme ve ulaşabilme olanağı olmayan birçok yaşantıya tanık olma ve yeni bilgilere ulaşmasını sağlama; rahatlatma, düşündürme, iyileştirme, problemlere çözüm üretme yeteneği kazandırma gibi konularda yardım edici özellikleri vardır (Rainfield, 2013; Akt: Öner, 2007: 134). Kısaca doğru insanı, doğru zamanda, doğru insanla tanıştırmak olarak tanımlanabilen bibliyoterapinin uygulama yöntemlerinden biri olan gelişimsel bibliyoterapi, bu çalışmanın temeli ve dayanağını oluşturmaktadır.

Gelişimsel bibliyoterapi, bir öğretmen, kütüphane görevlisi gibi uzman olmayan kişiler tarafından, eğitim ortamları veya kütüphanelerde uygulanabilen bibliyoterapi çeşididir. Aynı zamanda kendi kendine yardım kitaplarının okunması da gelişimsel bibliyoterapi olarak adlandırılmaktadır. Uzman olmayan kişiler tarafından yürütülen bir yöntem olan gelişimsel bibliyoterapi, daha çok tavsiye niteliğindedir. Birey günlük yaşamında karşısına çıkabilecek sorunların çözümünde bibliyoterapiyi kullanılabileceği gibi, daha karmaşık duyuşsal ve davranışsal sorunların çözümünde de bu yöntemden faydalanılabilir. Bireyin kendisini tanımasına, sorunlarına çare bulmasına, daha olumlu bir benlik algısı geliştirmesine, fırsatları tespit edip değerlendirmesine yardımcı olan bu yöntem, öğretmen ve ebeveynlerin gelişim dönemlerine dair özellikleri tanıyabilmesi ve belirleyebilmesi hususunda yararlı ve etkili bir iletişim aracıdır (Öner, 2007: 140-141).

Ünlü masal derlemecilerimizden Pertev Naili BORATAV, Oğuz TANSEL, Tahir ALANGU'ya ait “Az Gittik Uz Gittik”, “Allı ile Fırfırı I-II” ve “Billur Köşk Masalları” isimli kitaplardaki bibliyoterapik unsurları belirleyebilmek ve elde edilen bulgular aracılığıyla öğretmenlere, öğrencilere, velilere önerilerde bulunabilmek amacıyla yapılan bu çalışmada, söz konusu masal kitapları, oluşturulan rubrik aracılığıyla detaylı olarak incelenmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi, veri toplama yöntemi olarak da doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Ardından elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

“Az Gittik Uz Gittik”, “Allı ile Fırfırı I-II” ve “Billur Köşk Masalları” isimli kitaplarda, toplamda seksen sekiz masal incelenmiştir. Masallar, taşıdıkları bibliyoterapik unsurlar bakımından frekans ve yüzde değerlerine göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanmıştır (*bkn. Çizelge 4.3.*) Bu sıralamanın, ilköğretim seviyesindeki öğrencilere bibliyoterapi uygulamaları esnasında hangi masalların önerileceği hususunda öğretmen, kütüphaneci ya da danışmanlara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Dört masal kitabında yer alan “Ütelek, Yankesivi ile Hırsız, Karayılan, Saka Güzeli Alicengiz Oyunu, Hırsız ile Yankesici, İğci Baba, Helvacı Güzeli, Perioğlu, Yedi Dullar, Dalyanoğlu, Avcı Oğlu, Allı ile Fırfırı, Karatepeli Hikâyeleri, Akıllı Oğlanlar ile Deli Oğlanlar, Culfa Kadınları, Nohut Oğlan, Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Üselek, Kösenin Tavşanı, Çiftçi Mehmed Ağa, Derviş Baba, Fesatçı Saliha, Mehmed Eşkıya, Ütelek, Telli Top, Altı Kız Babası, Üşengeç, Cazı Kız, Kral Padişahının Kızı Benli Bahri , Ayı ile Tilki, Yarım Horoz“ adlı masallar, ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için, bibliyoterapide kullanma açısından uygunluk görülmemektedir.

Masal kitaplarında verilen mesajlar, bibliyoterapik unsurlar açısından değerlendirildiğinde “sorun çözme becerileri, iletişim becerilerini geliştirme yardımseverlik ve iş birliği, daha olumlu benlik algısı geliştirme, kararlılık, bağışlayıcılık ve hoşgörü, umudunu yitirmeme, yeni değer tutum ve davranış geliştirme” gibi unsurların ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda, önemli değerlerimiz içinde yer alan bu bibliyoterapik unsurların öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin sınıf

içi veya sınıf dışı etkinliklerde bu kitaptan ve diğer tüm masallardan yararlanmaları önerilebilir.

İncelenen masallar da dâhil olmak üzere tüm masalların içerdikleri mesajlar doğrudan bibliyoterapik unsurlarla örtüşmektedir. Bu durum “masal” türünün, öğretmen yahut uygulayıcı tarafından daha önce ayrıntılı olarak okunması kaydıyla, yalnızca okuma zevki aşılama değil aynı zamanda iyileştirici ve rehberlik edici yönünü de vurgulama gerekliliğini de doğurmuştur. Arabacı (2007), Deniz (2014), Coşkun ve Çetin (2013), İpek Eğilmez ve Erdemir (2016), Peseschkian (1998), Tarhan (2014), Özdemir (2015), Topuzkanamış ve Uysal (2010) ’ın çalışmaları da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

5.2 Öneriler

Az Gittik Uz Gittik, Allı ile Fırfırı I-II, Billur Köşk masalları adlı kitaplarda yer alan seksen sekiz masalın incelendiği bu araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

1. Bibliyoterapi yöntemi; bireyin kendini tanımasını, okuduğu eserlerdeki kahramanlarla özdeşim kurarak daha olumlu bir benlik algısı geliştirmesini, olumlu değerler kazanmasını, olaylara farklı açılardan yaklaşabilmesini ve böylece sorunlara pratik çözümler üretebilmesini sağlar. Böylece bibliyoterapi; iletişim, düşünme ve sorun çözme becerilerinin gelişmesini sağlayarak bireyin kişilik gelişimine de katkıda bulunur. Psikoloji alanında tedavi amacıyla kullanılan bibliyoterapi yöntemin ana malzemesi kitaplardır. Dolayısıyla, Türkçe eğitiminin amaç ve kazanımları çerçevesinde Türkçe öğretmenleri, rehber öğretmenlerin desteğini alarak “iletişim becerileri, sorun çözme becerileri, uzlaşmacılık, sebatlılık, kendini tanıma ve farkındalık (öz bilinç), daha olumlu bir benlik algısı geliştirme, kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarında da var olduğunu görme, kalıp yargıların yumuşatılması, yeni değerler ve tutumlar geliştirme, bağışlayıcılık ve hoşgörü, yardımseverlik ve iş birliği” konularında öğrencilerinin kişilik gelişimlerine ve olumlu davranış geliştirmelerine katkıda

bulunabilirler. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında yazılmış kitaplarda, parçalarüstü birimlerle ilgili herhangi bir bilgi veya etkinlik bulunmamaktadır.

2. Bu çalışmanın amacı kapsamında incelenen Az Gittik Uz Gittik, Allı ile Fırfırı I-II, Billur Köşk adlı masal kitaplarında tespit edilen bibliyoterapik unsurlar, öğrencilerin daha olumlu bir benlik algısı geliştirme, sorun çözme ve iletişim becerilerini kuvvetlendirme, kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına geldiğini görerek yalnızlık hissinden kurtulma, temkinli ve tedbirli olma vb. konulardaki problemlerine çözüm önerisi sunabilecek ve kişilik gelişimlerine katkıda bulunabilecek niteliktedir. Dolayısıyla Türkçe öğretmenleri, sınıf ortamında bibliyoterapi yönteminden faydalanma amacıyla söz konusu masallardan yararlanabilirler.
3. Masal; bir olay örgüsünün bulunması, farklı karakterlerdeki kahramanların (iyi ve kötü karakterlerin) bir arada olması, iyinin kazanması, bir problem durumunun olması ve masalın sonunda mutlu sona ulaşarak problemin çözümlenmesi vb. özellikleri dolayısıyla bibliyoterapik unsurları sıkça barındıran bir edebî türdür. Ancak masalların yanında, benzer özellikleri taşıyan hikâye, roman, fıkra vb. türlerden de yararlanılmalı; ders kitaplarında öğrencilerin kahramanlarla özdeşim kurabilecekleri metinlere yer verilmelidir.
4. Türkçe derslerinde bireysel ya da grup olarak “ön okuma, birlikte okuma ve okumadan sonra tartışma” basamakları uygulanarak öğrencilerin çıkarımda bulunması, okunan metindeki bibliyoterapik unsurların farkına varması ve bu unsurları özümseyerek kendi hayatına aktarması sağlanabilir. Öğretmenler, okunan metindeki kahramanlarla empati kurabilmeleri için öğrencilere doğru soruları yöneltebilmeli ve kahramanın davranışları üzerine yorumlar yaptırmalıdır.
5. Eğitimin temel amaçlarından biri, bilgi aktarmanın yanında öğrencilere değer kazandırmaktır. Türkçe öğretmenleri, öğrencilerinin davranışlarını gözlemleyerek eksik gördüğü noktalarda onları olumlu davranış ve tutumlara yönlendirebilmek için bibliyoterapik unsurlardan yararlanabilirler.
6. Ders kitaplarına metin seçiminde değerlerin yanı sıra öğrencilerin sorunlarını çözmelerine ve kişilik gelişimlerine katkı sağlayabilecek bibliyoterapik

unsurların yer aldığı metinlere de yer verilmeli; bu noktada uzman kişilerin görüşlerine başvurulmalıdır.

7. Her yaş grubundaki öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özellikleri, ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bibliyoterapik okuma listeleri oluşturulabilir; 100 Temel Eser içerisinde yer alan kitaplar, bibliyoterapi açısından sınıflandırılabilir. Böylece öğretmenler, karşılaştıkları farklı durumlarda öğrencilerini doğru esere yönlendirebilir ve onlara yardımcı olabilirler.
8. Bibliyoterapi yönteminin eğitim ortamında nasıl uygulanacağı ve edebi eserlerden nasıl yararlanılabileceği konusunda yapılan çalışmalar sınırlı sayıda. Bu alandaki araştırmaların artması, psikolog ve psikolojik danışmanların desteğiyle öğretmenlere uygulamaya yönelik gelişimsel bibliyoterapi çalışmalarının yaptırılması, onların bu konuda bilgi ve tecrübe kazanmalarını, böylece öğrencilerine faydalı olmalarını sağlayacaktır.
9. Öğretmenlerin öğrencileri doğru eserlere yönlendirebilmesi için onların içinde buldukları dönem özelliklerini çok iyi bilmeleri, davranışlarını gözlemleyerek sorunlarını fark edebilmeleri gerekir. Bu noktada, öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinde bibliyoterapinin seçmeli ders olarak okutulması, öğretmenlere pedagoğ ve psikologlar tarafından hizmet içi eğitimlerin verilmesi gerekir. Böylece öğretmenler, öğrencilerini daha yakından tanıyabilecek ve onlara nasıl yaklaşmaları gerektiği konusunda bilinçli olacaklardır.
10. Öğrencilere eser tavsiye ederken dikkat edilecek en önemli husus seviyeyi doğru belirleme ve seviyelendirme çalışması yapmadır. Sayıdan ziyade, sınıf düzeyleri arttıkça okunacak eserin niceliği, niteliği, içeriği, söz varlığı gibi unsurlar da artmalı ve öğrencilere kitap tavsiye etme, alt yapısı olan aşamalı bir çalışmaya dönüştürülmeli ayrıca ilköğretim seviyesi 100 Temel Eser içerisinde “seçme eserler” ismi ile nitelendirilen kitapların, sınırlandırılma şekli ve nedeni uzman kişiler tarafından belirlenmelidir.
11. Bibliyoterapinin başarıya ulaşabilmesi için öğrencinin okuduğunu yahut dinlediğini anlayabilmesi, okudukları ya da dinlediklerinden yola çıkarak metnin vermek istediği dersi net olarak belirleyebilmesi son derece önemlidir. Bu

sebeple Türkçe derslerinde öğrencilerin bu yönünü geliştirmek için özü yakalama ve kavraştırma çalışmaları yaptırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Afolayan, J. A. (1992). Documentary Perspective of Bibliotherapy in Education. *Reading Horizons*, 33(2), 137-148.
- Aiex, N. K. (1993). Bibliotherapy. in ERIC Clearinghouse on Reading, English, and Communication Digest #82. (Bloomington: IN: ERIC Clearinghouse on Reading and Communication Skills, Indiana University,1-5). 1 Haziran 2016 tarihinde <http://www.ericdigests.org/1993/bibliotherapy.htm> adresinden alınmıştır.
- Akdeniz, S. (2006). Bir Masal Metinleri İnceleme Modeli Önerisi ve Uygulaması, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*. 4-6 Ekim 2006, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi, 179-187.
- Alangu, T. (2015). Billur Köşk Masalları İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aracı, U. (2007). *Sûfi Hikâyelerinin Kullanıldığı, Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Biblioterapinin İşlevsel Olmayan Düşünceler ve Kendini Gerçekleştirme Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Asutay, H. (2013). Çocuk Yazınının Fantastik Dünyası: Masallar. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8/13, 265-278.
- Baş, B. (2011). İlköğretim Yüz Temel Eserin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temalar Açısından Analizi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 175-200.
- Béres, J. (2015). Bibliotherapy & Creative Writing for Talented Disadvantaged Youth. <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/1160/1433> adresinden 11.05.2016 tarihinde alınmıştır
- Bolat, A. (2010). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilişsel ve Duyuşsal Becerileri Açısından Türkçe Dersi Öğretim Araçları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bolu.

- Boratav, P.N. (2011). Halk Edebiyatı Dersleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,
- Boratav, P.N. (2014). Az Gittik Uz Gittik. Ankara: İmge Yayıncılık.
- Brewster, L. (2007). The Reading Remedy: Bibliotherapy in Practice. *Aplis*, 21(4), 172-177.
- Brewster, L. (2008). Medicine for the Soul: Bibliotherapy. *Aplis*, 21(3), 115-119.
- Bryant, J. and Roberts, S. (1992). Bibliotherapy: An Adjunct to Audiologic Counseling. *JARA*, 24, 51-67.
- Bulut, S. (2010a). Bibliyoterapi Yönteminin Okullarda Psikolojik Danışmanlar ve Öğretmenler Tarafından Kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(34), 17-31.
- Bulut, S. (2010b). Yetişkinlerle Yapılan Psikolojik Danışmada Bibliyoterapi (Okuma Yoluyla Sağaltım) Yönteminin Kullanılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(33), 46-56.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Christensen, L.B., Johnson, R.B., ve Turner, L.A. (2015). Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz (Çeviri Editörü: A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cook, K.E., Earles-Vollrath, T. and Ganz, J. B. (2006). Bibliotherapy. *Intervention in School and Clinic*, 42(2), 91-100.
- Cornett, C. E. and Cornett, C. F. (1980). Bibliotherapy: The Right Book at the Right Time. Bloomington, IN: Phi Delta Kappa Educational Foundation. 1-43.
- Coşkun, M. V. (2010). Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Temalı Şiirlerinde Kavramlaştırma. Z. Yıldırım, H. Yazıcı Okuyan ve Ş. Kazan (Ed.). Fazıl Hüsnü Dağlarca Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 165 – 174.
- Coşkun, M. V. ve Çetin, D. (2013). *Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Öykülerinde Bibliyoterapik Unsurlar ve Türkçe Eğitimi*. Ulusal Halikarnas Balıkcısı Sempozyumu Bildiri Kitabı, 135-143, Ankara: Vize Yayıncılık
- Coşkun, M. V., Çetin, D., Özkaya, P. G., Erdemir, Z. E., Özşavlı, G. (2015). Kavramlaştırma Eğitiminin Yazılı Anlatımda Söz Varlığına Etkisi. 8. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi - Öğretimi Kurultayı*, 01-03 Ekim 2015, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Coşkun, M. V. and Çetin, D. (2016). Finding and Associating the Core in the Texts within Turkish Textbooks [Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Özü Bulma ve İlişkilendirme]. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 6(1), 153-171. 16 Haziran 2016 tarihinde <http://ebad-jesr.com/> adresinden alınmıştır.
- Crago, H. (1996). Bibliotherapy and Psychology, *Encyclopedia of Children's Literature*, Ed. Peter Hunt. 631-636.
- Çevirme, H. (2004). Masal ve Efsanelerde Halk Eğitimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7).
- Çıblak, N. (2008). Teknoloji Çağında Kültürel Miras Olan Masalların Korunması. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 23, 39-50.
- Deniz, K. (2014). Reading Therapy: An Evaluation of Literary Boks About Puberty on the Axis of Bibliotherapy. *Multicultural Language Education From Research Into Practice*. 102-118 (Ed. Akbarow). Cambridge Scholars Publishing.
- Devellioglu, F. (1962). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (1994). *Masalın Eğitimdeki Yeri –Yaratıcılığı Geliştirici Öneriler, Çağdaş Eğitimde Sanat*, İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doğan, N. (1993). *İlk ve Orta Dereceli Okul Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876-1918)*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Dökmen, Ü. (1994). *Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Efe, A. Ninni ve Masalların Dünyasında Çocuk. *Hece Dergisi*, Çocuk ve Edebiyat Özel Sayısı, Sayı: 104-105, 128-131.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emmez Can, B. (2008). Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Erdem, A. R. (2007). An Important Factor of Culture of Education Faculties: Values (A case Study of the Education Faculty of PALI). *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 95-108.

- Erden, A. (2003). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.
- Forgan, J. (2002) Using Bibliotherapy to Teach Problem Solving. *Intervention In School and Clinic*, 38(2), 75–82.
- Gladding, S. T. and Gladding, C. (1991). The ABCs of Bibliotherapy for School Counselor. *School Counselor*, 39(1), 7-13.
- Gökçe, O. (2006). İçerik Analizi. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gül, E. (2013). <http://www.yeniasir.com.tr/yasam/2013/11/13/masallarla-yasama-baglanacaklar-adresinden-15-Mayıs-2015-tarihinde-erişilmiştir>.
- Güney, E. C. (1948). *En Güzel Masallar*. Ankara: Varlık Kitabevi4.
- Güney, E. C. (1966). *Folklor ve Eğitim*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Güney, E. C. (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Hayati, A, M. (2002). Bibliotherapy. *ERIC Clearinghouse on Reading English and Communication Bloomington IN*. Eric ID: ED470712.
- Heath, M. A., Sheen, D., Leavy, D., Young, E. and Money, K. (2005). Biliotherapy: A Resource to Facilitate Emotional Healing and Growth. *School Psychology*, 26(5), 563-580.
- Helimoğlu Yavuz, M. (1996). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*, Ankara: Ürün Yay.
- Helimoğlu Yavuz, M. (2007). Masallara ve efsanelere adanmış bir yaşam. *Cumhuriyet Kitap*. 24- 25.
- Herbert. T. P. and Furner, J. M. (1997). Helping High Ability Students Overcome Math Anxiety Through Bibliotherapy. *Journal of Secondary Gifted Education*, 8, 167-178.
- İlter, B. (2015). *Bibliyoterapi Tekniğinin Üstün Yetenekli Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- İpek Eğilmez, N. ve Erdemir, Z.E. (2016). Eflâtun Cem Güney In Terms Of Bibliotheraphic Elements: Once Upon A Time. *International Journal of Progressive Education*. Volume 12, number 2, p. 89-103.
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın İşlevi ve Önemi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5(3), 463-475.

- Kazak, N. (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Liberman, J.M. (2015). Masal Terapi. İstanbul: Doğan Novus.
- Marlowe, M., & Maycock, G. (2000). Phenomenology of Bibliotherapy in Modifying Teacher Punitiveness. *Journal of Genetic Psychology*, 161, 325-336.
- McCulliss, D. (2012). Bibliotherapy: Historical and Research Perspectives. *Journal of Poetry Therapy*, 25(1), 23-38.
- McCulliss, D. and Chamberlain, D. (2013). Bibliotherapy for Youth and Adolescents-School-Based Application and Research. *Journal of Poetry Therapy: The Interdisciplinary Journal of Practice, Theory, Research and Education*, 26(1), 13-40.
- MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- MEB, (2008). İlköğretim Halk Kültürü Programı (6–8. sınıflar).
- Myracle, L. (1995). Molding the Minds of the Young: The History of Bibliotherapy as Applied to Children and Adolescents. *The Alan Review*. 22(2). web: <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/winter95/Myracle.html>.
- Newton, E, S. (1969). Bibliotherapy in the Development of Minority Group Self Concept. *The Journal of Negro Education*, 38(3), 257-265.
- Öğülmüş, S. (1991). İçerik Çözümlemesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24 (1), 213-228.
- Önal, M.N. (2011). Muğla Masalları. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi Yönteminin Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Aracılığıyla Kullanılması. *TSA*. 16(1), 147-170.
- Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 133-150.
- Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2007). Bibliyoterapi: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Çocuk Edebiyatından Yararlanma. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri) Bildiri Kitabı*. Ankara Üniversitesi Basımevi, 559-567.

- Öner, U. (1987). Bibliyoterapi. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20(1-2), 143-149.
- Özdemir, E. (2015). Bibliyoterapi Tekniği ile Sorun Çözme: Çözüm var Sorun Yok. İstanbul: Akis Yayıncılık.
- Özkaya., P. G. and Coşkun.,V. (2016). Investigation of Pre-Service Turkish Language Teachers' Levels of Perception of Values Presented in Resource Works of Turkish . *The International Journal of Research in Teacher Education*. 7(1), 15-27.
- Pardeck, J. T. (1991). Using Books to Prevent and Treat Adolescent Chemical Dependency. *Adolescence*, 26(101), 201-209.
- Pardeck, J. T., and Pardeck, J. A. (1993). *Bibliotherapy: A Clinical Approach for Helping Children*. New York: Gordon and Breach Science Publishers.
- Pardeck, J. T. (1995). Bibliotherapy: An Innovative Approach for Helping Children. *Early Child Development and Care*, 11(1), 83-88.
- Pardeck, J. T. and Markward, M. (1995). Bibliotherapy: Using Books to Help Children Deal with Problems. *Early Child Development and Care*, 106(1), 75-90.
- Pehrsson, D, E. and McMillen, P. (2005). A Bibliotherapy Evaluation Tool: Grounding Counselors in the Therapeutic Use of Literature.1-25. 27 Mayıs 2016 tarihinde http://digitalscholarship.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=lib_articles adresinden alınmıştır.
- Peseschkian, N. (1998). Doğu Hikâyeleriyle Psikoterapi. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Peseschkian, N. (1999). Pozitif Aile Terapisi. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rubin, R. (1979). Uses of Bibliotherapy in Responses to the 1970s. *Library Trends*, 32, 239-251.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sert, G., Kurtoğlu, M., Akıncı, A. ve Seferoğlu, S.S. (2012). Öğretmenlerin Teknoloji Kullanma Durumlarını İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış: Bir İçerik Analizi Çalışması. XVI. Akademik Bilişim Konferansı Bildiri Kitabı. 351-357. 1-3 Şubat 2012. Uşak.
- Sever, S. (2002). Çocuk Kitaplarında Yansıtılan Şiddet. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 35 (1-2), 24-37.

- Sever, S. (2003). Çocuk ve Edebiyat. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Seyidoğlu, B. (1986). Masal, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi içinde (Cilt 6, s. 149-153). İstanbul: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi.
- Silverberg, L. I. (2003). Bibliotherapy: The Therapeutic Use of Didactic and Literary Texts in Treatment, Diagnosis, Prevention, and Training. *Journal of the American Osteopathy Association*, 103(3), 131-135.
- Sridhar, D. and Vaughn, S. (2000). Enhancing Reading Comprehension, Self-Concept, and Behavior. *Teaching Exceptional Children*, 33(2), 74–82.
- Tansel, O. (2014). Al'lı ile Fırfırı. Ankara: Elips Yayıncılık.
- Tarhan, N. (2014a). Mesnevi Terapi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N. (2013). Yunus Terapi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N. (2014b). Aşk Terapi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşçılar Leana, M. Z. (2012). Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin de Bulunduğu Sınıflarda Bibliyoterapi Kullanımı: Model Önerisi. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*. 2(2), 118-136.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- TDK Güncel Sözlük www.tdk.gov.tr adresinden 14.06.2016 tarihinde alınmıştır.
- Tezcan, M. (2003). Gizli Müfredat: Eğitim Sosyolojisi Açısından Bir Kavram Çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 53–58.
- Topuzkanamış, E. ve Uysal, B. (2010). Bibliyoterapi ve Türkçe Eğitimi. III. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Kitabı. 884-890. 16-18 Aralık 2010. İzmir.
- Tural, S. (1992). Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TÜBA, <http://www.tubaterim.gov.tr/> adresinden 04.12.2015 tarihinde erişilmiştir
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E.B. (2002). Bibliyoterapinin Aileleriyle Çatışma İçinde Olan Gençlerin Çatışma Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Yılmaz, M. (2014). Bilgi ile İyileşme. *Türk Kütüphaneciliği*. 28(2), 169-181.

Wolverton, L. (1988). Classroom Strategies for Teaching Migrant Children about Child Abuse. LasCrucesNM. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 293681). <http://www.ericdigests.org/pre-928/migrant.htm> adresinden 11.05.2016 tarihinde erişilmiştir.

EKLER

EK A: Masalların İncelenmesinde Kullanılan Bibliyoterapik Unsurlar Rubriği ve Masal Örnekleri

A.1. Bibliyoterapi açısından kullanılması uygun görülen (olumlu) masal örnekleri

88.MASAL		
Masalın Adı: MERCAN KIZ (sf:289-328)	Masalın Kahramanları: Padişah, Şehzade, Beddua Eden Kocakarı, Mercan Kız, Dev Anası, Kara Cariye	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme	20	79,1
2. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	4	16,6
3. Kalıp yargıların yumuşatılması	2	8,4
4. İletişim becerilerini geliştirme	2	8,4
5. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	1	4,1
6. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	1	4,1
7. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini göreyerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
8. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
9. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	-	-
10. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	-	-
11. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
12. Duygudaşlık (Empati)	-	-
13. Motivasyon ve geleceği planlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	24	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Kötüler sonunda cezalandırılırken; iyi niyetli, iyi huylu, sadık, azimli kişiler de eninde sonunda mükâfatlandırılır.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
➤ Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme		
➤ Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme (Sadakat, iyi niyetlilik)		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

1.MASAL		
Masalın Adı: AYAGINA DİKEN BATAN KARGA (sf:19-21)	Masalın Kahramanları: Karga, Birinci Nine, İkinci Nine, Üçüncü Nine, Çoban	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirme	7	63,6
2. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	4	36,4
3. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
4. İletişim becerilerini geliştirme	-	-
5. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
6. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	-	-
7. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
8. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
9. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
10. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	-	-
11. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
12. Duygudaşlık (Empati)	-	-
13. Motivasyon ve geleceği planlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	11	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Sorunları fırsata çevirmek önemlidir. Emanete gözü gibi bakmak önemlidir.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Fırsatları tespit etme ve değerlendirme ➤ Sorun çözme becerileri ➤ Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme 		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

2.MASAL		
Masalın Adı: BOKBÖCEĞİ (sf:22-24)	Masalın Kahramanları: Bokböceği, Kedi, Kirpi, Sıçan, Kır Atlı	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme	4	40
2. İletişim becerilerini geliştirme	3	30
3. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbinic-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	3	30
4. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	-	-
5. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
6. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
7. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	-	-
8. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
9. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
10. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
11. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	-	-
12. Duygudaşlık (Empati)	-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	10	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Bireyin kendisini olduğu gibi kabul etmesi ve sevmesi son derece önemlidir.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbinic - bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi) ➤ Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme 		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

70.MASAL		
Masalın Adı: MAVİ GELİN (Sf:289-305)	Masalın Kahramanları: Padişah, Padişah'ın Oğlu(Mavi Oğlan),Güneş Kız(Mavi Kız), Hileci İhtiyar, Kelfer Dağındaki İhtiyar Baba, İhtiyar Baba'nın Ortanca Ağabeyi, Kuşlar Hakanı, Çiftçi, Kırmızı Başlı Mor Kuş	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirme	9	56.7
2. İletişim becerilerini geliştirme	3	18.8
3. Kalıp yargıların yumuşatılması	2	12.7
4. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	1	6.4
5. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	1	6.4
6. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini göreyek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
7. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	-	-
8. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres , zaman yönetimi)	-	-
9. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
10. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
11. Duygudaşlık (Empati)	-	-
12. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	16	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: İnsan yoluna çıkan tüm engellere rağmen, istediği şeyden vazgeçmez; kararlı istikrarlı ve azimli bir şekilde isterse mutlaka bir gün dilediği şeyi elde eder.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
➤ Yeni değer, tutum ve davranışlar edinme (azimli ve kararlı olma)		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

68.MASAL		
Masalın Adı: ÜÇ KARDEŞLER (Sf:257-275)	Masalın Kahramanları: Çiftçi, Çiftçi'nin Üç Oğlu, Dev, Devın Anası, Padişah	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	13	52
2. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirme	6	24
3. İletişim becerilerini geliştirme	4	16
4. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	1	4
5. Duygusal boşalım ve zihinsel streten kurtulma (Öfke, stres , zaman yönetimi)	1	4
6. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini göterek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
7. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
8. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
9. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
10. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
11. Duygudaşlık (Empati)	-	-
12. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
13. Motivasyon ve geleceği planlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	25	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: İyilik eden iyilik, kötülük eden de mutlaka kötülük bulur.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR: Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

72.MASAL			
Masalın Adı: KARANLIK DÜNYA(Sf:313-331)	Masalın Kahramanları: Padişah, Padişah'ın Üç Oğlu, Yedi Başlı Dev, Kekik Ülkesi Padişahı'nın Kızı, Güneylik Ülkesi Padişahı'nın Kızı, Göl Ülkesi Padişahı'nın Kızı, Karanlık Dünya'daki Nine, Karanlık Dünya'nın Padişahı, Karanlık Dünya Padişahı'nın Kızı, Ejderha		
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR		f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirme		15	60
2. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)		8	32
3. İletişim becerilerini geliştirme		1	4
4. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme		1	4
5. Kalıp yargıların yumuşatılması		-	-
6. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma		-	-
7. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini göreyek yalnız olmadığı duygusuna kapılma		-	-
8. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres , zaman yönetimi)		-	-
9. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)		-	-
10. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma		-	-
11. Duygudaşlık (Empati)		-	-
12. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme		-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama		-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış		-	-
15. Plân yapma, plânlı olma		-	-
TOPLAM		25	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Bazen etrafımızdakilere fazlaca güvenmek ve söylenenlere kulak asmamak başımıza bela açabilir; ama buna rağmen iyi niyetimiz ve sağduyumuzu kaybetmemiz gerekir. Zira iyilik daima kazanır.			
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yeni değer, tutum ve davranışlar edinme ➤ Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme 			
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +			

75.MASAL		
Masalın Adı: BİLLUR KÖŞK İLE ELMAS GEMİ (Sf: 9-30)	Masalın Kahramanları: İstanbul Padişahı, İstanbul Padişahı' nın Kızı, Yemen Padişahı' nın Karısı, Yemen Padişahı' nın Oğlu	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	17	48,5
2. İletişim becerilerini geliştirme	7	20
3. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	6	17,3
4. Kalp yargıların yumuşatılması	2	5,7
5. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres , zaman yönetimi)	1	2,8
6. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	1	2,8
7. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	1	2,8
8. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
9. Duygudaşlık (Empati)	-	-
10. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
11. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
12. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	35	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Azim ve kararlılıkla her şey elde edilebilir; yeter ki girişilen işlerin sonucu iyi düşünülüp planlansın.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
➤ Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme (Azimli ve kararlı olma)		
➤ Plân yapma, plânlı olma		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

78.MASAL		
Masalın Adı: MURADINA EREN DİLBER (sf: 85-96)	Masalın Kahramanları: İhtiyar Dul Kadın, Güzeller Güzeli Dilber, Konuşan Kuş, Şehzade, Düzmece Sultan	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	8	44,3
2. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	5	27,9
3. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	2	11,1
4. Kalıp yargıların yumuşatılması	1	5,5
5. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres , zaman yönetimi)	1	5,5
6. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	1	5,5
7. İletişim becerilerini geliştirme	-	-
8. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
9. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
10. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
11. Duygudaşlık (Empati)	-	-
12. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	18	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Umudunu kesmeyen, niyetini bozmayan, sebat ve sabırla istediği şeye erişmeyi bekleyen kişi, dileğine er ya da geç kavuşur.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme (Umudunu yitirmeme, kararlılık) ➤ Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme 		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

81.MASAL		
Masalın Adı: ZÜMRÜDÜANKA KUŞU (sf: 140-184)	Masalın Kahramanları: Padişah, Yedi Başlı Dev, Padişah'ın Üç Oğlu, Kuyudaki Üç Kız, Kara Koç, Karalar Ülkesi Padişahı, Karalar Ülkesi Padişahı' nın Kızı, Zümrüdüanka Kuşu, Bahçıvan, Terzi, Kuyumcu	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	23	45,2
2. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	12	23,7
3. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	5	9,8
4. İletişim becerilerini geliştirme	4	7,8
5. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	3	5,8
6. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	2	3,9
7. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	1	1,9
8. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	1	1,9
9. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
10. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma		
11. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma		
12. Duygudaşlık (Empati)		
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	51	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Korkusuz, zorluklar karşısında yılmayan, niyetini bozmayan, başışlamayı bilenler er geç kazanır.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme (Azimli, cesur, başışlayıcı ve hoşgörülü olma) ➤ Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme 		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: +		

A.2. Bibliyoterapi açısından kullanılması uygun görülmeyen (olumsuz) masal örnekleri

83.MASAL		
Masalın Adı: HIRSIZ İLE YANKESİCİ (sf:200-212)	Masalın Kahramanları: Fatma Kadın, Fatma Kadın'ın Birinci Kocası (Yankesici), Fatma Kadın'ın İkinci Kocası (Hırsız), Padişah, Kadı	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	2	40
2. İletişim becerilerini geliştirme	1	20
3. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	1	20
4. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	1	20
5. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
6. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
7. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
8. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	-	-
9. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
10. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
11. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini göyerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
12. Duygudaşlık (Empati)	-	-
13. Motivasyon ve geleceği planlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	5	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Dinsizin hakkından imansız gelir.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
➤ Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: - (Masal kahramanı kadının iki kocası vardır ve onların birbirlerinden haberleri olmaksızın hayatlarına devam etmeleri bir maharet gibi gösterilmektedir. Ayrıca hırsızlık ve yankesicilik de özel bir yetenek gibi sunulmaktadır.)		

3.MASAL		
Masalın Adı: YARIM-HOROZ (sf:25-28)	Masalın Kahramanları: Yarım Horoz, Canavar(Kurt), Tilki, Çay, Hizmetçiler, Hak Yiyen Ağa, Çamaşır Yıkayan Teyze	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	2	40
2. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	1	20
3. İletişim becerilerini geliştirme	1	20
4. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	1	20
5. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
6. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
7. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
8. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
9. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
10. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	-	-
11. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
12. Duygudaşlık (Empati)	-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	5	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: İnsan hakkını almak için zekice hamleler yapmalı ve fırsatları iyi değerlendirmelidir.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
➤ Fırsatları tespit etme ve değerlendirme		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: - (Masalın vermeye çalıştığı mesaj çok net olmadığı, argo kullanımlara sıklıkla rastlandığı, bibliyoterapinin “yeni değer tutum ve davranış geliştirme” boyutuna aykırı olduğu, çocukta istenilmeyen davranışlara sebep olabileceği düşünüldüğü için söz konusu masal çocuklara tavsiye edilmemektedir.)		

6.MASAL		
Masalın Adı: AYI İLE TİLKI (s.35-37)	Masalın Kahramanları	Tilki, Ayı, Ecinni Mehmed Ağa
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	4	50
2. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	2	25
3. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	2	25
4. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
5. İletişim becerilerini geliştirme	-	-
6. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	-	-
7. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
8. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
9. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
10. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	-	-
11. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
12. Duygudaşlık (Empati)	-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	8	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Kurnazlar safların sırtından geçinir çoğu zaman; bu sebeple kimlerle yarenlik yaptığın önemlidir. Unutmamak gerekir ki itle yatan bitle kalkar.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme ➤ Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma 		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: - (Masal, vermek istediği mesaj bakımından olumlu olmadığı, kurnazlık ön plana çıkarıldığı için söz konusu masal çocuklara önerilmemektedir.)		

51.MASAL		
Masalın Adı: AL'LI İLE FIRFIRI (Sf: 29-43)	Masalın Kahramanları: Fırfırı, Al'lı, Padişahın Oğlu, Bakıcı,	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	5	62.5
2. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	2	25
3. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	1	12.5
4. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	-	-
5. İletişim becerilerini geliştirme	-	-
6. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
7. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres , zaman yönetimi)	-	-
8. Kalıp yargıların yumuşatılması	-	-
9. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
10. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
11. Duygudaşlık (Empati)	-	-
12. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
13. Motivasyon	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	8	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Kötü bir şeyden ya da birinden kurtulmak için cesaret, pratik zekâ ve problem oluşturan unsuru iyi tanımak gerekir.		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Plân yapma, plânlı olma ➤ Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme 		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: -		
(Şiddet içerikli ve kanlı sahnelere masalda sıkça yer verildiği ve bu durumun çocuğun ruh gelişimine olumsuz yansıtacağı düşünüldüğü için söz konusu masal, ilköğretim seviyesi öğrencilerine önerilmemektedir.)		

73.MASAL			
Masalın Adı: YEDİ DULLAR (Sf:331-347)	Masalın Kahramanları: Tecimen(Tüccar), Tecimen'in Arkadaşı, Tecimen'in 1.Karısı, Tecimen'in 2.Karısı, Tecimen'in 3.Karısı ve Ninesi, Tecimen'in 4.Karısı, Tecimen'in 5.Karısı, Tecimen'in 6.Karısı, Tecimen'in 7.Karısı,		
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR		f	%
1. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme		6	66.6
2. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)		2	22.2
3. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma		1	11.1
4. İletişim becerilerini geliştirme		-	-
5. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme		-	-
6. Kalıp yargıların yumuşatılması		-	-
7. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma		-	-
8. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres , zaman yönetimi)		-	-
9. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)		-	-
10. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma		-	-
11. Duygudaşlık (Empati)		-	-
12. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme		-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama		-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış		-	-
15. Plân yapma, plânlı olma		-	-
TOPLAM		9	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Gözü doymayan, elindeki kıymetini bilmeyen, yaptığı hatalardan ders almayan ve aynı hatayı defalarca tekrarlayanlara her şey müstahaktır.			
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR: Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme			
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: -			

85.MASAL		
Masalın Adı: ALİCENGİZ OYUNU (sf:238-247)	Masalın Kahramanları: Padişah, Lala, Cesur Oğlan, Cesur Oğlan' ın Annesi, Derviş Baba, Gergef İşleyen Kız	
BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR	f	%
1. Sorun çözme becerileri (Sorunların çözümüne dair farklı bakış açıları geliştirme, öngörülü olma)	4	22,3
2. Yeni değer, tutum ve davranışlar geliştirebilme	4	22,3
3. Fırsatları tespit etme ve değerlendirme	4	22,3
4. İletişim becerilerini geliştirme	3	16,4
5. Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına gelebileceğini görerek yalnız olmadığı duygusuna kapılma	2	11,2
6. Kalıp yargıların yumuşatılması	1	5,5
7. Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulma (Öfke, stres, zaman yönetimi)	-	-
8. Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	-	-
9. Kendini tanıma, kendisi ile ilgili sorumluluk alabilme (Özbilinç-bireyin kendisini dürüstçe değerlendirmesi)	-	-
10. Farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma	-	-
11. Daha olumlu bir benlik algısı geliştirme	-	-
12. Duygudaşlık (Empati)	-	-
13. Motivasyon ve geleceği plânlama	-	-
14. Anne, baba ve çocuk arasında çatışmaların çözüme ulaştırılması ve karşılıklı anlayış	-	-
15. Plân yapma, plânlı olma	-	-
TOPLAM	18	100
MASALDAN ÇIKARILAN DERS: Akıllıca hamleler yapmak, pratik zekâ ve cesaret pek çok zorluğun üstesinden gelmemize yardımcı olur.(Dinsizin hakkından imansız gelir.)		
MASALDAN ÇIKARILAN DERSİN İŞARET ETTİĞİ BİBLİYOTERAPİK UNSURLAR:		
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirebilme ➤ Fırsatları tespit etme ve değerlendirme 		
MASALIN ÖNERİLME DURUMU: -		
(Şiddet içerikli sahneler mevcuttur ve derviş figürü burada kötü bir karakter olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda bibliyoterapi açısından çok verimli bir masal olduğu söylenemez.)		

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Zeynep Ezgi ERDEMİR

Doğum Yeri : Konya

Doğum Yılı : 16.10.1987

Medeni Hâli : Bekâr

e-posta : ezgierdemir@mu.edu.tr

EĞİTİM ve YAYIN BİLGİLERİ

Lisans: Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Türkçe Öğretmenliği Ana Bilim Dalı (2006-2010)

Derece: Yüksek Onur Öğrencisi (Bölüm ikinciliği mevcuttur.)

Yayınlar:

Coşkun.,V., Çetin.,D., Özkaya.,G., Erdemir.,E., Özşavlı.,G., (2015). Kavramlaştırma Eğitiminin Yazılı Anlatımda Söz Varlığına Etkisi. Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultuyu. 1-3 Ekim 2015. İstanbul.

İpek Eğilmez, N. ve Erdemir, Z.E. (2016). Eflâtun Cem Güney In Terms Of Bibliotheraphic Elements: Once Upon A Time. International Journal of Progressive Education. Volume 12, number 2, p. 89-103.

Coşkun, V., Erdemir, Z.E., Özkaya, P.G. (2016). Üçüncü ve dördüncü sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Söz Dizimi. Uluslararası sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu. 11-14 Mayıs 2016, Muğla.

Coşkun, V., Erdemir, Z.E., Özkaya, P.G. (2016). Durum ve Olay Yazılarına Göre Öbek- Anlam İlişkisi. EJER 2016. 9-12 Mayıs 2016. Muğla.

YABANCI DİLLER

İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2010 - 2011: Konya Pisagor Dergisi Dershaneleri – Türkçe Öğretmenliği

2011 - 2012: Çağdaş Boğaziçi Dershaneleri ve Yargı Eğitim Kurumları – Türkçe Öğretmenliği

2012-2013: Karatay Üniversitesi, TÖMER – Ücretli Türkçe Öğretmenliği

2013 – : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi
Bölümü'nde Araştırma Görevliliği

